

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ:

«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ»

*«Η συμβολή του εργαλείου της εκτίμησης περιβαλλοντικών
επιπτώσεων και της περιβαλλοντικής αδειοδότησης
στην προστασία του περιβάλλοντος
υπό το πρίσμα του ενωσιακού και του εθνικού δικαίου περιβάλλοντος»*

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Στυλιανή Ατζαράκη

ΑΜ: 1221Μ060

Αθήνα, Δεκέμβριος 2022

Τριμελής Επιτροπή

κ. Βασιλική Καραγεώργου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου
(Επιβλέπουσα)

κ. Μαρία Μενγκ-Παπαντώνη, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

κ. Χαράλαμπος Πλατιάς, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Στυλιανή Ατζαράκη, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών της συγγραφέα.

Δηλώνω ότι η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ την πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς τις απαραίτητες αναφορές. Επίσης αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναται να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδεχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής.

Κατ' αρχάς, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα
Καθηγήτρια κ. Βασιλική Καραγεώργου, για τη
συνεργασία, την πολύτιμη καθοδήγηση και τις
στοχευμένες παρεμβάσεις της.

Ευχαριστώ επίσης το σύνολο των καθηγητών-εισηγητών
κατά την διάρκεια της φοίτησής μου στο ΠΜΣ «Δίκαιο
και Πολιτική για το Περιβάλλον και την Ενέργεια».

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένεια μου για την αέναη
στήριξη.

Συντομογραφίες

ΑΕΠΟ: Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων

ΔΕΕ: Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΠΕ: Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

ΕΠΟ: Έγκριση Περιβαλλοντικών όρων

ΗΠΜ : Ηλεκτρονικό Περιβαλλοντικό Μητρώο

ΚΥΑ: Κοινή Υπουργική Απόφαση

ΜΠΕ: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

ΥΠΕΝ: Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας

ΥΠΕΧΩΔΕ: Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων

ΠΠΕ: Προμελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

ΠΠΕΑ: Προκαταρκτική Περιβαλλοντική Εκτίμηση Αξιολόγηση

ΠΠΔ: Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις

ΠΠΠΑ : Προκαταρκτικός Προσδιορισμός Περιβαλλοντικών Απαιτήσεων

ΣτΕ: Συμβούλιο της Επικρατείας

UNECE: United Nations Economic Commission for Europe

UNEP: United Nations Environment Programme

Περίληψη

Οι περιβαλλοντικές μελέτες, οι οποίες εκπονούνται προκειμένου να παρουσιαστούν και αξιολογηθούν όλες οι πληροφορίες, τα δεδομένα, τα στοιχεία, υπό κατάλληλη μορφή, τις οποίες είναι υποχρεωμένος ο κύριος του έργου/δραστηριότητας, να γνωστοποιεί στις αρμόδιες αρχές, που εκδίδουν τις σχετικές με την υλοποίηση του έργου/δραστηριότητας, διοικητικές άδειες-αποφάσεις έγκρισης, αποτελούν εργαλείο περιβαλλοντικής διαχείρισης, το οποίο αντανακλά ζητήματα που συνδέονται με την βιώσιμη ανάπτυξη και αποσκοπούν στην προστασία του περιβάλλοντος.

Στο πλαίσιο αυτό, στο πρώτο μέρος της παρούσας, αφενός παρατίθενται κάποιες εισαγωγικές παρατηρήσεις σχετικά με το θεσμό των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, αλλά και της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, τον ρόλο και την συμβολή αυτών στο πολυδαίδαλο ρυθμιστικό πλέγμα για την προστασία του περιβάλλοντος, και αφετέρου παρουσιάζεται το αντικείμενο της εργασίας.

Εν συνεχεία, αναλύεται το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο, όπως διαμορφώθηκε στο πέρασμα του χρόνου και ισχύει, το οποίο αφορά στην διαδικασία εκπόνησης των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, την κατάταξη των έργων, τις επιμέρους απαιτήσεις, αλλά και τις εγγυήσεις, οι οποίες πρέπει να διασφαλίζονται κατά τις σχετικές διεργασίες, ενώ την παράθεση των νομοθετικών διατάξεων, πλαισιώνουν πορίσματα και πάγιες θέσεις της νομολογίας του ΔΕΕ, που διατυπώθηκαν ενόψει των επίδικων διαφορών, που ανέκυψαν κατά την εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας και διαμορφώνουν ένα συγκεκριμένο πλαίσιο ερμηνευτικής προσέγγισης, των υπό εξέταση διαφορών

Ακολούθως, σκιαγραφείται το εθνικό θεσμικό πλαίσιο, το οποίο ρυθμίζει, τόσο την διαδικασία εκπόνησης των μελετών, όσο και την διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων/δραστηριοτήτων, με γνώμονα τα βασικά νομοθετήματα, στα οποία θεσπίζονται οι κανονιστικές ρυθμίσεις που την διέπουν, ενώ παρουσιάζονται και σχετικές διατυπώσεις της νομολογίας του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, στις οποίες καταλήγει, χρησιμοποιώντας ως νομολογιακά εργαλεία τις επιμέρους αρχές του περιβαλλοντικού δικαίου και την στάθμιση συνταγματικά κατοχυρωμένων έννομων αγαθών, όπως η προστασία του περιβάλλοντος και η οικονομική ανάπτυξη.

Καταλήγοντας, στα συμπεράσματα, δίδεται έμφαση στην αξιολόγηση της ενσωμάτωσης των ευρωπαϊκών Οδηγιών, στην ελληνική έννομη τάξη, αλλά και στην πρόταση παρεμβάσεων, προκειμένου αφενός να συντελεσθή η υπέρβαση των χρονιζουσών γραφειοκρατικών και μη, αγκυλώσεων και παθογενειών και αφετέρου ο θεσμός, τόσο των μελετών περιβαλλοντικής εκτίμησης, όσο και της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, να καταστούν βασικός μοχλός προαγωγής της προστασίας του περιβάλλοντος.

Λέξεις-κλειδιά

εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον, μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων, περιβαλλοντική αδειοδότηση, έγκριση περιβαλλοντικών όρων

“The contribution of the tool of environmental impact assessment and environmental permitting to environmental protection under EU and national environmental law”

Abstract

Environmental assessments conducted in order to demonstrate and evaluate all intel, data, facts -in proper format- that the developer is obliged to convey to competent authorities in order to issue administrative permits relevant to the construction/activities, that reflects issues related to development sustainability and environmental protection.

Within this framework, in Part I of this thesis, are discussed on one hand some introductory observations related to Environment Impact Assessments, but also environmental licensing, the role and the contribution of those aforementioned in the complex regulatory grid for environmental protection, and on the other hand thesis presentation.

In addition, the European institutional framework is analyzed, as was it formed in time and currently stands, that depicts the process regarding environmental repercussions elaboration, projects classification, individual requirements, as well as guarantees that must be ensured during relevant procedures, whereas legislative provisions apposition, frame findings and the established case-law of the Court of Justice of the European Union, formulated in view of litigious disputes within current law implementation and formulate a specific interpretive approach framework of the disputes under examination.

Following that, the national institutional framework, which regulates the process of study conduction, as well as the process of environmental permitting of projects/activities on the axis the fundamental legislations upon regulatory adjustments are enacted, while are presented relevant formulations of Hellenic Council of State, where it ends up, utilizing as jurisprudential tools individual principles of environmental law and weighing constitutionally established legal goods, such as environmental protection and financial growth.

In conclusion, emphasis is given in European instructions integration evaluation, Greek legal order, but also in intervention proposal, in order on one hand to overcome continuing bureaucratic and non, anchorages and pathology and on the other hand, EIA and environmental licensing, to become leverage for promoting environmental protection.

Keywords:

assessment of the effects of certain public and private projects on the environment, environmental impact assessment, environmental licensing, environmental legislation, environmental assessment approval

Περιεχόμενα

Μέρος Ι.....	11
A. Εισαγωγή – Γενικές Παρατηρήσεις	11
B. Αντικείμενο Εργασίας - Ερευνητικό Ερώτημα.....	18
Μέρος ΙΙ	20
Η Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων – Οδηγία 2011/92 ΕΕ.....	20
A. Εισαγωγή.....	20
B. Η εξέλιξη του θεσμού της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	22
Γ. Πεδίο Εφαρμογής	31
Δ. Συντονισμένες διαδικασίες.....	39
Ε. Διαδικασία & Περιεχόμενο Μελετών	42
ΣΤ. Ταυτοποίηση Έργων	48
Z. Η συμμετοχή του κοινού	54
Συμπεράσματα ΙΙ Μέρους.....	69
Μέρος ΙΙΙ.....	72
Εθνικό Νομοθετικό Πλαίσιο.....	72
A. Η εξελικτική Πορεία του Νομοθετικού Πλαισίου στην Ελλάδα.....	72
B. Υφιστάμενο Νομοθετικό Πλαίσιο – Η ενσωμάτωση των Ευρωπαϊκών Οδηγιών..	76
Γ. Διαδικασία Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων	80
Δ. Κατάταξη Έργων και Δραστηριοτήτων	88
Ε. Προκαταρκτική Εξέταση.....	94
ΣΤ. Διαδικασία Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης.....	97
Z. Ηλεκτρονικό Περιβαλλοντικό Μητρώο	101
Η. Μητρώο Πιστοποιημένων Αξιολογητών Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων	103
Θ. Ανανέωση & Τροποποίηση Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης- Διαδικασία Ανανέωσης ΑΕΠΟ.....	117
I. Ελεγκτικός Μηχανισμός - Περιβαλλοντικές επιθεωρήσεις	120

ΙΑ. Η συμμετοχή του κοινού	124
Συμπεράσματα ΙΙΙ Μέρους	125
Μέρος ΙV	127
Α. Αξιολόγηση Ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2011/92 ΕΕ στην ελληνική έννομη τάξη	127
Β. Συμπεράσματα - Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	129
Βιβλιογραφία	133

Μέρος Ι

A. Εισαγωγή – Γενικές Παρατηρήσεις

Η πλανητική περιβαλλοντική κρίση και οι, εξ αυτής απορρέουσες δραματικές επιπτώσεις, όπως αυτή εκφράζεται, τόσο δια της κλιματικής αλλαγής, όσο και δια της απώλειας της βιοποικιλότητας, αποτελεί ίσως την μεγαλύτερη πρόκληση του 21^{ου} αιώνα.

Ενώπιον της διαμορφωθείσας κατάστασης, η αποτελεσματικότητα του περιβαλλοντικού δικαίου αμφισβητείται, εξαιτίας -μεταξύ άλλων- της ελλιπούς ή πλημμελούς εφαρμογής του, των νομικών κενών, των άστοχων ή αλυσιτελών επιλογών, ενώ δεν θα ήταν υπερβολή να παραδεχτούμε ότι απέχουμε άρδην από την κατεύθυνση ενός ισχυρού θεσμικού πλαισίου και δικαίου για την ανάσχεση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, πολλώ δε μάλλον, της αναχαίτισης αυτών.

Η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία προσδιορίζεται -μεταξύ άλλων- από την αρχή της διαγενεακής ισότητας, ήτοι του ρόλου της παρούσας γενεάς ως «καταπιστευματοδόχοι», ως προς το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους, αλλά και από την αρχή της βιώσιμης χρήσης των φυσικών πόρων, η οποία συνδέεται στενά με τους κανόνες οικολογίας, και συνίσταται στη διαχείριση των φυσικών πόρων, κατά τρόπο που δεν οδηγεί στην εξάντληση, να μην θίγεται η φέρουσα ικανότητά τους, αλλά να διασφαλίζεται η διατήρησή τους, επιβεβαιώνει την αδήριτη ανάγκη εξασφάλισης ότι, τόσο οι σημερινές γενεές, όσο και οι επόμενες, θα δύνανται να απολαμβάνουν τα οφέλη από την διατήρηση ενός υγιούς περιβάλλοντος, σε συνδυασμό με την οικονομική ανάπτυξη και ευημερία.

Η προσδοκία αυτή απετέλεσε καθολικό στόχο, ήδη από την δεκαετία του 1960, στις ΗΠΑ και εν συνεχεία στον ευρωπαϊκό και λοιπό κόσμο¹. Υπό το πρίσμα αυτό αναδύθηκε ένα νέο νομικό-πολιτικό τοπίο, με πυρήνα την προστασία του περιβάλλοντος, το οποίο έλαβε σταδιακά τη μορφή νέων θεσμικών αποτυπώσεων,

---

¹ L.K. Caldwell, K. Shrader-Frechette, (1993) *Policy for Land: Land and Ethics (Lanham, MD, USA, Rowman Littlefield*, 146, διαθέσιμο και στο: https://books.google.com/gi/books?id=pDhhzGpRNMgC&printsec=frontcover&rvw=1&source=gbs_vpt_read#v=onepage&q&f=false, acc.03-11-2022

μεταξύ των οποίων, πρωτεύουσα θέση κατέχει η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων².

Ειδικότερα:

Η Διεθνής Κοινότητα επέδειξε μια αδικαιολόγητη ολιγωρία ως προς την ανάληψη δράσης αναφορικά με την προστασία περιβάλλοντος, με το πρώτο νομοθέτημα, σε παγκόσμιο επίπεδο για το περιβάλλον, να είναι ο Νόμος για την Εθνική Περιβαλλοντική Πολιτική, το οποίο υιοθετήθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, το 1970³. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι πρώτες, περιβαλλοντικού περιεχομένου, Οδηγίες της Ένωσης, ψηφίστηκαν την δεκαετία του 1980, ενώ σε εθνικό επίπεδο ο πρώτος βασικός νόμος για την προστασία του περιβάλλοντος, ήταν ο Ν.1650/1986⁴.

Παραλλήλως, είχε αρχίσει να σχηματίζεται νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, με την οποία θεμελιώθηκε ένα προστατευτικό νομικό πλαίσιο με ευθεία αναγωγή στη διάταξη του άρθρου 24 του Συντάγματος⁵, διάταξη, η οποία ψηφίστηκε το 1974, και θεωρήθηκε πρωτοπόρα στον ευρωπαϊκό συνταγματικό χώρο. Η διάταξη αυτή παρέμενε πρωτοποριακή έως τη δεκαετία του 1990.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, εκκίνησε η διαμόρφωση του περιβαλλοντικού δικαίου, ως ειδικότερος κλάδος του δικαίου. Ωστόσο, η νομική φιλολογία σε θέματα περιβάλλοντος, εμφανίζετο τότε, εξαιρετικά περιορισμένη. Σημειωτέον ότι, από τους αγώνες για την παύση χρήσης της πυρηνικής ενέργειας στη Δυτική Ευρώπη της δεκαετίας του 1970, τη διάσκεψη του Ρίο το 1992, μέχρι τη σημερινή εποχή, η προστασία του περιβάλλοντος, απασχολεί όχι μόνο την οικολογική, αλλά την πολιτική-οικονομική ατζέντα.

---

² L.K. Caldwell, (1998) *“The National Environmental Policy Act: An Agenda for the Future”*, Bloomington, IN, USA, Indiana University Press, 4

³ NEPA, <https://www.epa.gov/nepa/what-national-environmental-policy-act>, acc.03-11-2022

⁴ Νόμος υπ' αριθ. 1650/1986, ΦΕΚ Α' 160/10-16.10.1986, «Για την προστασία του περιβάλλοντος».

⁵ Μέρος Δεύτερο - Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, Άρθρο 24: (Προστασία του περιβάλλοντος)
«1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον...».

Η Διάσκεψη για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, που πραγματοποιήθηκε στη Στοκχόλμη το 1972 στο πλαίσιο του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP), επιβεβαίωσε την ευθύνη των κρατών να διασφαλίζουν ότι οι δραστηριότητες που υπάγονται στη δικαιοδοσία ή τον έλεγχό τους, δεν προκαλούν βλάβη στο περιβάλλον άλλων κρατών ή περιοχών πέραν των ορίων της εθνικής δικαιοδοσίας (Αρχή 21 της δήλωσης)⁶. Το 1975, η τελική πράξη του Ελσίνκι⁷, έκανε μνεία για «νομικά και διοικητικά μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένων διαδικασιών για τη διενέργεια εκτιμήσεων περιβαλλοντικών επιπτώσεων» και ανέθεσε στην Οικονομική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη (UNECE) να παρακολουθεί την έννοια της Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (εφεξής ΕΠΕ).

Τον Σεπτέμβριο του 1979 πραγματοποιήθηκε το Σεμινάριο για την Εκτίμηση των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων στο Villach της Αυστρίας, υπό την εποπτεία της UNECE⁸. Ο λόγος για τη σύγκληση της συνεδρίασης ήταν ότι ο γρήγορος ρυθμός της τεχνολογικής και οικονομικής ανάπτυξης, οδηγούσε σε επιβλαβείς επιπτώσεις για το περιβάλλον και, ως εκ τούτου, αναγνωριζέτο ότι οι πολιτικές έπρεπε να διαμορφώνονται με σκοπό την αποτροπή μελλοντικών περιβαλλοντικών ζημιών, με παράλληλη ανάπτυξη μεθόδων, διαδικασιών, τεχνικών και πολιτικών, για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Το σεμινάριο επικεντρώθηκε στα βασικά στοιχεία των περιβαλλοντικών εκτιμήσεων, ήτοι στην ενσωμάτωση περιβαλλοντικών πτυχών στον σχεδιασμό και τη λήψη αποφάσεων, την ενημέρωση και τη συμμετοχή του κοινού, αλλά και την ΕΠΕ, ως μέσο για τη διεκπεραίωση διασυνοριακών προβλημάτων.

Αν και δεν ελήφθη κανένα μέτρο στον τομέα των περιβαλλοντικών εκτιμήσεων, βάσει του διεθνούς δικαίου έως το 1991, τα συμπεράσματα και οι συστάσεις του Σεμιναρίου

---

⁶ https://www.era-comm.eu/Introduction_EU_Environmental_Law/EL/module_4/part_1/part_1_1.html, acc.05-11-2022

⁷ <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf>, acc.05-11-2022

⁸ https://www.era-comm.eu/Introduction_EU_Environmental_Law/EL/module_4/part_1/part_1_1.html, acc.05-11-2022

του Villach⁹, αποτέλεσαν βασικούς παράγοντες για την ανάπτυξη νομοθεσίας για τις περιβαλλοντικές εκτιμήσεις και, ιδίως, για την πρώτη Οδηγία ΕΠΕ στην Ένωση.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, σε ορισμένα κράτη μέλη εφαρμόζονταν διαδικασίες ΕΠΕ ενώ, το 1982, συγκροτήθηκε ομάδα εμπειρογνομόνων για την ΕΠΕ, υπό τους ανώτερους συμβούλους των κυβερνήσεων της ΟΕΕ για περιβαλλοντικά προβλήματα και προβλήματα νερού. Τον Ιανουάριο του 1987, η ομάδα εμπειρογνομόνων του UNEP για το περιβαλλοντικό δίκαιο επεξεργάστηκε την έννοια της ΕΠΕ σε διασυνοριακό πλαίσιο.

Ως αποτέλεσμα αυτού, την 25^η-02-1991, εγκρίθηκε η Σύμβαση του Espoo¹⁰ για την εκτίμηση των διασυνοριακών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ακολούθησε δε κατά την περίοδο έως την 02^η-09-1991, η υπογραφή της Σύμβασης από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και είκοσι εννέα κράτη. Η σύμβαση άνοιξε για επικύρωση, αποδοχή, έγκριση και προσχώρηση από την 03^η-09-1991, και τέθηκε σε ισχύ ενενήντα ημέρες μετά τη 16^η επικύρωση¹¹, την 10^η-09-1997. Η Σύμβαση, μετά την πρώτη τροποποίησή της το 2001¹², είναι επίσης ανοικτή στην προσχώρηση κρατών μελών του ΟΗΕ-μη μέλη της UNECE.

Στη Διακήρυξη του Ρίο του 1992¹³, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ενστερνίστηκε και αυτή και επικύρωσε την αρχή της προφύλαξης δηλώνοντας ότι *«Προκειμένου να προστατευθεί το περιβάλλον, εφαρμόζεται ευρέως από τα κράτη η προληπτική προσέγγιση σύμφωνα με τις δυνατότητές τους. Όταν υπάρχουν απειλές σοβαρής ή μη αναστρέψιμης ζημίας, δεν χρησιμοποιείται η έλλειψη πλήρους*

⁹<https://www.sciencedirect.com/book/9780080244457/environmental-impact-assessment?via=ihub=,acc.05-11-2022>

¹⁰<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4556940&from=EN,acc.05-11-2022>

¹¹ Πολωνία, 12-06-1997

¹²[https://www.era-](https://www.era-comm.eu/Introduction_EU_Environmental_Law/EL/module_4/part_1/popups/6.html,acc.05-11-2022)

[comm.eu/Introduction_EU_Environmental_Law/EL/module_4/part_1/popups/6.html, acc.05-11-2022](https://www.era-comm.eu/Introduction_EU_Environmental_Law/EL/module_4/part_1/popups/6.html,acc.05-11-2022)

¹³ Έκθεση της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το περιβάλλον και την ανάπτυξη (Ρίο ντε Τζανέιρο, 3-14 Ιουνίου 1992), Παράρτημα Ι – Διακήρυξη του Ρίο για το περιβάλλον και την ανάπτυξη, διαθέσιμη στο: [https://www.era-comm.eu/Introduction_EU_Environmental_Law/EL/module_4/part_1/popups/7.html, acc.05-11-2022](https://www.era-comm.eu/Introduction_EU_Environmental_Law/EL/module_4/part_1/popups/7.html,acc.05-11-2022)

επιστημονικής βεβαιότητας ως λόγος αναβολής για τη λήψη οικονομικά αποδοτικών μέτρων με στόχο την πρόληψη της υποβάθμισης του περιβάλλοντος»¹⁴.

Η διενέργεια της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, στοχεύει στον εντοπισμό, την πρόβλεψη, την εκτίμηση και την αξιολόγηση, στην αποφυγή και στον μετριασμό των επιπτώσεων στο περιβάλλον, έργων, σχεδίων, προγραμμάτων ή δραστηριοτήτων. Πρόκειται για μια συστηματική και ολοκληρωμένη ανάλυση, δια ποιοτικών αλλά και ποσοτικών εργαλείων, με στόχο την παροχή πληροφόρησης, τόσο στις αρμόδιες αρχές, οι οποίες λαμβάνουν τις σχετικές αποφάσεις, όσο και στο κοινό, ως προς την αξιολόγηση των επιπτώσεων, προκειμένου να εξασφαλιστεί η διαφάνεια της εν γένει διαδικασίας λήψης των οικείων αποφάσεων¹⁵. Εγγενώς, πρόκειται για μία διεργασία, η οποία αφορά στο μέλλον, καθώς λειτουργεί προληπτικά, ήτοι σκοπεύει στις, ενδεχομένως, επελθούσες επιπτώσεις.

Ως προς την συμμετοχή του κοινού, ένα από τα βασικά στοιχεία των περιβαλλοντικών εκτιμήσεων, βασικό έρεισμα είναι η Σύμβαση του Aarhus¹⁶, η οποία εγκρίθηκε την 25^η-06-1998, κατά την τέταρτη υπουργική διάσκεψη με θέμα «Περιβάλλον για την Ευρώπη» στο Aarhus της Δανίας και τέθηκε σε ισχύ την 30^η-10-2001.

Όσον αφορά στη στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση, εγκρίθηκε με το Πρωτόκολλο του Κιέβου¹⁷, σε έκτακτη σύνοδο των μερών της σύμβασης του Espoo την 21^η-05-2003, κατά τη διάρκεια της υπουργικής διάσκεψης με θέμα «Περιβάλλον για την Ευρώπη». Τριάντα έξι κράτη και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, υπέγραψαν το Πρωτόκολλο¹⁸, το οποίο τέθηκε σε ισχύ την 10^η-07-2010.

¹⁴ Αρχή 15 της Διακήρυξης του Ρίο, διαθέσιμη στο: https://www.era-comm.eu/Introduction_EU_Environmental_Law/EL/module_4/part_1/popups/8.html, acc.05-11-2022

¹⁵L. Kørnø, M. Thrane, A. Remmen and H. Lund (2007), “Introduction to Environmental Assessment of projects and planning”, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag, 343-354

¹⁶ Σύμβαση για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε περιβαλλοντικά θέματα. Επί του παρόντος, η σύμβαση αριθμεί 47 μέλη από την περιοχή της UNECE, ήτοι 46 χώρες και την ΕΕ και είναι διαθέσιμη στο: https://www.era-comm.eu/Introduction_EU_Environmental_Law/EL/module_4/part_1/popups/9.html, acc.05-11-2022

¹⁷ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a5da7cba-a2f8-4ea1-a2b7-dcec74e7143f.0007.02/DOC_4&format=PDF

¹⁸ Το Μαυροβούνιο υπέγραψε αργότερα.

Η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, συνιστά βαρύνουσα αξία τμήμα της πολιτικής και του δικαίου περιβάλλοντος της ΕΕ, έχοντας αποτυπωθεί σε οριζοντίου χαρακτήρα ρυθμίσεις που περιλαμβάνονται σε τρεις Οδηγίες και δη:

- i. στην Οδηγία 2001/42/ΕΚ¹⁹, σχετικά την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων (εφεξής Οδηγία ΣΠΕ),
- ii. στην Οδηγία 2011/92/ΕΕ²⁰ –η οποία κωδικοποίησε την Οδηγία 85/337/ΕΟΚ²¹- για την εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον, ορισμένων σχεδίων έργων, δημοσίων και ιδιωτικών, όπως τροποποιηθείσα, δυνάμει της Οδηγίας 2014/52/ΕΕ²², ισχύει (εφεξής Οδηγία ΕΠΕ), και τέλος,
- iii. στην Οδηγία 92/43/ΕΟΚ²³, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων, της άγριας πανίδας και χλωρίδας (εφεξής Οδηγία για τους οικοτόπους).

Νομική βάση υιοθέτησης των ως άνω Οδηγιών, είναι το άρθρο 192 της ΣΛΕΕ²⁴, ήτοι δεν υφίσταται πλήρης εναρμόνιση, αλλά λειτουργούν ουσιαστικά ως ελάχιστος - κοινός- παρονομαστής, καθώς τα κράτη-μέλη δύνανται, είτε να διατηρούν, είτε να θεσπίζουν αυστηρότερα μέτρα προστασίας, εφόσον τα επιμέρους εθνικά μέτρα, προστασίας εξασφαλίζουν, αφενός ότι το προστατευτικό πεδίο δεν υπολείπεται του θεσπισμένου δια των Οδηγιών, και αφετέρου την επίτευξη των τιθέντων στόχων.

Κοινό στοιχείο των ανωτέρω Οδηγιών, είναι ότι συνιστούν διαδικαστικούς μηχανισμούς, δια των οποίων διενεργείται η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των σχεδιαζόμενων έργων/προγραμμάτων/δραστηριοτήτων.

Ταυτοχρόνως, η διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, έτσι όπως σκιαγραφείται στις ως άνω Οδηγίες, διακρίνεται από νομική και διοικητική πολυπλοκότητα, καθόσον ως εγγενώς διεπιστημονικό εργαλείο, ερείδεται σε επιστημονικά, νομικά, πολιτικά, κοινωνικά στοιχεία και δεδομένα, πλείστων δρώντων –διοίκησης, φορέα έργου, συμβουλευτικών οργάνων, κοινού- τα οποία διαπλέκονται

¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32001L0042>

²⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0092>

²¹ <https://lexparency.org/eu/31985L0337/>

²² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0052&from=ro>

²³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:01992L0043-20070101&from=EN>

²⁴ <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union.html>

μεταξύ τους, στο πλαίσιο μιας πολύπλοκης ροής, επιμέρους διαδικασιών, η οποία καταλήγει στην λήψη απόφασης²⁵. Εξ αυτού διαφαίνεται ότι πρόκειται για μία διαδικασία, στην οποία απαιτούνται να συγκεραστούν πλείστες, συχνά αντικρουόμενες μεταξύ τους απόψεις, αλλά και συμφέροντα, το οποίο αποτυπώνεται εναργέστερα σε έργα/δραστηριότητες μεγάλης κλίμακας, όπου το δίπολο προστασία του περιβάλλοντος-οικονομική ανάπτυξη, αποτελεί τον πυρήνα της αντιπαράθεσης.

Σημειωτέον ότι, λόγω της αβεβαιότητας, της συνθετότητας και της πολυπλοκότητας της ανωτέρω διαδικασίας, όπως θα περιγραφεί αναλυτικά στα επόμενα κεφάλαια, καθίσταται δυσχερής ο δικαστικός έλεγχος, καθώς η ισορροπία μεταξύ του περιορισμένου ελέγχου και της αναγκαιότητας να εξετασθεί, πέραν της διαδικαστικής, και η ουσιαστική νομιμότητα των αποφάσεων/πράξεων/παραλείψεων²⁶, διαταράσσεται, δημιουργώντας ένα πεδίο, όχι μόνο προβληματισμού, αλλά και διενέξεων.

Τέλος, παρά το γεγονός ότι το θεσμικό πλαίσιο για την διενέργεια της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, έχει τεθεί σε εφαρμογή εδώ και αρκετά έτη, διχογνωμία επικρατεί αναφορικά με το επίπεδο διασφάλισης της προστασίας του περιβάλλοντος, ήτοι κατά πόσο, η προβλεπόμενη εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, και ο τρόπος διενέργειας αυτής, συμβάλει στην επίτευξη ενός υψηλού επιπέδου προστασίας²⁷.

---

²⁵ J. Holder (2006), “*Environmental Assessment*”, Oxford, Oxford University Press, 6

²⁶ Ιδ. ενδεικτικά ά. 11 παρ. 1 εδ. β’ Οδηγίας 2011/92, όπως τροποποιηθείσα ισχύει: «*Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, σύμφωνα με το εθνική έννομη τάξη τους, το ενδιαφερόμενο κοινό:... β) που υποστηρίζει ότι επέρχεται προσβολή δικαιώματος, εάν αυτό απαιτείται ως προϋπόθεση από το διοικητικό δικονομικό δίκαιο ενός κράτους μέλους, έχει πρόσβαση σε μια διαδικασία εξέτασης ενώπιον δικαστηρίου ή άλλου ανεξάρτητου και αμερόληπτου οργάνου συσταθέντος νομοθετικώς, προκειμένου να αμφισβητήσει την ουσιαστική ή τη διαδικαστική νομιμότητα αποφάσεων, πράξεων ή παραλείψεων που εμπίπτουν στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας περί συμμετοχής του κοινού*».

²⁷ J. Holder, D. McGillivray (2007) “*The Prospects for Ecological Impact Assessment*”, *Taking Stock of Environmental Impact Assessment: Law, Policy & Practice*, 257.

B. Αντικείμενο Εργασίας - Ερευνητικό Ερώτημα

Η διαρκώς και ανέλεγκτα αυξανόμενη, και μάλιστα με εκθετικό ρυθμό υποβάθμιση του περιβάλλοντος, και η εξ αυτής συνέπειες, όπως ενδεικτικά, η κλιματική αλλαγή, η εξάντληση των φυσικών πόρων, η υπερθέρμανση του πλανήτη, απετέλεσαν μοχλό πίεσης, προκειμένου η προστασία του περιβάλλοντος, να αναχθεί σε βασική επιδίωξη κάθε κυβερνητικής πολιτικής.

Βασικό, αλλά και αναπόσπαστο τμήμα μιας αποτελεσματικής περιβαλλοντικής, συνιστά και η εκ των προτέρων εκτίμηση, του αντικτύπου, των συνεπειών και των επιπτώσεων, κάθε σχεδιαζόμενου έργου ή δραστηριότητας στο περιβάλλον.

Οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, εντάσσονται στην ευρύτερη περιβαλλοντική πολιτική εκάστου κράτους, καθόσον η εκπόνησή τους αφορά, πρωτίστως, στον έλεγχο και τη κατά το δυνατόν μεγαλύτερη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των έργων²⁸.

Δια της παρούσης, θα επιχειρηθεί να σκιαγραφηθεί το καθεστώς της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, υπό το πρίσμα της κείμενης ενωσιακής -όπως εξελίχθηκε από την Οδηγία 85/337/ΕΟΚ έως την Οδηγία 2011/92/ΕΕ- και εθνικής νομοθεσίας, της νομολογίας, της αρχής της ορθολογικής διενέργειας των περιβαλλοντικών εκτιμήσεων και της σύνδεσης της αδειοδότησης με θεμελιώδεις αρχές όπως –μεταξύ άλλων- αυτή της πρόληψης, αλλά και των περιβαλλοντικών διαδικαστικών δικαιωμάτων.

Ταυτόχρονα, θα εξετασθούν και νέα δεδομένα, όπως η ενεργοποίηση ιδιωτών πιστοποιημένων Περιβαλλοντικών Αξιολογητών, μετά την έκδοση προεδρικού διατάγματος, το οποίο ρυθμίζει, τόσο τα απαιτούμενα προσόντα, όσο και τα καθήκοντά τους, το Ηλεκτρονικό Περιβαλλοντικό Μητρώο, με ενσωμάτωση όλων των σύγχρονων επιτευγμάτων ψηφιακής διακυβέρνησης, καθώς και η απαίτηση ευθυγράμμισης των περιβαλλοντικών ελέγχων με τις αρχές της εποπτείας έργων/δραστηριοτήτων.

Επιπλέον, θα γίνει αναφορά στις τομεακές ρυθμίσεις για τη λειτουργία έργων χωρίς ΑΕΠΟ ή χωρίς ανανέωση, οι οποίες ουσιαστικά παρακάμπτουν και υπονομεύουν τον

---

²⁸ Wood, G., Glasson, J., & Becker, J. (2006). EIA Scoping in England and Wales: Practitioner Approaches, Perspectives and Constraints. *Environmental Impact Assessment Review*, 26(3), 221-241.

θεσμό της περιβαλλοντικής αδειοδότησης και οι οποίες έρχονται σε αντίθεση με το ενωσιακό δίκαιο και τις προϋποθέσεις, τι οποίες αναγνωρίζει η ενωσιακή νομοθεσία και η νομολογία του ΔΕΕ.

Συμπερασματικά, στόχος της παρούσης, είναι να αποτυπωθεί, εάν η Οδηγία για την εκτίμηση επιπτώσεων συμβάλει αποτελεσματικά στην προστασία του περιβάλλοντος και εάν η ενσωμάτωσή της στην ελληνική έννομη τάξη διασφαλίζει την επίτευξη των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων αυτής.

Μέρος II

Η Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων – Οδηγία 2011/92 ΕΕ

A. Εισαγωγή

Η προστασία του περιβάλλοντος, αποτέλεσε και εξακολουθεί να αποτελεί, ζήτημα ακανθώδες στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και της διεθνούς κοινότητας. Στο πλαίσιο αυτό, κατά την τελευταία τριακονταετία, η ΕΕ, έχει αναπτύξει πλείστες και ποικίλες στρατηγικές, πολιτικές αλλά και δίκαιο, αναφορικά με την ανάγκη, οποιαδήποτε επιχειρηματική δραστηριότητα ή έργο, να πραγματοποιείται με γνώμονα, τη λιγότερη δυνατή επιρροή στο φυσικό περιβάλλον.

Σε διεθνές επίπεδο, η υποχρέωση των κρατών να διεξάγουν εκτιμήσεις περιβαλλοντικών επιπτώσεων, για έργα ή δραστηριότητες, τα οποία ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, αποτελεί σύμφωνα με το Διεθνές Δικαστήριο, κανόνα εθιμικού δικαίου²⁹. Ομοίως, το ΕΔΔΑ, έκρινε ότι τα κράτη έχουν υποχρέωση να λαμβάνουν μέτρα με σκοπό «η διαδικασία λήψης απόφασης ... να περιλαμβάνει την πραγματοποίηση κατάλληλων μελετών, ώστε να προβλέπουν ή να εκτιμούν εκ των προτέρων τις επιπτώσεις των δραστηριοτήτων που ενδέχεται να προσβάλουν το περιβάλλον και τα δικαιώματα των πολιτών, κα με τον τρόπο αυτό να επιτρέψουν την εγκατάσταση μιας δίκαιης ισορροπίας μεταξύ των αντιτιθέμενων συμφερόντων»³⁰.

---

²⁹ Στην από 20-04-2010 απόφαση Pulp Mills (Pulp Mills on the River Uruguay, Argentina v. Uruguay), το Διεθνές Δικαστήριο, προέβη σε αρκετές σημαντικές διευκρινίσεις σχετικά με το καθεστώς των εκτιμήσεων περιβαλλοντικών επιπτώσεων στο διεθνές δίκαιο. Ειδικότερα, το Δικαστήριο έκρινε ότι: «[...], η υποχρέωση προστασίας και διατήρησης, σύμφωνα με το άρθρο 41 (α) του Καταστατικού, πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με μια πρακτική, η οποία τα τελευταία χρόνια έχει γίνει τόσο αποδεκτή μεταξύ των κρατών και θα πρέπει να θεωρηθεί απαίτηση βάσει του γενικού διεθνούς δικαίου η διενέργεια εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων όπου υπάρχει κίνδυνος η προτεινόμενη βιομηχανική δραστηριότητα να έχει σημαντικές δυσμενείς επιπτώσεις σε διασυνοριακό πλαίσιο, ιδίως σε κοινό φυσικό πόρο. σκ. 204. Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι θα έπρεπε να διενεργηθεί ΕΠΕ πριν από την υλοποίηση του έργου. (σκ.205). Ωστόσο, το Δικαστήριο έκρινε ότι το περιεχόμενο και το πεδίο εφαρμογής των ΕΠΕ δεν είχαν ακόμη καθοριστεί ούτε από το διεθνές δίκαιο ούτε από το συνταγματικό. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έκρινε ότι κάθε κράτος θα πρέπει να καθορίζει το περιεχόμενο των ΕΠΕ στην εσωτερική του νομοθεσία.

³⁰ Ιδ. ενδεικτικά: Case of Hatton and Others v. the United Kingdom [GC], no. 36022/97, ECHR 2003-VIII, 08-07-2003, σκ. 128, Case of Taşkin And Others v. Turkey no. 46117/99, 10-11-2004, σκ. 118

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η αρμοδιότητα της ΕΕ για το περιβάλλον, είναι συντρέχουσα, ήτοι ασκείται από κοινού με τα κράτη-μέλη. Ειδικότερα, δυνάμει του άρθρου 4 παρ. 2 ΣΛΕΕ³¹, το περιβάλλον αποτελεί μια από τις έντεκα κοινές αρμοδιότητες, ενώ στο άρθρο 2 παρ. 2 της ΣΛΕΕ, αποτυπώνεται ο τρόπος άσκησης των κοινών αρμοδιοτήτων. Σύμφωνα με το άρθρο 191 παρ. 1 ΣΛΕΕ, η ΕΕ έχει αρμοδιότητα να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα νομοθετικά μέτρα για την επίτευξη των στόχων της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ, ενώ το εύρος της αρμοδιότητας, προσδιορίζεται από την ανάγκη επίτευξης των στόχων³² της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ, ήτοι αυτό αποτελεί το καθοριστικό κριτήριο για τον προσδιορισμό της αρμοδιότητας της ΕΕ, ως προς το περιεχόμενο αυτής.

Κοινός τόπος της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων μεταξύ όλων των επιμέρους δικαϊκών τάξεων και επιπέδων, είναι η υιοθέτηση μιας διαδικασίας, η οποία αφορά στην πρόγνωση των, εν δυνάμει, πιθανώς επελευθουσών, συνεπειών στο περιβάλλον από ένα έργο/δραστηριότητα, προτού ληφθεί απόφαση για την εκτέλεση αυτού³³.

Η «πρόβλεψη», η «σοβαρότητα των επιπτώσεων» και η «διαβούλευση με το κοινό», συνιστούν κεντρικές έννοιες της διαδικασίας, η οποία οδηγεί στην λήψη απόφασης έγκρισης υλοποίησης/εκτέλεσης του έργου/δραστηριότητας. Με την Οδηγία 2011/92, όπως τροποποιηθείσα ισχύει, να θέτει ήδη από το προοίμιο³⁴, γενικές αρχές για την εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον, με σκοπό τη συμπλήρωση και τον συντονισμό των διαδικασιών, με τις οποίες χορηγούνται άδειες για δημόσια και ιδιωτικά έργα, που μπορεί να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, ο πυρήνας της διαδικασίας, συνίσταται στην διενέργεια της εκτίμησης των επιπτώσεων στο

³¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT>

³² Ιδ. ά. 191 παρ. 1 της ΣΛΕΕ αναφορικά με τους στόχους της ΕΕ στον τομέα του περιβάλλοντος: «Η πολιτική της Ένωσης στον τομέα του περιβάλλοντος συμβάλλει στην επίδιωξη των ακόλουθων στόχων: - τη διατήρηση, προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, - την προστασία της υγείας του ανθρώπου, τη συνετή και ορθολογική χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων, - την προώθηση, σε διεθνές επίπεδο, μέτρων για την αντιμετώπιση των περιφερειακών ή παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων, και ιδίως την καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος...»

³³ Holder, J., & Scott, J. (2006). Law and new environmental governance in the European Union. In G. De Búrca, & J. Scott (Eds.), Law and new governance in the EU and the US. Oxford: Hart, 213, διαθέσιμο στο:

[https://www.scirp.org/\(S\(vtj3fa45qm1ean45vffcz55\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=743732](https://www.scirp.org/(S(vtj3fa45qm1ean45vffcz55))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=743732)

³⁴ Οδηγία 2011/92, προοίμιο σημ. 6

περιβάλλον, πριν την λήψη απόφασης και την έκδοση διοικητικής πράξης έγκρισης του έργου/δραστηριότητας, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην βελτίωση της διαδικασίας λήψης απόφασης³⁵.

B. Η εξέλιξη του θεσμού της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση³⁶

Στο πλαίσιο αυτό έχουν υιοθετηθεί πολιτικές δεσμεύσεις και στρατηγικές υψηλότατου επιπέδου³⁷, αλλά και πληθώρα περιβαλλοντικών νομοθετημάτων (Οδηγίες, Κανονισμοί και Αποφάσεις), επιβάλλοντας ταυτοχρόνως στα κράτη-μέλη την εναρμόνιση της εθνικής τους νομοθεσίας, με τις επαπειλούμενες κυρώσεις, σε περιπτώσεις μη συμμόρφωσης, να είναι ιδιαιτέρως αυστηρές³⁸.

Στην προσπάθεια αυτή της Ένωσης, το έτος 1985, αναπτύχθηκε ο θεσμός της «Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων», δυνάμει της Οδηγίας 85/337³⁹ της τότε Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Η ως άνω αναφερόμενη Οδηγία, ρυθμίζει, διέπει και αναφέρεται σε μια πληθώρα ιδιωτικών και δημοσίων έργων, τα οποία και περιγράφει στα Παραρτήματα της I και II. Μάλιστα, για τα αναφερόμενα στο Παράρτημα I, της Οδηγίας, η εκπόνηση μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων καθίστατο ως υποχρεωτική⁴⁰. Ταυτοχρόνως, στο Παράρτημα II αυτής, περιλαμβάνονται έργα, για τα οποία εναπόκειται στην κρίση και την αξιολόγηση των επιμέρους εθνικών αρχών, λαμβανομένων υπόψιν των συναφών κείμενων διατάξεων της ΕΕ, το κατά πόσο μια μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων είναι απαραίτητη ή όχι.

³⁵ Ιδ. COM(2009) 378, Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εφαρμογή και την αποτελεσματικότητα τη Οδηγίας ΕΠΕ, σημ. 4, διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0378:FIN:EN:PDF>

³⁶ https://www.era-comm.eu/Introduction_EU_Environmental_Law/EL/module_4/part_1/part_1_4.html, acc.05-11-2022

³⁷ Επίπεδο αρχηγών κρατών στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

³⁸ Jay, S., Jones, C., Slinn, P., & Wood, C. (2007), “*Environmental impact assessment: Retrospect and prospect*”, *Environmental Impact Assessment Review*, 27(4), 287-300.

³⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31985L0337>, acc.05-11-2022

⁴⁰ Πρόκειται για έργα, όπως η κατασκευή σιδηροδρομικών γραμμών πολύ μεγάλου μήκους, μεγάλων λεωφόρων και κεντρικών δρόμων, αεροδρόμια με βασικό αεροδιάδρομο μήκους άνω των 2 χιλιομέτρων, καθώς και εγκαταστάσεων για την αποθήκευση και επεξεργασία επικίνδυνων αποβλήτων.

Η Οδηγία 85/337 έχει τροποποιηθεί τρεις φορές. Η πρώτη τροποποίηση συντελέσθη το 1997, με την Οδηγία 97/11⁴¹, δυνάμει της οποίας επιχειρήθηκε η «εναρμόνιση» του θεσμού της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων με τους Κανονισμούς και την φιλοσοφία της Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη⁴², δια της διεύρυνσης του πεδίου εφαρμογής της σε περισσότερα έργα και δραστηριότητες, της αύξησης του αριθμού των υπαγόμενων σε υποχρεωτική εκπόνηση μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, προσθήκη κριτηρίων ως προς την υποχρεωτική αυτοψία και αξιολόγηση των έργων/δραστηριοτήτων, ενώ εισήχθησαν και ελάχιστα προαπαιτούμενα ως προς τις πληροφορίες, τις οποίες πρέπει να παρέχουν οι υπεύθυνοι των έργων/δραστηριοτήτων, αναφορικά με τα, σχετικά με το περιβάλλον, τεχνικά χαρακτηριστικά τους.

Εν συνεχεία, η ως άνω Οδηγία, τροποποιήθηκε δυνάμει της Οδηγίας 2003/35⁴³, προκειμένου να εναρμονιστούν οι διατάξεις περί συμμετοχής του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα, με τις αντίστοιχες διατάξεις της Σύμβασης του Aarhus.

Η τρίτη και τελευταία τροποποίηση, συντελέσθη δυνάμει της Οδηγίας 2009/31⁴⁴. Η εν λόγω Οδηγία αποτέλεσε ουσιαστικά μια τροποποίηση των Παραρτημάτων I και II της τροποποιημένης το 1997 Οδηγίας 85/337, ώστε να συμπεριληφθούν έργα, περί μεταφοράς, δέσμευσης και αποθήκευσης διοξειδίου του άνθρακα, με απώτερο σκοπό την μέγιστη κατά το δυνατόν, διασφάλιση ότι τα έργα, τόσο δημόσια, όσο και ιδιωτικά, διέπονται από αυστηρούς περιβαλλοντικούς κανόνες και κυρίως έχουν την ελάχιστη δυνατή επίπτωση στο περιβάλλον.

Σε επίπεδο Ε.Ε., τόσο η Οδηγία 85/337, όσο και οι τρεις τροποποιήσεις της, κωδικοποιήθηκαν και επικυρώθηκαν περαιτέρω από την Οδηγία 2011/92 την 13^η

---

⁴¹ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d0772bfd-51a4-4437-a5f2-752f46212a58/language-el, acc.05-11-2022>

⁴² United Nations Economic Commission for Europe - UNECE

⁴³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:02003L0035-20161231&from=BG, acc.05-11-2022>

⁴⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0031&from=BG, acc.05-11-2022>

Δεκεμβρίου 2011⁴⁵, η οποία, εν συνεχεία, τροποποιήθηκε το 2014, δυνάμει της Οδηγίας 2014/52/EU. Η εν λόγω Οδηγία καθορίζει τη διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, η οποία διασφαλίζει την αξιολόγηση έργων που είναι δυνατόν να επηρεάσουν σημαντικά το περιβάλλον, πριν από την έγκρισή τους και έχει ως στόχο αφενός να διασφαλίσει υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος, και αφετέρου την ενσωμάτωση περιβαλλοντικών ζητημάτων στην προετοιμασία και την αδειοδότηση των έργων. Αυτός ο στόχος επιτυγχάνεται με τη διασφάλιση της διεξαγωγής περιβαλλοντικής εκτίμησης ορισμένων δημόσιων και ιδιωτικών έργων που αναφέρονται στα Παραρτήματα I και II της Οδηγίας⁴⁶.

Σημειωτέον ότι η σχετική τροποποίηση της ως άνω Οδηγίας, συντελέσθη επί τη βάσει των σχετικών προτάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, λαμβανομένων υπόψιν των απόψεων του κοινού απ' όλα τα κράτη μέλη, έπειτα από πρόσκληση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ήδη από το 2010. Δια της συντελεσθείσας τροποποίησης, επιδιώκετο η μείωση της γραφειοκρατίας, του διοικητικού φόρτου, και των διαδικαστικών κωλυμάτων στην έγκριση και υλοποίηση έργων, χωρίς αυτό βέβαια να συνεπάγεται την μείωση ή την χαλάρωση των περιβαλλοντικών περιορισμών, ήτοι η βελτίωση της ποιότητας λήψης αποφάσεων, δίνοντας παράλληλα το έναυσμα στην ιδιωτική πρωτοβουλία να στηρίξει την βιώσιμη επένδυση στην εκπόνηση σημαντικών για την ευρωπαϊκή οικονομία έργων/δραστηριοτήτων σε όλους τους κλάδους⁴⁷. Περαιτέρω, κεντρικός στόχος της τροποποίησης του 2014 ήταν να επικαιροποιηθούν οι κίνδυνοι, οι απειλές, οι προκλήσεις καθώς και τα περιβαλλοντικά θέματα, δεδομένου ότι η Οδηγία 85/337, βασίστηκε σε περιβαλλοντικές συνθήκες και δεδομένα για τα οποία είχαν παρέλθει πάνω από 30 χρόνια.

⁴⁵ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=LEGISSUM:ev0032, acc.05-11-2022](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=LEGISSUM:ev0032,acc.05-11-2022).

⁴⁶ Ενδεικτικά, αεροδρόμια, πυρηνικές εγκαταστάσεις, σιδηρόδρομοι, δρόμοι, εγκαταστάσεις διάθεσης αποβλήτων, σταθμοί επεξεργασίας λυμάτων κ.λπ.

⁴⁷ MacKinnon, A. J., Duinker, P. N., & Walker, T. R. (2018), *“The Application of Science in Environmental Impact Assessment”* Routledge Publishing.

Ειδικότερα, στην πρώτη ανάγνωση της τροποποίησης του 2014, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ανέδειξε την επιτακτική ανάγκη οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, να λαμβάνουν υπόψιν τους, όχι μόνον τα εκάστοτε ανακλύπτοντα περιβαλλοντικά, αλλά και τις μελλοντικώς επερχόμενες - προβλεπόμενες επιστημονικές, κοινωνικοπολιτικές, κοινωνικοοικονομικές, νομικές και περιβαλλοντικές εξελίξεις, σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως ενδεικτικά η αποδοτικότητα των πόρων, η κλιματική αλλαγή και η πρόληψη καταστροφών, που αντικατοπτρίζονται τώρα καλύτερα στη διαδικασία εκτίμησης, προκειμένου οι μελέτες να είναι έτι πιο επίκαιρες, διασφαλίζοντας ταυτοχρόνως σαφείς και απλουστευμένες διαδικασίες για την ορθή περιβαλλοντική αδειοδότηση ενός έργου/δραστηριότητας. Επί τη βάση αυτή, δια της σχετικής τροποποίησης, τα κράτη μέλη δύνανται να απλουστεύσουν τις διαδικασίες περιβαλλοντικού ελέγχου των έργων/δραστηριοτήτων, υιοθετήθηκαν αλλαγές ως προς τα επιμέρους προβλεπόμενα χρονοδιαγράμματα και δη, από το έτος 2014 και εφεξής, οι διαδικασίες ελέγχου και αξιολόγησης των περιβαλλοντικών πληροφοριών και οι όποιες αυτοψίες χώρων έργων/δραστηριοτήτων, καθώς και η διαδικασία αξιολόγησης, του αν τελικά είναι απαραίτητη η εκπόνηση μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων ή όχι, θα πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί σε διάστημα ενενήντα ημερών, με δυνατότητα παράτασης, εφόσον αυτό απαιτείται για επανεκτίμηση των στοιχείων, ενώ η ενημέρωση και υποβολή απόψεων του κοινού θα πρέπει να ολοκληρώνονται εντός τριάντα ημερών. Παράλληλα, οι αρμόδιες αρχές των επιμέρους κρατών μελών οφείλουν να μεριμνούν, ώστε οι αποφάσεις, για την έγκριση ή μη, των ΜΠΕ να λαμβάνονται εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, χωρίς όμως να προσδιορίζεται σε τι συνίσταται το «*εύλογο χρονικό διάστημα*», ενώ οι αποφάσεις πρέπει να αιτιολογούνται δεόντως, υπό το πρίσμα των ενημερωμένων κριτηρίων παρακολούθησης.

Περαιτέρω, και στο πλαίσιο αναβάθμισης της ποιότητας των ανωτέρω αναφερόμενων υπηρεσιών, η Οδηγία 2014/52 επέβαλε στους φορείς εκπόνησης ΜΠΕ, την εκπόνηση κατά τρόπο σαφή και εύληπτο, προκειμένου να είναι κατανοητές από το ευρύ κοινό, κυρίως σε ό,τι αφορά στην τρέχουσα κατάσταση του περιβάλλοντος, όπου πρόκειται να πραγματοποιηθεί ένα έργο και τις εναλλακτικές προτάσεις για τη μείωση των

περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Βασική μνεία στην εν λόγω Οδηγία, γίνεται και για την ανάγκη οι εθνικές αρχές των κρατών-μελών να μεριμνούν, ώστε οι επιτροπές έγκρισης των ΜΠΕ να είναι αντικειμενικές και αμερόληπτες ως προς τη διαδικασία λήψης απόφασης⁴⁸, ενώ το σκεπτικό των αποφάσεων χορήγησης άδειας πρέπει να είναι ξεκάθαρο και περισσότερο διαφανές στο κοινό. Τέλος, σε περίπτωση που ένα έργο ή μια δραστηριότητα, ενδέχεται να επιφέρει σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, οι υπεύθυνοι για την εκτέλεσή του, οφείλουν να προβούν στις αναγκαίες και απαραίτητες αλλαγές, ώστε να προλαμβάνονται, να εξουδετερώνονται, να ελαχιστοποιούνται ή να περιορίζονται οι σχετικοί περιβαλλοντικοί κίνδυνοι ή οι επιπτώσεις.

Μάλιστα, στις περιπτώσεις αυτές η Οδηγία προβλέπει εντατικούς και αυστηρούς ελέγχους παρακολούθησης, κατά τη διάρκεια υλοποίησης και εκτέλεσης του έργου/δραστηριότητας, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι οι ως άνω αλλαγές τηρούνται και στην πράξη.

Η Οδηγία 2011/92/ΕΕ εφαρμόζεται από την 17^η-02-2012. Κωδικοποιεί τέσσερις προηγούμενες οδηγίες (85/337/ΕΟΚ, 97/11/ΕΚ, 2003/35/ΕΚ και 2009/31/ΕΚ), η πρώτη από τις οποίες έγινε νόμος στις χώρες της ΕΕ την 03^η-07-1988. Η Οδηγία 2014/52/ΕΕ που την τροποποιεί εφαρμόζεται από την 25^η-07-2014, ενώ τα επιμέρους κράτη μέλη όφειλαν να την έχουν ενσωματώσει στην εθνική έννομη τάξη τους έως την 16^η-05-2017.

Συνοπτικά, η Οδηγία, όπως τροποποιηθείσα ισχύει, στο άρθρο 1, επισημαίνει τον σκοπό της και τους βασικούς ορισμούς και, εν συνέχεια, επιτάσσει τα κράτη-μέλη να διασφαλίσουν ότι τα έργα και οι δραστηριότητες, τα οποία πρόκειται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον θα υποβάλλονται σε διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών όρων, όπως αυτή περιγράφεται στην Οδηγία, ορίζοντας και κάποιες εξαιρέσεις στο άρθρο 2.

---

⁴⁸ *Ιδ. αιτιολογική σκέψη 25: «Θα πρέπει να διασφαλίζεται η αντικειμενικότητα των αρμοδίων αρχών. Συγκρούσεις συμφερόντων θα μπορούσαν, μεταξύ άλλων, να προληφθούν και μέσω λειτουργικού διαχωρισμού της αρμόδιας αρχής από τον κύριο του έργου. Σε περίπτωση που η αρμόδια αρχή είναι και κύριος του έργου, τα κράτη μέλη θα πρέπει τουλάχιστον να προβαίνουν, στο πλαίσιο της οργάνωσης των διοικητικών αρμοδιοτήτων τους, στον κατάλληλο διαχωρισμό των αντικρουόμενων λειτουργιών των εν λόγω αρχών που είναι επιφορτισμένες με τα καθήκοντα που απορρέουν από την οδηγία 2011/92/ΕΕ».*

Το άρθρο 3 αφορά στο περιεχόμενο της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ενώ με το άρθρο 4, καθώς και τα Παραρτήματα I, II και III, στα οποία παραπέμπει, ορίζονται τα έργα/δραστηριότητες, τα οποία επιφέρουν ή δύνανται να επιφέρουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και ως εκ τούτου θα πρέπει, να υπαχθούν στη διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Εν συνέχεια περιγράφεται η διαδικασία της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (υποβολή μελέτης από τον κύριο του έργου - άρθρο 5, συμμετοχή των αρμόδιων φορέων και διαβούλευση με το ενδιαφερόμενο κοινό - άρθρο 6, τυχόν εμπλοκή άλλων κρατών, όταν το έργο αναμένεται να έχει διασυνοριακές επιπτώσεις - άρθρο 7, έκδοση και περιεχόμενο αδείας - άρθρα 8 και 8α). Το άρθρο 9 αναφέρεται στη δημοσιότητα που λαμβάνει η χορηγηθείσα άδεια και το άρθρο 9α στην ανάγκη να μην υπάρχουν συγκρούσεις συμφερόντων, ιδίως όταν η αδειοδοτούσα αρχή μπορεί να είναι και κύριος του έργου. Το άρθρο 10 ορίζει ότι πρέπει, στο βαθμό του εφικτού, να τηρούνται το εμπορικό και το βιομηχανικό απόρρητο, καθώς και τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Με το άρθρο 10α καταλείπεται στα κράτη-μέλη η ευχέρεια να ορίζουν τις κυρώσεις για την παράβαση εθνικών διατάξεων που θεσπίζονται κατ' επιταγήν της Οδηγίας. Το άρθρο 11 αφορά στη δικαστική προστασία: καθορίζει διευρυμένο έννομο συμφέρον, ιδίως για τις περιβαλλοντικές οργανώσεις, καθώς και την υποχρέωση της διάθεσης προς το κοινό των πληροφοριών που είναι απαραίτητες για την άσκηση των σχετικών δικαιωμάτων.

Τα υπόλοιπα άρθρα προβλέπουν την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών-μελών για την εφαρμογή της Οδηγίας (άρθρο 12) και σχετικές ανακοινώσεις προς την Επιτροπή (άρθρο 13). Τα άρθρα 14-16 είναι οι τελικές διατάξεις⁴⁹.

Τέλος, η Οδηγία έχει και Παραρτήματα I, II, II.A, III και IV.

Το Παράρτημα I περιέχει τα έργα, για τα οποία γίνεται πάντοτε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Στο Παράρτημα II αναφέρονται τα έργα, για των οποίων την υπαγωγή στη διαδικασία της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αποφασίζουν τα κράτη μέλη, βάσει των στοιχείων που παρέχει ο κύριος του έργου και

---

⁴⁹ Κατάργηση προηγούμενων Οδηγιών, ημερομηνία ισχύος, απεύθυνση προς τα κράτη-μέλη.

περιέχονται στο Παράρτημα II.A. Το Παράρτημα III περιέχει τα κριτήρια που εφαρμόζουν τα κράτη μέλη όταν αποφασίζουν για την υπαγωγή ή μη ενός έργου του Παραρτήματος II στη διαδικασία περιβαλλοντικής εκτίμησης, ενώ το Παράρτημα IV περιλαμβάνει τις πληροφορίες που πρέπει να περιέχει η μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων που υποβάλλεται από τον κύριο του έργου.

Εκ των ανωτέρω, προκύπτει μια βασική διαδικασία, ήτοι μετά την απόφαση για την υπαγωγή ενός έργου σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ο κύριος του έργου υποβάλλει μια μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων, η οποία αξιολογείται από τις αρμόδιες αρχές και υπηρεσίες, με τα σχετικά συμπεράσματα να τίθενται σε δημόσια διαβούλευση. Το αποτέλεσμα των παραπάνω ενεργειών καταλήγει σε μια εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, βάσει της οποίας, είτε εκδίδεται άδεια, δυνάμει της οποίας ορίζονται και οι όροι αυτής, είτε απορρίπτεται. Η άδεια στη συνέχεια μπορεί να προσβληθεί ενώπιον των Δικαστηρίων από το ενδιαφερόμενο κοινό, που ορίζεται με ευρύτητα.

Εκ των ως άνω αναφερόμενων, προκύπτει ότι βασικός σκοπός της Οδηγίας είναι να διασφαλίζεται ότι αποφάσεις για την αδειοδότηση έργων ή δραστηριοτήτων, τα οποία αναμένεται να έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον, θα έχουν ληφθεί μόνο μετά από την εκτίμηση των επιπτώσεων αυτών. Το κύρος της εκτίμησης αυτής, διασφαλίζεται αφενός από τη συμμετοχή όλων των αρμόδιων φορέων και του ενδιαφερόμενου κοινού και αφετέρου από την ευρεία δυνατότητα δικαστικού ελέγχου αυτής.

Είναι αυτονόητη η σημασία που έχει, για την επίτευξη των σκοπών της Οδηγίας, η πληρότητα και η διασφάλιση της ποιότητας της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Βασικό στοιχείο για την πληρότητα είναι και η σύγκριση της προτεινόμενης λύσης με τις εναλλακτικές λύσεις που ενδεχομένως θα ήσαν διαθέσιμες, η οποία πρέπει να γίνεται ήδη στο στάδιο της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων που υποβάλλει ο κύριος του έργου. Άλλα στοιχεία της πληρότητας μπορούν να ορίζονται από την αδειοδοτούσα αρχή, η οποία υποδεικνύει προς τον κύριο του έργου το εύρος της μελέτης που πρέπει να υποβάλει. Εκτός από την πληρότητα, η νομοθεσία των κρατών-μελών οφείλει να διασφαλίζει την ποιότητα της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και της συνολικής διαδικασίας της περιβαλλοντικής εκτίμησης, η οποία

πρέπει πάντοτε να γίνεται από ειδικούς. Το άρθρο 5 της Οδηγίας ορίζει ένα ελάχιστο περιεχόμενο που θα πρέπει να έχει η μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Προβλέπει, επίσης, τη δυνατότητα του κυρίου του έργου να ζητήσει από την αδειοδοτούσα αρχή να ορίσει η ίδια το εύρος των ζητημάτων που θα πρέπει να καλύπτει η μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων - πρόκειται για τη διαδικασία που είναι γνωστή ως *scoping* και για την οποία η Επιτροπή έχει εκδώσει αναλυτικές κατευθυντήριες οδηγίες⁵⁰. Ανάμεσα στα όσα ζητεί να περιέχονται στη μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων είναι και η αναφορά εναλλακτικών λύσεων που έχουν εξετασθεί, καθώς και οι περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις. Τα κράτη-μέλη αναφέρουν τις υποχρεώσεις αυτές με περισσότερο ή λιγότερο σαφή τρόπο.

Η αναφορά σε εναλλακτικές λύσεις ενός έργου και η αιτιολόγηση της συγκεκριμένης επιλογής, ως προς τις δυνητικές επιπτώσεις της στο περιβάλλον, αξιολογείται από αρκετές νομοθεσίες ως μεθοδολογικό εργαλείο που διασφαλίζει την πληρότητα της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Μερικές νομοθεσίες, μάλιστα, επιβάλλουν την εξέταση ακόμη και της μηδενικής λύσης, δηλαδή την σύγκριση των εκτιμώμενων αποτελεσμάτων της επιλεγείσας λύσης σε σχέση με τα αποτελέσματα που αναμένεται να επέλθουν, εάν το προτεινόμενο έργο δεν πραγματοποιηθεί.

Μολονότι μια τέτοια μέθοδος φαίνεται να παρέχει ικανές πληροφορίες στην αδειοδοτούσα αρχή, εν τούτοις παρουσιάζει προβλήματα. Από τη μία, οι παρουσιαζόμενες ως εναλλακτικές λύσεις μπορεί να είναι εικονικές, για λόγους φαινομενικής πληρότητας του φακέλου. Από την άλλη, όμως, όταν οι παρουσιαζόμενες λύσεις είναι πραγματικές, είναι προβληματικό ότι η σύγκριση πρέπει να γίνεται μόνο ως προς τις επιπτώσεις στο περιβάλλον, χωρίς ενδεχομένως να συνεκτιμώνται και άλλοι παράγοντες (λ.χ. οικονομικές επιπτώσεις: θέσεις εργασίας, ανάπτυξη κ.λπ.). Μια κρίση σκοπιμότητας μετατρέπεται σε στοιχείο νομικής αιτιολογίας μιας διοικητικής πράξης, το οποίο μπορεί να ελεγχθεί δικαστικώς - μεταφέροντας, δηλαδή, στη δικαστική εξουσία έλεγχο σκοπιμότητας και σταθμίσεων που κανονικά ανήκουν στη νομοθετική και την εκτελεστική λειτουργία.

---

⁵⁰ http://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/EIA_guidance_Scoping_final.pdf, acc. 11-11-2022

Για το λόγο αυτό δεν είναι παράδοξο ότι η μέριμνα του νομοθέτη για την παρουσίαση των εναλλακτικών λύσεων δεν είναι το ίδιο αυστηρή σε όλα τα κράτη-μέλη, αλλά σε μερικά (όπως στην Γαλλία) αρκεί η παράθεση των εναλλακτικών λύσεων. Για τον ίδιο λόγο και δεν πρέπει, κατ' αρχήν, να ξενίζει ότι σε κάποιες νομοθεσίες επιτρέπεται η διοικητική άδεια να αποκλίνει από τα συμπεράσματα της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Άλλωστε, σχετικό περιθώριο αφήνουν τα άρθρα 8 και 8α της Οδηγίας, η οποία άλλωστε αποσκοπεί στη λήψη αποφάσεων από την αδειοδοτούσα αρχή μόνο μετά την κατάλληλη ενημέρωση (informed decisions) ως προς τις δυνητικές επιπτώσεις του υπό έγκριση έργου στο περιβάλλον και όχι να δεσμεύσει τα κράτη-μέλη ως προς τις σταθμίσεις που κάνουν κατά περίπτωση

Συμπερασματικά, η Οδηγία 2011/92, όπως τροποποιηθείσα ισχύει, καθιερώνει ουσιαστικά κανόνες διαδικαστικής φύσεως⁵¹, καθόσον δεν καθιερώνει υποχρέωση αποτελέσματος, δεδομένου ότι δεν επιβάλλει την επιλογή της βέλτιστης, υπό το πρίσμα της προστασίας του περιβάλλοντος, απόφασης δεν καθορίζει τους ουσιαστικούς κανόνες σε σχέση με την εξισορρόπηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων με άλλους παράγοντες, ούτε απαγορεύει την ολοκλήρωση έργων που ενδεχομένως να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον⁵².

Ταυτοχρόνως, το νομικό status, η νομική φύση της Οδηγίας, παραμένει απροσδιόριστη, και ως εκ τούτου παρουσιάζονται σαφείς διαφοροποιήσεις στην εφαρμογή της από τα επιμέρους κράτη-μέλη, ενώ και η ερμηνεία από τα επιμέρους εθνικά δικαστήρια δεν γίνεται κατά τρόπο ενιαίο, αλλά ούτε και ορθό⁵³.

Παράλληλα, δυνάμει της εν λόγω Οδηγίας, επαφίεται στα κράτη-μέλη να θέσουν τους όρους της διαδικασίας αδειοδότησης⁵⁴, υπό τον σαφή όρο ότι διασφαλίζεται η επίτευξη των στόχων της Οδηγίας, με αποτέλεσμα η πολλαπλότητα των διοικητικών

---

⁵¹ Για την διάκριση μεταξύ του διαδικαστικού χαρακτήρα της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και των ουσιαστικών εκτιμήσεων, ιδ. J.Holder, (2004) “*Environmental Assessment*”, Oxford, Oxford University Press, 235-272.

⁵² Ιδ. ενδεικτικά: C-420/2011 Jutta Leth v Republik Österreich, Land Niederösterreich, σκ. 46.

⁵³ M. Lee (2014) “*EU Environmental Law, Governance and Decision-Making*”, 2nd edition, Hart Publishing, 165

⁵⁴ Ιδ. ά. 2 παρ.2 της Οδηγίας ΕΠΕ, όπως τροποποιηθείσα ισχύει: «*Η εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον μπορεί να εντάσσεται από τα κράτη μέλη στο πλαίσιο των υπάρχουσών διαδικασιών παροχής αδειών για έργα ή, αν δεν υπάρχει τέτοια διαδικασία, στα πλαίσια άλλων διαδικασιών ή των διαδικασιών που θα θεσπισθούν για την εκπλήρωση των στόχων της παρούσας οδηγίας*».

διαδικασιών να επιφέρει αποκλίσεις στην διενέργεια της εκτίμησης στους κόλπους της Ένωσης⁵⁵.

Γ. Πεδίο Εφαρμογής

Σύμφωνα με το άρθρο 2 § 1 της Οδηγίας 2011/92/ΕΚ «τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να διασφαλισθεί ότι πριν χορηγηθεί άδεια, τα έργα τα οποία ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον λόγω, μεταξύ άλλων, της φύσεως, του μεγέθους ή της θέσεώς τους, υπόκεινται σε υποχρέωση αδειοδότησης και εκτίμησης των επιπτώσεών τους. Αυτά τα έργα ορίζονται στο άρθρο 4».

Εκ των ανωτέρω, προκύπτει ότι το πεδίο εφαρμογής προσδιορίζεται και οροθετείται από δύο βασικές έννοιες: αφενός τα έργα που ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και αφετέρου την υποβολή των έργων αυτών σε διαδικασία αδειοδότησης.

Ειδικότερα, τα έργα που υποβάλλονται σε διαδικασία ΕΠΕ είναι αυτά που ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και, παράλληλα, περιλαμβάνονται στα Παραρτήματα I και II της Οδηγίας⁵⁶.

Περαιτέρω, η διαδικασία αδειοδότησης δίνει το δικαίωμα στον κύριο του έργου/δραστηριότητας να το πραγματοποιήσει. Στην εν λόγω Οδηγία ως «έργο» ορίζεται «η υλοποίηση κατασκευαστικών εργασιών ή άλλων εγκαταστάσεων ή τεχνικών κατασκευών» όπως επίσης «άλλες επεμβάσεις στο περιβάλλον ή το τοπίο...»⁵⁷. Σύμφωνα με το Δικαστήριο της ΕΕ, ο όρος «έργο» πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως, το δε πεδίο εφαρμογής του άρθρου 2 § 1 της Οδηγίας είναι ευρύ και εκτενές⁵⁸. Ομοίως, το Δικαστήριο υιοθετεί ευρεία ερμηνεία του ειδικότερου όρου «κατασκευαστικές εργασίες»⁵⁹. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η έννοια του έργου δεν περιορίζεται μόνο στις κατασκευαστικές εργασίες και στις τεχνικές κατασκευές αλλά περιλαμβάνει και «άλλες

⁵⁵ E, Fisher, B. Lange, and E. Scotford (2019) “*Environmental Law: Text, Cases & Materials*” 2nd Edition, Part V: Environmental Law and Environmental Protection, Ch. 20.

⁵⁶ Ιδ. ΔΕΕ, 17-03-2011, C-275/09, Brussels Hoofdstedelijk Gewest κ.λπ., Συλλ I-1753, σκ. 25.

⁵⁷ Ιδ. άρθρο 1 § 2 α της Οδηγίας.

⁵⁸ Ιδ. ενδεικτικά: ΔΕΚ, 16-09-1999, C-435/97, WWF, Συλλ I-5613, σκ.35, ΔΕΚ, 28-02-2008, C-2/07, Abraham, Συλλ I-1197, σκ. 32. ΔΕΕ, 27-03-2014, C-300/13, Iberdrola, EU:C:2014:188, σκ. 22

⁵⁹ Ιδ. ενδεικτικά: ΔΕΚ, 25-07-2008, C-142/07, CODA, Συλλ I-6097, σκ. 36 και ΔΕΕ, 17-03-2011, C-275/09, Brussels Hoofdstedelijk Gewest κ.λπ. EU:C:2011:154, σκ. 27

επεμβάσεις στο περιβάλλον ή το τοπίο...». Εν όψει αυτού, ενδεικτικά αναφέρεται ότι, σύμφωνα με το ΔΕΕ, οι εργασίες κατεδάφισης θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι εμπίπτουν στην έννοια του έργου στο βαθμό που *«συνίστανται σε παρεμβάσεις στο περιβάλλον ή το τοπίο»*⁶⁰.

Καίριας σημασίας είναι η έννοια του όρου «άδεια». Σύμφωνα με την Οδηγία⁶¹ ως «άδεια», ορίζεται η απόφαση της ή των αρμόδιων αρχών που δίνει το δικαίωμα στον κύριο του έργου να πραγματοποιήσει το έργο. Η έννοια του όρου «άδεια» παραμένει κοινοτική έννοια και κατά συνέπεια ο χαρακτηρισμός μιας απόφασης ως «άδειας» πρέπει να γίνεται σε συμφωνία με το ενωσιακό δίκαιο⁶². Το ΔΕΕ, ειδικότερα, έκρινε ότι *«η διάταξη του άρθρου 1(2)(γ) αναφέρεται στη (λαμβάνομενη άπαξ ή κατά στάδια) απόφαση η οποία επιτρέπει στον κύριο του έργου να αρχίσει τις εργασίες»*⁶³. Αναφορικά με το ζήτημα κατά πόσον μία σύμβαση μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικής εταιρείας συνιστά άδεια σύμφωνα με το άρθρο 1 § 2 γ της Οδηγίας, το Δικαστήριο έκρινε ότι εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο, να καθορίσει, βάσει της ισχύουσας εθνικής νομοθεσίας, κατά πόσον μια σύμβαση, ενέχει άδεια κατά την έννοια του άρθρου 1 § 2 της οδηγίας 85/337, ήτοι απόφαση της αρμόδιας αρχής παρέχουσα το δικαίωμα στον κύριο του έργου να πραγματοποιήσει το επίμαχο σχέδιο⁶⁴. Αυτό θα συνέβαινε αν η απόφαση αυτή μπορούσε, κατ' εφαρμογή του εθνικού δικαίου, να θεωρηθεί ως απόφαση της ή των αρμόδιων αρχών, παρέχουσα στον κύριο του έργου το δικαίωμα να υλοποιήσει κατασκευαστικές εργασίες ή άλλες εγκαταστάσεις ή έργα ή να επέμβει στο φυσικό περιβάλλον ή στο τοπίο⁶⁵.

Το Δικαστήριο έκρινε, επίσης, ότι μία σύμβαση ιδιωτικού δικαίου μεταξύ ενός κράτους μέλους και μιας ιδιωτικής εταιρείας, θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο ΕΠΕ στο

⁶⁰ Ιδ. ενδεικτικά: ΔΕΕ, 03-03-2011, C-50/09, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας, Συλλ I-873, σκ. 97

⁶¹ Ιδ. άρθρο 1 § 2 της Οδηγίας.

⁶² Ιδ. ενδεικτικά: ΔΕΚ, 04-05-2006, C-290/03, Barker, Συλλ I-3947, σκ. 40-41. ΔΕΚ, 16-03-2006, C-332/04, Επιτροπή κατά Ισπανίας, EU:C:2006:180, σκ. 53

⁶³ Ιδ. ΔΕΚ, 04-05-2006, C-290/03, Barker, ό.π., σκ. 45.

⁶⁴ Ιδ. υπό το πνεύμα αυτό, απόφαση της 18^{ης}-06-1998, C-81/96, Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, Συλλογή 1998, σ. I 3923, σκέψη 20.

⁶⁵ Ιδ. ΔΕΚ, 28-02-2008, C-2/07, Abraham, ό.π. σκ. 25, ΔΕΕ, 29-07-2019, C-411/17, Inter-Environment Wallonie, EU:C:2019:622, σκ. 61-62. Η τελευταία υπόθεση αφορά σε σύμβαση μεταξύ του Βελγικού Δημοσίου και ιδιωτικής εταιρείας για την ανακατασκευή και λειτουργία πυρηνικού σταθμού, η οποία κυρώθηκε με τυπικό νόμο.

βαθμό στον οποίο «μια τέτοια σύμβαση ενέχει άδεια κατά την έννοια του άρθρου 1 § 2 της οδηγίας 85/337. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να εξεταστεί αν η άδεια αυτή εντάσσεται σε διαδικασία με πλείονα στάδια, περιλαμβάνουσα μια κύρια απόφαση καθώς και εκτελεστικές αποφάσεις, και αν πρέπει να ληφθεί υπόψη το σωρευτικό αποτέλεσμα πλειόνων σχεδίων των οποίων οι επιπτώσεις στο περιβάλλον πρέπει να εκτιμηθούν σφαιρικά»⁶⁶.

Μεγάλο πρακτικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η έννοια της κατά στάδια άδειας, δεδομένου ότι σε αρκετές περιπτώσεις η χορήγηση άδειας, δεν γίνεται άπαξ, αλλά κατά στάδια ανάλογα με τη φύση του έργου. Το Δικαστήριο έχει ασχοληθεί επανειλημμένα και έχει διευκρινίσει κρίσιμες παραμέτρους της έννοιας της κατά στάδια χορηγούμενης άδειας. Έτσι, σύμφωνα με το ΔΕΕ, όταν μια άδεια χορηγείται κατά στάδια, σε κάθε στάδιο επιβάλλεται η πραγματοποίηση της ΕΠΕ με την επισήμανση, όμως, ότι στην κατά στάδια χορήγηση της άδειας, το ένα εκ των οποίων αποτελεί την κύρια απόφαση και το δεύτερο την εκτελεστική απόφαση, η ΕΠΕ διενεργείται στο πλαίσιο της διαδικασίας που αφορά στην κύρια απόφαση. Μόνο αν οι επιπτώσεις δεν μπορούν να επισημανθούν πλήρως και οριστικά παρά κατά τη διαδικασία της εκτελεστικής απόφασης πρέπει να γίνεται η εκτίμηση στο πλαίσιο της τελευταίας αυτής διαδικασίας⁶⁷. Το Δικαστήριο, επίσης, έκρινε ότι «δεν είναι συμβατή με την οδηγία 85/337 εθνική διάταξη ορίζουσα ότι εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων δύναται να γίνει μόνο κατά το αρχικό στάδιο της διαδικασίας αδειοδοτήσεως και όχι σε μεταγενέστερο στάδιό της»⁶⁸. Με αφορμή τη νομολογία του Δικαστηρίου, η Επιτροπή τονίζει ότι «στην κατά στάδια χορηγούμενη άδεια, στο ύστερο ή στο τελευταίο στάδιο η ΕΠΕ θα πρέπει να είναι συνολική, έτσι ώστε να σχετίζεται με όλες τις πλευρές του έργου οι οποίες είτε δεν υποβλήθηκαν σε εκτίμηση είτε απαιτούν μια νέα εκτίμηση»⁶⁹.

⁶⁶ Ιδ. ΔΕΚ, 28-02-2008, C-2/07, Abraham, ό.π. σκ. 28

⁶⁷ Ιδ. ενδεικτικά: ΔΕΚ, 04-05-2006, C-290/03, Barker, ό.π., σκ. 47, ΔΕΚ, 07-01-2004, C-201/02, Wells, Συλλ I-723, σκ. 52-53, ΔΕΚ, 28-02-2008, C-2/07, Abraham, Συλλ I-1197, σκ. 26, ΔΕΚ, 04-05-2006, C-508/03, Επιτροπή κατά Η.Β., Συλλ I-3969, σκ. 102, 105-106, ΔΕΕ, 17-03-2011, C-275/09, Brussels Hoofdstedelijk Gewest κλπ, ό.π. σκ. 30-38, ΔΕΕ, 15-01-2013, C-416/10, Krizan κ.λπ., EU:C:2013:8, σκ. 103, ΔΕΕ, 19-04-2012, C-121/11, Pro-Braine κλπ, EU:C:2012:225, σκ. 37.

⁶⁸ Ιδ. ΔΕΕ, 17-03-2011, C-275/09, Brussels Hoofdstedelijk Gewest κ.λπ., ό.π. σκ. 33

⁶⁹ European Commission, (2015) Interpretation of definitions of project categories of annex I and II of the EIA directive, 15

Με βάση τα ανωτέρω, μια σύμβαση,

α) εφόσον συνιστά «έργο» όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 1 § 2 α της Οδηγίας, και
β) εφόσον χορηγεί «άδεια», όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 1 § 2 γ της ίδιας ως άνω Οδηγίας,

υπάγεται στη διαδικασία ΕΠΕ.

Περαιτέρω, μια τέτοια σύμβαση μπορεί να περιβληθεί το ένδυμα του τυπικού νόμου. Συνεπώς, τα κράτη μέλη δύνανται να εγκρίνουν ένα έργο με «συγκεκριμένη πράξη εθνικής νομοθεσίας», όρος ο οποίος, αποτέλεσε αντικείμενο του δικαστικού ελέγχου και ως εκ τούτου προσέλαβε σχετικά σαφές περιεχόμενο⁷⁰. Το ίδιο ισχύει και για πράξεις της διοίκησης, οι οποίες έχουν τη μορφή τυπικού νόμου. Σύμφωνα με την ενωσιακή νομοθεσία, εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών να εξαιρέσουν ένα έργο από τις διατάξεις της Οδηγίας, οι οποίες αφορούν στη δημόσια διαβούλευση, υπό τον όρο ότι πληρούνται οι στόχοι της εν λόγω οδηγίας⁷¹. Θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, όπως μάλιστα αναφέρεται στο Προοίμιο της Οδηγίας 2014/52/ΕΕ, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν την επίτευξη των στόχων της οδηγίας που αφορούν στη δημόσια διαβούλευση, μέσω της νομοθετικής διαδικασίας⁷². Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η νέα ρύθμιση του άρθρου 2 § 5 ακολουθεί τη νομολογία του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία «οι στόχοι της οδηγίας, συμπεριλαμβανομένης και της διάθεσης της πληροφόρησης, πρέπει να επιτευχθούν μέσω της νομοθετικής διαδικασίας»⁷³. Περαιτέρω, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία «*έργα και δραστηριότητες, ο σχεδιασμός και η διαδικασία υλοποίησης των οποίων υιοθετούνται με ειδικό νόμο, εξαιρούνται από την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος εφόσον, μέσα από τη νομοθετική διαδικασία που ακολουθείται, πληρούνται οι σκοποί του νόμου αυτού, συμπεριλαμβανομένης της κατάλληλης αξιολόγησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και της επαρκούς δημοσιοποίησης και δημόσιας διαβούλευσης επί των συγκεκριμένων*

⁷⁰Ιδ. ενδεικτικά, ΔΕΚ, 19-09-2000, C-287/98, Linster, Συλλ I-6917, ΔΕΚ, 16-09-1999, C-435/97, WWF, Συλλ I-5613.

⁷¹Ιδ. άρθρο 2 § 5 της Οδηγίας

⁷² Προοίμιο, αιτιολογική σκέψη 24, της Οδηγίας 2014/52

⁷³ Ιδ. ΔΕΚ, 16-09-1999, C-435/97, WWF, Συλλ I-5613, σκ. 57, ΔΕΕ, 18-10-2011, C-128/09, Boxus, Συλλ I-9711, σκ. 37, ΔΕΕ, 16-02-2012, C-182/12, Solvay, EU:C:2012:82, σκ. 31.

έργων και δραστηριοτήτων»⁷⁴. Επειδή η έγκριση ενός έργου με εθνικό νομοθετικό μέτρο, αποτελεί παρέκκλιση από τον κανόνα για το λόγο αυτό ερμηνεύτηκε με περιοριστικό τρόπο από το Δικαστήριο⁷⁵. Ειδικότερα, το Δικαστήριο επισήμανε ότι «ο νομοθέτης πρέπει να διαθέτει, κατά τον χρόνο εγκρίσεως του σχεδίου, επαρκή πληροφοριακά στοιχεία. Συναφώς, οι πληροφορίες που πρέπει να παρέχει ο κύριος του έργου περιλαμβάνουν τουλάχιστον περιγραφή του σχεδίου, περιέχουσα στοιχεία σχετικά με τον τόπο πραγματοποιήσεώς του, τη σύλληψή του και το μέγεθός του, περιγραφή των μέτρων που μελετώνται προκειμένου να αποφευχθούν και να μειωθούν και, αν είναι δυνατό, να αντιμετωπισθούν οι σημαντικότερες επιπτώσεις, καθώς και τα απαραίτητα στοιχεία για την εξακρίβωση και την εκτίμηση των σημαντικών επιπτώσεων που ενδέχεται να έχει το σχέδιο στο περιβάλλον»⁷⁶. Για να τηρηθούν οι παραπάνω απαιτήσεις θα πρέπει το νομοθετικό μέτρο «... Να παρουσιάζει, ως προς τα σχέδια στα οποία αναφέρεται, τα ίδια χαρακτηριστικά με εκείνα που προσιδιάζουν σε μια άδεια κατά την έννοια του άρθρου 1 § 2 της οδηγίας 85/337»⁷⁷. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να προκύπτει ότι οι σκοποί της εν λόγω Οδηγίας δεν μπορούν να επιτυγχάνονται με το νομοθετικό μέτρο εφόσον ο εθνικός νομοθέτης δεν διέθετε, όταν θέσπισε το μέτρο αυτό, πληροφοριακά στοιχεία ως προς τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις του έργου⁷⁸. Το τελευταίο θα πρέπει να προκύπτει από την ανάγνωση των πρακτικών των συζητήσεων στη βουλή στα οποία θα πρέπει να γίνεται αναφορά στις αναγκαίες περιβαλλοντικές πληροφορίες. Ειδικότερα, για να πληρωθούν οι προϋποθέσεις του άρθρου 2 § 5 της Οδηγίας ΕΠΕ⁷⁹ θα πρέπει να υπάρχει η κατάλληλη αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και η επαρκής δημοσιοποίηση και δημόσια διαβούλευση για το έργο. Κατά συνέπεια, εάν ο ειδικός νόμος δεν ανταποκρίνεται στις προϋποθέσεις τις οποίες θέτει το άρθρο 2 § 5 της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ⁸⁰, δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την

⁷⁴ Ιδ. άρθρο 1 § 3 ν. 4014/2011

⁷⁵ Ιδ. ΔΕΕ, 18-10-2011, C-128/09, Boxus, ό.π. σκ. 13, ΔΕΕ, 16-02-2012, C-182/12, Solvay, ό.π. σκ. 37, ΔΕΕ, 11-09-2012, C-43/10, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας κ.λπ., EU:C:2012:560, σκ. 78-85.

⁷⁶ Ιδ. ΔΕΕ, 17-11-2016, C-348/15, Stadt Wiener Neustadt, EU:C:2016:882, σκ. 30.

⁷⁷ Ιδ. Ibid. σκ. 32.

⁷⁸ Ιδ. ΔΕΕ, 17-11-2016, C-348/15, Stadt Wiener Neustadt, ό.π., σκ. 33.

⁷⁹ Και του άρθρου 1 § 3 ν. 4014/2011

⁸⁰ Και το άρθρο 1 § 3 ν. 4014/2011

εξαιρέση, είτε μιας σύμβασης είτε οποιασδήποτε διοικητικής πράξης που κυρώθηκαν με τυπικό νόμο, από το πεδίο εφαρμογής της ίδιας ως άνω Οδηγίας 2011/92/ΕΕ και του ν. 4014/2011.

Σε γενικές γραμμές, για την εκπόνηση μιας μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, όπως αυτή έχει θεσπιστεί από την Ε.Ο.Κ και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ακολουθούνται συγκεκριμένα βασικά βήματα.

Αρχικά, ο υπεύθυνος (φυσικό πρόσωπο, οργανισμός, κοινοπραξία κτλ.) για την εκπόνηση ενός έργου έρχεται σε επαφή με τις εκάστοτε εθνικές αρχές, προκειμένου να ερωτήσει και να διαπιστώσει ποιες πληροφορίες απαιτούνται να προσκομίσει αναφορικά με το έργο και ποιες άλλες πτυχές του έργου θα πρέπει να καλύπτει η εν λόγω μελέτη. Στο επόμενο στάδιο ο υπεύθυνος για την ανάπτυξη του έργου προσκομίζει τις απαραίτητες περιβαλλοντικές πληροφορίες για το έργο, οι οποίες παρουσιάζονται πιο αναλυτικά στην επόμενη ενότητα. Οι πληροφορίες αυτές τίθενται εν συνεχεία υπόψη των αρμοδίων δημοσίων φορέων και οργάνων, καθώς επίσης και υπόψη του κοινού και γενικά όλων εκείνων των μερών που επηρεάζονται από τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις του έργου άμεσα ή έμμεσα. Το επόμενο στάδιο είναι αυτό της απόφασης των αρμοδίων αρχών για την έγκριση ή μη του έργου, ή για την ανάγκη αλλαγής των περιβαλλοντικών παραμέτρων του έργου, αφού ληφθούν υπόψη και οι απόψεις όλων των άμεσα ή έμμεσα εμπλεκόμενων στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις τους έργου. Το τελευταίο βασικό στάδιο της διαδικασίας είναι αυτό της δημόσιας ανακοίνωσης της απόφασης για την υλοποίηση του έργου. Στο στάδιο αυτό δίνεται και η δυνατότητα σε όσους το επιθυμούν να προσφύγουν νομικά στα αρμόδια δικαστήρια, εφόσον δεν συμφωνούν με μέρος ή και το σύνολο της απόφασης. Λόγω του αναφαίρετου αυτού δικαιώματος, το οποίο, όπως ειπώθηκε και νωρίτερα, πηγάζει από τις διατάξεις της Σύμβασης του Aarhus, είναι δυνατόν να καθυστερήσει ή ακόμη και να ακυρωθεί η έναρξη ενός έργου, ακόμη και αν αυτό έχει αρχικά εγκριθεί. Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρατίθεται διαγραμματικά η βασική διαδικασία που ακολουθείται για την αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων έργου, όπως αυτή διαμορφώνεται από την ευρωπαϊκή νομοθεσία και τις εισηγήσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αλλά και όπως παρατίθεται από σχετικό

οδηγό εκπαίδευσης σε περιβαλλοντικά θέματα και δη στις μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τον Ο.Η.Ε.

Τέλος, η Οδηγία εισάγει μια ρήτρα γενικής εξαίρεσης από το πεδίο εφαρμογής της, ήτοι την δυνατότητα των κρατών-μελών, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να εξαίρουν συγκεκριμένο έργο από τις διατάξεις της, εφόσον η εφαρμογή τους θα επηρέαζε αρνητικά τον σκοπό του έργου, υπό την προϋπόθεση, ότι πληρούνται οι στόχοι της Οδηγίας⁸¹. Από την γραμματική διατύπωση, δεν προκύπτει ποιες διατάξεις, θα δύναντο να επηρεάσουν αρνητικά ένα έργο, ωστόσο από την τελεολογική σκοπιά, προκύπτει ότι η αναφορά αυτή σχετίζεται με τις διατάξεις περί πληροφόρησης, συμμετοχής του κοινού και υποχρέωσης αιτιολογημένης αποφάσεως. Επιπλέον, προκειμένου να είναι νόμιμη η εξαίρεση, τίθενται άλλες τρεις προϋποθέσεις, και δη, τα κράτη μέλη i) να εξετάζουν αν ενδείκνυται άλλη μορφή εκτίμησης, ii) να θέτουν στη διάθεση του κοινού τις πληροφορίες που έχουν αποκτηθεί στο πλαίσιο της εκτίμησης του στοιχείου i), τις πληροφορίες σχετικά με την απόφαση χορήγησης της εξαίρεσης και των λόγων χορήγησης αυτής και iii) να ενημερώνουν την Επιτροπή, πριν την χορήγηση της άδειας, αναφορικά με τους λόγους εξαίρεσης.

Επιπλέον, εξαίρεση εισάγεται για τα έργα που αφορούν αμιγώς στην εθνική άμυνα και στα έκτακτα περιστατικά πολιτικής, εφόσον αιτιολογείται εκ των προτέρων και επαρκώς, ότι η υπαγωγή του στις διατάξεις της, θα επιφέρει δυσμενή επίπτωση στους εν λόγω σκοπούς⁸², περιορίζοντας όμως, ταυτοχρόνως, σαφώς την διακριτική ευχέρεια και την δυνατότητα επίκλησης της εν λόγω εξαίρεσης, καθόσον τα κράτη θα πρέπει να αποδείξουν, και μάλιστα εκ των προτέρων και αιτιολογημένα την βεβαιότητα δυσμενούς επίπτωσης. Ωστόσο, όπως τόνισε το ΔΕΕ, όταν ένα έργο «εξυπηρετεί ταυτόχρονα στρατιωτικούς και εμπορικούς σκοπούς. Αλλά του οποίου η κύρια χρήση είναι εμπορικής φύσεως, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής»⁸³. Περαιτέρω, άξιο μνείας είναι ότι η εξαίρεση αυτή, δεν επηρεάζει την εφαρμογή της

⁸¹ Ιδ. άρθρο 2 παρ.4 της Οδηγίας

⁸² Ιδ. άρθρο 1 παρ. 3 της Οδηγίας

⁸³ ΔΕΚ. 16-09-1999, C-435/97, WWF, Συλλ.Ι-5613, σκ.67

Οδηγίας 93/43, εφόσον το έργο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της, ήτοι απαιτείται η πραγματοποίηση της Δέουσας Εκτίμησης⁸⁴.

Μια τελευταία εξαίρεση από το πεδίο εφαρμογής, αφορά στην δυνατότητα-διακριτική ευχέρεια των κρατών-μελών να εγκρίνουν έργο με «συγκεκριμένη πράξη εθνικής νομοθεσίας», όρος ασαφής που αποτέλεσε αντικείμενο δικαστικού ελέγχου. Η πρόβλεψη αυτή, αποτελεί παρέκκλιση από τον κανόνα, ήτοι της έγκρισης δια διοικητικής πράξης, και γι' αυτό το λόγο το ΔΕΕ την ερμήνευσε κατά τρόπο περιοριστικό⁸⁵, ενώ αναφορικά με την δυνατότητα δικαστικού ελέγχου της εθνικής νομοθετικής πράξης, το ΔΕΕ, έκρινε ότι «πρέπει να μπορεί να υπόκειται σε έλεγχο, υπό το πρίσμα των εθνικών δικονομικών κανόνων, ασκούμενο από το δικαστήριο ή άλλο ανεξάρτητο και αμερόληπτο όργανο που έχει συσταθεί με νόμο, αφήνοντας, αν χρειαστεί ανεφάρμοστη την επίμαχη νομοθετική πράξη»⁸⁶.

---

⁸⁴ Ιδ. άρθρο 6 παρ. 3 της Οδηγίας 92/43.

⁸⁵ ΔΕΕ, 18-10-2011, C-128/09, Boxus, σκ 16, ΔΕΕ, 16-02-2012, C-182/10, Solvoy σκ. 37, ΔΕΕ, 11-09-2012, C-43/10 Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας κλ, σκ 78-85.

⁸⁶ ΔΕΕ, 18-10-2011, C-128/09 έως C-131/09, C- 134/09, Boxus, σκ 54-55, ΔΕΕ, 16-02-2012, C-182/10, Solvoy σκ. 50

Δ. Συντονισμένες διαδικασίες

Ένα καινοτόμο στοιχείο της Οδηγίας 2011/92, όπως τροποποιήθηκε δυνάμει της Οδηγίας 2014/52, συνίσταται στην ρητή πρόβλεψη⁸⁷ περί συνάρθρωσης της Οδηγίας τόσο με την Οδηγία 92/43⁸⁸, την Οδηγία 2009/147⁸⁹, όσο και με άλλα νομοθετήματα. Η Οδηγία ΕΠΕ, καλύπτει ένα ευρύ πεδίο εφαρμογής, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται μη συντονισμένες, μη συγχρονισμένες αλληλεπικαλύψεις, με τις επιμέρους διατάξεις των επιμέρους νομοθετημάτων να διαπλέκονται, δημιουργώντας όχι μόνο σύγχυση, αλλά και επιπρόσθετο διοικητικό και γραφειοκρατικό κόστος και αδικαιολόγητη επιμήκυνση του χρόνου διενέργειας και διεκπεραίωσης της διαδικασίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, εμφανίζονταν παράδοξα γεγονότα, όπως η ίδια πληροφορία να παράσχετο τρεις φορές ή οι επιμέρους εκτιμήσεις να μην αξιοποιούντο δεόντως, λόγω ακριβώς των μη συντονισμένων διαδικασιών -όπως παραδείγματος χάριν, η συλλεγείσα πληροφορία στο πλαίσιο της ΕΠΕ, να ήτο χρήσιμη και στο πλαίσιο της δέουσας εκτίμησης της Οδηγίας 92/43-. Ταυτόχρονα, η «υφή» της είναι κυρίως διαδικαστική,

---

⁸⁷ Ιδ. ά. 2 παρ. 3 Οδηγίας ΕΠΕ, όπως τροποποιηθείσα ισχύει: «Στην περίπτωση έργων για τα οποία προκύπτει ταυτόχρονα υποχρέωση διενέργειας εκτιμήσεων των επιπτώσεών τους στο περιβάλλον από την παρούσα οδηγία και από την οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου (*) και/ή από την οδηγία 2009/147/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (**), όπου ενδείκνυται, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν τις δέουσες συντονισμένες και/ή κοινές διαδικασίες για την εκπλήρωση των απαιτήσεων της εν λόγω ενωσιακής νομοθεσίας», σε συνδυασμό με το σημ. 37 της Οδηγίας 2014/52: «Για να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα των εκτιμήσεων, να μειωθεί η διοικητική πολυπλοκότητα και να αυξηθεί η οικονομική απόδοση, όταν η υποχρέωση διενέργειας εκτίμησης που αφορά περιβαλλοντικά ζητήματα προκύπτει ταυτόχρονα από την παρούσα οδηγία και την οδηγία 92/43/ΕΟΚ και/ή την οδηγία 2009/147/ΕΚ, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν συντονισμένες και/ή κοινές διαδικασίες για την εκπλήρωση των απαιτήσεων των εν λόγω οδηγιών, κατά περίπτωση, και λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα οργανωτικά χαρακτηριστικά τους. Όταν η υποχρέωση διενέργειας εκτιμήσεων σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα απορρέει ταυτόχρονα από την παρούσα οδηγία και από άλλη ενωσιακή νομοθεσία, όπως η οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (1), η οδηγία 2001/42/ΕΚ, η οδηγία 2008/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (2), η οδηγία 2010/75/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (3) και η οδηγία 2012/18/ΕΕ τα κράτη μέλη θα πρέπει να προβλέπουν συντονισμένες και/ή κοινές διαδικασίες για την εκπλήρωση των απαιτήσεων της σχετικής ενωσιακής νομοθεσίας. Στις περιπτώσεις που θεσπίζονται συντονισμένες ή κοινές διαδικασίες, τα κράτη μέλη οφείλουν να ορίσουν μια αρχή αρμόδια για την εκτέλεση των αντίστοιχων καθηκόντων. Λαμβάνοντας υπόψη τις θεσμικές δομές τους, τα μέλη θα πρέπει να μπορούν, εφόσον το κρίνουν αναγκαίο, να ορίσουν περισσότερες από μια αρχές».

⁸⁸ Ιδ. Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21^{ης} Μαΐου 1992 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:01992L0043-20070101&from=EN>

⁸⁹ Ιδ. Οδηγία 2009/147/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30^{ης} Νοεμβρίου 2009 περί της διατήρησης των αγρίων πτηνών, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:020:0007:0025:EL:PDF>

στοιχείο, το οποίο την διαφοροποιεί από την Οδηγία 92/43, δυνάμει της οποίας θεσπίζεται υποχρέωση αποτελέσματος⁹⁰. Εκ των ανωτέρω, καθίσταται σαφές, ότι αυτή η πρόβλεψη, ήρθε να καλύψει ένα κενό.

Η Οδηγία ΕΠΕ⁹¹, προβλέπει δύο διαδικασίες για τον εξορθολογισμό των περιβαλλοντικών εκτιμήσεων για τα έργα που υπόκεινται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων και άλλες περιβαλλοντικές εκτιμήσεις σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία της ΕΕ. Αυτές είναι:

- i) η κοινή διαδικασία και
- ii) η συντονισμένη διαδικασία.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ.3 της Οδηγίας ΕΠΕ, τα κράτη μέλη, διασφαλίζουν, «όπου ενδείκνυται», τις δέουσες συντονισμένες και/ή κοινές διαδικασίες με εκείνες που απαιτούνται ταυτόχρονα από τις Οδηγίες για τους οικοτόπους και τα άγια πτηνά, συνεπώς εν προκειμένω, εισάγεται η υποχρεωτικότητα της συντονισμένης και/ή κοινής διαδικασίας. Είτε η μία, είτε και οι δύο σε συνδυασμό, μπορούν να εφαρμοστούν σε ένα έργο ή ένα είδος έργων. Ο συντονισμός ή η συνένωση των διαδικασιών εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων για ένα έργο, με στόχο να αποφευχθούν οι επικαλύψεις και οι περιττές επαναλήψεις, ενώ ταυτόχρονα αξιοποιούνται πλήρως οι συνέργειες και ελαχιστοποιείται ο χρόνος που απαιτείται για την αδειοδότηση, ονομάζεται «εξορθολογισμός». Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν συντονισμένες και/ή κοινές διαδικασίες οι οποίες πληρούν τις απαιτήσεις των σχετικών οδηγιών, λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές ρυθμίσεις που αυτά απαιτούν. Κατά την κοινή διαδικασία, τα κράτη μέλη μεριμνούν, ώστε να εκπονηθεί ενιαία εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ενός συγκεκριμένου έργου. Αυτό δεν θίγει τυχόν διατάξεις άλλων νομοθετημάτων της ΕΕ, που ενδεχομένως ορίζουν διαφορετικά. Μια ενιαία εκτίμηση, που διεξάγεται σύμφωνα με την οδηγία ΕΠΕ, αντικαθιστά

---

⁹⁰ H. Tegner Anker (2014), “Simplifying EU Environmental Legislation-Reviewing the EIA Directive?”, Journal for European Environmental & Planning Law, 341

⁹¹ Ανακοίνωση της Επιτροπής(2016/C 273/01): Έγγραφο καθοδήγησης της Επιτροπής για τον εξορθολογισμό των εκτιμήσεων περιβαλλοντικών επιπτώσεων που διεξάγονται βάσει του άρθρου 2 παράγραφος 3 της οδηγίας για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2014/52/ΕΕ), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0727\(01\)&from=EL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0727(01)&from=EL)

πολλαπλές εκτιμήσεις για ένα ορισμένο έργο, διασφαλίζοντας ότι το έργο είναι σύμφωνο με το ισχύον κεκτημένο. Σημειωτέον ότι ο εξορθολογισμός είναι υποχρεωτικός –«κατά περίπτωση»– όσον αφορά στην εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων και τη «δέουσα εκτίμηση», σύμφωνα με την Οδηγία περί οικοτόπων, και/ή βάσει της οδηγίας για τα πτηνά, ενώ εναπόκειται στα κράτη μέλη να αποφασίζουν, εάν θα τον εφαρμόσουν στην περίπτωση της Οδηγίας ΕΠΕ και της Οδηγίας-πλαισίου για τα ύδατα ή της οδηγίας για τις βιομηχανικές εκπομπές.

Στόχος του εξορθολογισμού είναι η καθιέρωση μιας ευέλικτης και ολοκληρωμένης προσέγγισης για την εκτίμηση επιπτώσεων, η οποία να μπορεί να προσαρμοστεί σε κάθε σχέδιο έργου, χωρίς να απειλούνται οι περιβαλλοντικοί στόχοι ή τα συμπεράσματα των επιμέρους εκτιμήσεων. Η προσέγγιση εξορθολογισμού βοηθά τον κύριο του έργου να λάβει υπόψη του τις σχετικές εκτιμήσεις, τις αρχές που πρέπει να συμμετέχουν και τη διαδικασία διαβούλευσης. Έτσι αποφεύγεται η περιττή επανάληψη εκτιμήσεων και οι καθυστερήσεις στη διεξαγωγή τους.

Η Οδηγία ΕΠΕ προβλέπει ότι, στην περίπτωση έργων για τα οποία η υποχρέωση διεξαγωγής εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων απορρέει ταυτοχρόνως από την Οδηγία ΕΠΕ και την Οδηγία για τους οικοτόπους, ιδίως το άρθρο 6 παράγραφοι 3 και 4 της Οδηγίας για τους οικοτόπους (δέουσα εκτίμηση, ΔΕ), και/ή την Οδηγία για τα πτηνά, τα κράτη μέλη πρέπει, όπου ενδείκνυται, να διασφαλίζουν ότι προβλέπονται συντονισμένες και/ή κοινές διαδικασίες για την εκπλήρωση των απαιτήσεων των εν λόγω δύο οδηγιών. Η λέξη «διασφαλίζουν» στο πρώτο εδάφιο του άρθρου 2 παρ. 3 της Οδηγίας ΕΠΕ, όπως τροποποιήθηκε, σημαίνει ότι υφίσταται υποχρέωση διεξαγωγής των διαδικασιών· στο δεύτερο εδάφιο της ίδιας παραγράφου, αντιθέτως, χρησιμοποιείται το ρήμα «μπορούν», με το οποίο δηλώνεται ότι υπάρχει δυνατότητα επιλογής. Οι λέξεις «όπου ενδείκνυται» αφορούν στο κατά πόσον οι δύο διαδικασίες έχουν όντως εφαρμογή σε μια δεδομένη περίπτωση. Με άλλα λόγια, εάν ένα ορισμένο σχέδιο έργου απαιτεί εκτιμήσεις που απορρέουν από την Οδηγία ΕΠΕ και την Οδηγία για τους οικοτόπους, πραγματοποιείται συντονισμένη ή κοινή διαδικασία, εκτός εάν αυτή δεν έχει εφαρμογή στο εν λόγω σχέδιο έργου. Εναπόκειται στο οικείο κράτος μέλος να προσδιορίσει κατά πόσον η διαδικασία έχει εφαρμογή.

Εάν η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΠΕ) και η δέουσα εκτίμηση (ΔΕ) πραγματοποιούνται μέσω της κοινής διαδικασίας, ενώ παράλληλα ακολουθείται η συντονισμένη διαδικασία για τις υπόλοιπες απαιτούμενες εκτιμήσεις, η κοινή και η συντονισμένη διαδικασία μπορούν να συνδυαστούν. Ανάλογα με το αποτέλεσμα του προσδιορισμού εύρους και τη φύση του έργου, η καλύτερη λύση είναι ενδεχομένως η κατάρτιση μιας ενιαίας ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής έκθεσης.

Άξιο μνείας είναι ότι σε αντίθεση με την Οδηγία ΕΠΕ, το άρθρο 6 παρ. 3 της Οδηγίας για τους οικοτόπους προβλέπει ότι τα αποτελέσματα της «δέουσας εκτίμησης» είναι δεσμευτικά για την έγκριση της υλοποίησης ενός έργου. Αυτό σημαίνει ότι οι αρμόδιες αρχές δεν επιτρέπεται να εγκρίνουν το έργο εκτός εάν η «δέουσα εκτίμηση», καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το έργο δεν θα επηρεάσει αρνητικά την ακεραιότητα της εμπλεκόμενης περιοχής Natura 2000.

Ε. Διαδικασία & Περιεχόμενο Μελετών

Η διαδικασία της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων διακρίνεται σε τρία βασικά στάδια⁹²:

A) το στάδιο της επιλογής-screening, κατά το οποίο εκτιμάται ποια έργα πρέπει να υποβληθούν στην διαδικασία περιβαλλοντικής εκτίμησης, ήτοι προσδιορίζεται το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας, και αφορά στα έργα του Παραρτήματος II της Οδηγίας⁹³

B) το θεματικό πεδίο/περιεχόμενο της ΜΠΕ -scoring, κατά το οποίο προσδιορίζεται το περιεχόμενο και το εύρος, η έκταση των θεμάτων τα οποία πρέπει να καλύπτονται από τις περιβαλλοντικές πληροφορίες, οι οποίες πρέπει να υποβάλλονται στην αρμόδια αρχή για έργα τα οποία υπόκεινται σε ΕΠΕ⁹⁴

Γ) το στάδιο παρακολούθησης του έργου-monitoring, κατά το οποίο γίνεται έλεγχος και αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των όρων που τέθηκαν.

⁹² Glasson, J., Therivel, R. & Chadwick, A. (2005), “*Introduction to Environmental Impact Assessment*”. London: Routledge.

⁹³ EC (2017) Environmental Impact Assessment Guidance-Screening.

⁹⁴ EC (2017) Environmental Impact Assessment Guidance on Scoping.

Ευθύς εξ αρχής αξίζει να σημειωθεί ότι μεταξύ των τροποποιήσεων, οι οποίες επήλθαν δυνάμει της Οδηγίας 2014/52, εξειδικεύθηκε στο άρθρο 2 παρ. 1, σε τι συνίσταται η διαδικασία «εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων», η οποία περιλαμβάνει ρητώς πλέον:

- i) την εκπόνηση μελέτης εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων εκ μέρους του κυρίου του έργου, κατά το άρθρο 5 παρ. 1 και 2·
- ii) τη διενέργεια διαβουλεύσεων, κατά το άρθρο 6 και, κατά περίπτωση, το άρθρο 7·
- iii) την αξιολόγηση από την αρμόδια αρχή των πληροφοριών που περιλαμβάνονται στη μελέτη εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και κάθε συμπληρωματική πληροφορία που παρέχεται, όπου απαιτείται, από τον κύριο του έργου, κατά το άρθρο 5 παρ. 3, καθώς και κάθε σχετική πληροφορία που λαμβάνεται μέσω διαβουλεύσεων κατά τα άρθρα 6 και 7·
- iv) το αιτιολογημένο συμπέρασμα της αρμόδιας αρχής σχετικά με τις σημαντικές επιπτώσεις του έργου στο περιβάλλον, λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της κατά το σημείο iii) αξιολόγησης και, όπου ενδείκνυται, τη δική της συμπληρωματική αξιολόγηση· και
- v) την ενσωμάτωση του αιτιολογημένου συμπεράσματος της αρμόδιας αρχής σε οιαδήποτε από τις αποφάσεις που αναφέρονται στο άρθρο 8α.

Ήτοι, πλέον διακρίνονται ρητώς και σαφώς τα επιμέρους στάδια της διαδικασίας, ενώ εισάγεται και η υποχρέωση της διοίκησης να καταλήγει σε συμπέρασμα αιτιολογημένο, μετά από την σχετική, ξεχωριστή, αξιολόγηση αναφορικά με τις δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον. Σημειωτέον ότι, η εν λόγω υποχρέωση αξιολόγησης από την αρμόδια αρχή, δεν περιείχετο στο αρχικό κείμενο της Οδηγίας 2011/92, είχε ήδη αποσαφηνιστεί από το ΔΕΕ⁹⁵.

Παράλληλα, ρητή πλέον απαίτηση για αιτιολογημένο συμπέρασμα, το οποίο μάλιστα θα ενσωματώνεται στην απόφαση χορήγησης ή μη της σχετικής άδειας, συνδέει σαφώς την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων με την απόφαση, γεγονός που συντείνει στην υπέρβαση της προηγούμενης θέσης, στο πλαίσιο της οποίας η ανεξαρτητοποίηση

⁹⁵ Ιδ. ενδεικτικά: ΔΕΕ, 03-03-2011, Υπόθεση C-50/09, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας σκ. 37-40.

της απόφασης από την εκτίμηση, επέτρεπε στην διοίκηση να απαλλαγεί από το βάρος της εν λόγω εκτίμησης⁹⁶.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 3 της Οδηγίας 2011/92, «*Η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων εντοπίζει, περιγράφει και αξιολογεί δεόντως, υπό το πρίσμα κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης και σύμφωνα με τα άρθρα 4 έως 12, τις άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις ενός έργου: α) στον άνθρωπο, στην πανίδα και στη χλωρίδα· β) στο έδαφος, στα ύδατα, στον αέρα, στο κλίμα και στο τοπίο· γ) στα υλικά αγαθά και στην πολιτιστική κληρονομιά· δ) στην αλληλεπίδραση μεταξύ των παραγόντων που αναφέρονται στα στοιχεία α), β) και γ).*», ενώ μετά την τροποποίηση που επήλθε δυνάμει της Οδηγίας 2014/52, το άρθρο 3, ορίζει ότι «*Στην εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων εντοπίζονται, περιγράφονται και αξιολογούνται δεόντως, με βάση κάθε μεμονωμένη περίπτωση, οι άμεσες και έμμεσες σημαντικές επιπτώσεις ενός έργου: α) στον πληθυσμό και την ανθρώπινη υγεία· β) στη βιοποικιλότητα, και ιδίως τα προστατευόμενα είδη και ενδιαιτήματα με βάση την οδηγία 92/43/ΕΟΚ και την οδηγία 2009/147/ΕΚ· γ) στο έδαφος, τα ύδατα, τον αέρα και το κλίμα· δ) στα υλικά αγαθά, την πολιτιστική κληρονομιά και το φυσικό τοπίο· ε) στην αλληλεπίδραση μεταξύ των παραγόντων που αναφέρονται στα στοιχεία α) έως δ).* 2. *Οι κατά την παράγραφο 1 επιπτώσεις ενός έργου επί των παραγόντων που ορίζει περιλαμβάνουν τις αναμενόμενες επιπτώσεις που απορρέουν από την ευπάθεια του έργου σε κινδύνους σοβαρών ατυχημάτων και/ή καταστροφών που αφορούν το εν λόγω έργο*». Είναι λοιπόν σαφής η διεύρυνση του πεδίου των εξεταζόμενων επιπτώσεων.

Παράλληλα, η πρόβλεψη του άρθρου 3 της Οδηγίας, αποτελεί θεμελιώδη διάταξη, καθόσον αποσκοπεί «*στον ουσιαστικό έλεγχο των συλλεγέντων στοιχείων, καθώς και στην μελέτη του κατά πόσον είναι σκόπιμο τα στοιχεία αυτά να συμπληρωθούν ενδεχομένως, με πρόσθετα στοιχεία*»⁹⁷, ενώ «*δεν μπορεί να περιορίζεται στον προσδιορισμό και στην περιγραφή των άμεσων και έμμεσων συνεπειών ενός σχεδίου*

⁹⁶ A. Garcia-Ureta, (2014) "Directive 2014/52 on the assessment of environmental effects of projects: new words or more stringent obligations?", διαθέσιμο στο: <http://www.ikasmirak.eus/publicaciones/2014-directive-201452-on-the-assessment-of-environmental-effects-of-projects-new-words-or-more-stringent-obligations/>

⁹⁷ Ιδ. ενδεικτικά: ΔΕΕ, 03-03-2011 C-50/90, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας, σκ. 40

έργου σε ορισμένους παράγοντες, αλλά οφείλει να τις αξιολογεί κατά περίπτωση με τον δέοντα τρόπο»⁹⁸.

Το περιεχόμενο της έκθεσης εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων ΕΠΕ, θα είναι πιθανότατα διαφορετικό σε κάθε περίπτωση, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του σχεδίου έργου και με τους περιβαλλοντικούς παράγοντες που ενδέχεται να επηρεαστούν⁹⁹. Τα στοιχεία και οι πληροφορίες που θα συμπεριληφθούν από τον κύριο του έργου στην έκθεση ΕΠΕ θα πρέπει να συμφωνούν με το παράρτημα IV της Οδηγίας ΕΠΕ¹⁰⁰. Οι πληροφορίες και τα αποτελέσματα άλλων εκτιμήσεων που απαιτούνται από την ενωσιακή ή την εθνική νομοθεσία μπορούν να ληφθούν υπόψη, όπου ενδείκνυται, προκειμένου να αποφεύγεται η επανάληψη των εκτιμήσεων. Η σχετική νομοθεσία περιλαμβάνει τη «δέουσα εκτίμηση» βάσει της Οδηγίας για τους οικοτόπους, την οδηγία για τις βιομηχανικές εκπομπές και την οδηγία-πλαίσιο για τα ύδατα.

Ωστόσο, λόγω των διαφορών στο εύρος πληροφοριών της ΕΠΕ και της ΔΕ, οι πληροφορίες που αφορούν στη ΔΕ και τα σχετικά συμπεράσματα πρέπει να είναι άμεσα αναγνωρίσιμα στην έκθεση εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ΕΠΕ, δεν μπορούν να υποκαταστήσουν τις πληροφορίες της ΔΕ, καθώς καμία από τις δύο διαδικασίες δεν υπερισχύει της άλλης.

Ο καθορισμός του εύρους και του επιπέδου λεπτομέρειας των περιβαλλοντικών πληροφοριών που πρέπει να παρέχονται στην έκθεση εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (προσδιορισμός εύρους πληροφοριών) είναι προαιρετικός. Ωστόσο, η αρμόδια αρχή πρέπει να γνωμοδοτήσει σχετικά με το εύρος και το επίπεδο λεπτομέρειας των πληροφοριών που πρέπει να συμπεριλάβει ο κύριος του έργου στην έκθεση ΕΠΕ, εάν το ζητήσει ο κύριος του έργου. Θα ληφθούν υπόψη τα ιδιαίτερα

⁹⁸ Ιδ. ενδεικτικά: ΔΕΕ, 03-03-2011 C-50/90, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας, σκ. 37

⁹⁹ Ανακοίνωση της Επιτροπής(2016/C 273/01): Έγγραφο καθοδήγησης της Επιτροπής για τον εξορθολογισμό των εκτιμήσεων περιβαλλοντικών επιπτώσεων που διεξάγονται βάσει του άρθρου 2 παράγραφος 3 της οδηγίας για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2014/52/ΕΕ), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0727\(01\)&from=EL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0727(01)&from=EL)

¹⁰⁰ Ιδ. άρθρο 5 της Οδηγίας ΕΠΕ, όπως τροποποιήθηκε

χαρακτηριστικά του έργου, συμπεριλαμβανομένης της θέσης, της τεχνικής δυνατότητας και των ενδεχόμενων επιπτώσεων στο περιβάλλον¹⁰¹.

Ο προσδιορισμός του εύρους πληροφοριών μπορεί να φανεί χρήσιμος σε περιπτώσεις όπου οι κοινές και συντονισμένες διαδικασίες που απαιτούνται από τις σχετικές οδηγίες μπορούν να υλοποιηθούν σε διάφορους συνδυασμούς. Για παράδειγμα, η ΕΠΕ και η δέουσα εκτίμηση, δύνανται να υλοποιηθούν, είτε με την κοινή, είτε με τη συντονισμένη διαδικασία. Μπορούν επίσης να προστεθούν οι εκτιμήσεις που απαιτούνται από την Οδηγία-πλαίσιο για τα ύδατα και την Οδηγία για τις βιομηχανικές εκπομπές, όπου ενδείκνυται. Οι εκτιμήσεις αυτές μπορούν να διεξαχθούν από κοινού με την ΕΠΕ και τη ΔΕ ή σε συντονισμό με αυτές.

Για να εξασφαλιστούν περιβαλλοντικές πληροφορίες υψηλής ποιότητας, είναι σκόπιμο να καταστεί υποχρεωτικός ο προσδιορισμός εύρους στις εξορθολογισμένες εκτιμήσεις. Ο καθορισμός εύλογων προθεσμιών για τον προσδιορισμό εύρους μπορεί να βοηθήσει στον εξορθολογισμό των εκτιμήσεων. Ο προσδιορισμός εύρους είναι χρήσιμος και για τον κύριο του έργου, καθώς εξασφαλίζει διαφάνεια και ασφάλεια δικαίου. Έτσι, μια αρχική φάση συντονισμού με συμμετοχή των αρμόδιων αρχών, του κοινού και του κυρίου του έργου, πριν από την έναρξη της εκτίμησης επιπτώσεων, μπορεί να διευκολύνει την όλη διαδικασία και να εντοπίσει εξαρχής τυχόν προβλήματα.

Όταν εφαρμόζεται η συντονισμένη διαδικασία, ο εξορθολογισμός επιτρέπει στον κύριο του έργου να συντονίσει τη συλλογή στοιχείων και τη διαχείριση των διαδικασιών που απαιτούνται από τις διάφορες περιβαλλοντικές εκτιμήσεις. Ιδανικά, αυτό θα πρέπει να γίνεται από ειδικά διορισμένο συντονιστή ή εντεταλμένο αρμόδιο φορέα. Θα είναι τότε εφικτός ο συντονισμός της κατάρτισης των μεμονωμένων εκθέσεων.

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες, η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και η δέουσα εκτίμηση διεξάγονται, μέσω της κοινής διαδικασίας, ενώ παράλληλα ακολουθείται η συντονισμένη διαδικασία για τις υπόλοιπες απαιτούμενες εκτιμήσεις, η κοινή και η συντονισμένη διαδικασία μπορούν να συνδυαστούν. Ανάλογα με το αποτέλεσμα του προσδιορισμού εύρους και τη φύση

---

¹⁰¹ Ιδ. άρθρο 5 παράγραφος 2 της Οδηγίας ΕΠΕ, όπως τροποποιήθηκε

του έργου, η καλύτερη λύση είναι ενδεχομένως η κατάρτιση μιας ενιαίας ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής έκθεσης.

Εν συντομία μια Μ.Π.Ε. περιλαμβάνει τα παρακάτω:

- Επιτρεπόμενες χρήσεις γης στην περιοχή του έργου η της δραστηριότητας.
- Περιγραφή του έργου η της δραστηριότητας¹⁰².
- Την υφιστάμενη κατάσταση.
- Εναλλακτικές λύσεις.
- Πιθανές επιπτώσεις.
- Μέτρα αποφυγής η μείωσης των επιπτώσεων.
- Πρόγραμμα παρακολούθησης.
- Μη τεχνική περίληψη των πληροφοριών που περιλαμβάνονται στην Μ.Π.Ε.
- Επιμέρους μελέτες οι οποίες προέκυψαν κατά το στάδιο της εκπόνησης της Μ.Π.Ε.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η εξέταση των εναλλακτικών λύσεων για ένα έργο/δραστηριότητα, αποτελεί τον πυρήνα της διαδικασίας, καθόσον συμπυκνώνει την προληπτική λειτουργία της¹⁰³.

Τέλος, αναφορικά με την ποιότητα των ΜΠΕ, λόγω του τεκμαιρόμενου ως πρωτεύοντος διαδικαστικού χαρακτήρα της ΕΠΕ¹⁰⁴, δεν έχει δοθεί ιδιαίτερο βάρος σε αυτό το ζήτημα, γεγονός που αποδεικνύεται και από το ότι δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ενδελεχούς εξέτασης από την πλευρά του ΔΕΕ¹⁰⁵. Το ΔΕΚ στην υπόθεση Επιτροπή κατά Γερμανίας¹⁰⁶ συνέδεσε την πληρότητα της ΜΠΕ με την απαίτηση για την πληροφόρηση του κοινού σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις περισσότερο, παρά με την ποιότητα των πληροφοριακών στοιχείων της¹⁰⁷. Παράλληλα όμως, το ΔΕΚ στην υπόθεση Bozen¹⁰⁸ επισήμανε ότι είναι υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων να εξετάζουν τα όρια της διακριτικής ευχέρειας των κρατών μελών κατά τον προσδιορισμό του σημαντικού κινδύνου στο στάδιο της επιλογής των έργων, αυτή δε

¹⁰² Παράρτημα III Οδηγίας 2014/52:

¹⁰³ M. Hertz, (1993) “*Parallel Universes: NEPA Lessons for the New Property*”, Columbia Law Review, Vol. 93, 1677

¹⁰⁴ M. Lee, EU Environmental Law, ό.π., σ. 172.

¹⁰⁵ J. Holder, Environmental Assessment, ό.π., σ. 128.

¹⁰⁶ Ιδ. ΔΕΕ C-431/92 Επιτροπή κατά Γερμανίας [1995] Συλλ I-2189.

¹⁰⁷ *Ibid.*, παρ. 43.

¹⁰⁸ Υπόθεση C-435/97 Bozen [1999] Συλλ I-5613.

η υποχρέωση επεκτείνεται και στο στάδιο των ατομικών έργων¹⁰⁹. Επομένως η ποιότητα του περιεχομένου των ΜΠΕ, πρέπει να είναι τέτοια, ώστε να προκύπτει με σαφήνεια εάν υφίσταται *in concreto* ενδεχόμενος σημαντικός κίνδυνος για το περιβάλλον. Ο κοινοτικός δικαστής, εγκαταλείποντας την προηγούμενη εφεκτική του στάση, άρχισε να ελέγχει την ποιότητα των ΜΠΕ αξιολογώντας μάλιστα την ορθότητα των πραγματολογικών εκτιμήσεων¹¹⁰.

ΣΤ. Ταυτοποίηση Έργων

Πυρήνας και ουσιώδης σκοπός της Οδηγίας, όπως αυτή τροποποιηθείσα ισχύει, είναι η διασφάλιση της διενέργειας εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων για έργα/δραστηριότητες, τα οποία ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, προτού αυτά αδειοδοτηθούν¹¹¹. Στο υπ' αριθμ. 2 άρθρο, και δη στις παρ. 2, 4 και 5, εισάγεται η δυνατότητα για τα κράτη-μέλη να αξιοποιήσουν διαφορετικές διαδικασίες για την αδειοδότηση των έργων, τα οποία ενδεχομένως να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον ή να εξαιρέσουν κάποια από τα έργα αυτά από τη διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών όρων ή να τα εγκρίνουν διά της νομοθετικής διαδικασίας, διασφαλίζοντας όμως σε κάθε περίπτωση ότι επιτυγχάνονται οι σκοποί της Οδηγίας.

Τα έργα τα οποία, λόγω των δυνητικών επιπτώσεών τους στο περιβάλλον, υπόκεινται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορίζονται στο άρθρο 4 της Οδηγίας, σε συνδυασμό με τα παραρτήματα I, II και III της Οδηγίας. Προσδιορίζονται στις διατάξεις αυτές κάποια έργα που εκ της φύσεώς τους, οπωσδήποτε θα έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και κάποια άλλα, των οποίων η σημασία, και συνεπώς η υποχρέωση για εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, κρίνεται από τα κράτη-μέλη.

---

¹⁰⁹ *Ibid.*, παρ. 71. Βλ. επίσης, J. Holder, *Environmental Assessment*, ό.π., σ. 128.

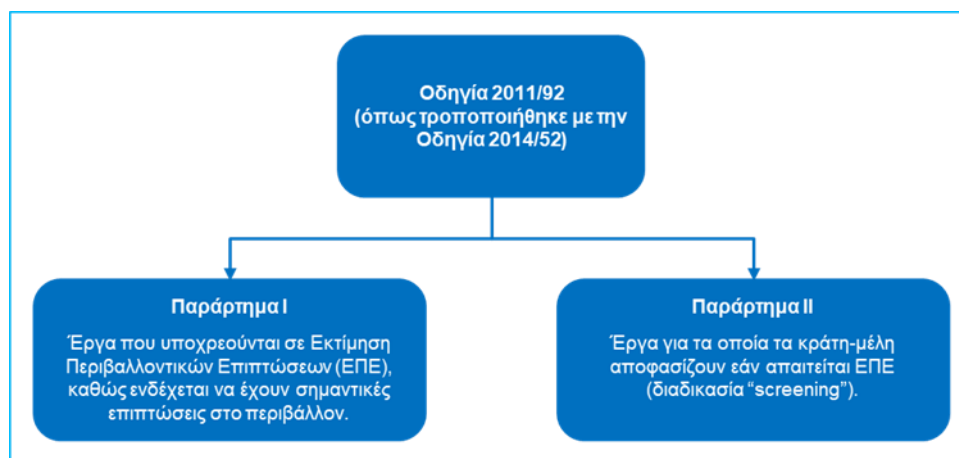
¹¹⁰ Ιδ. ενδεικτικά ΔΕΕ 03-07-2008 C-215/06 Επιτροπή κατά Ιρλανδίας, παρ. 104: «*Εν προκειμένω, μπορεί να υποστηριχθεί συναφώς ότι οι δηλώσεις περιβαλλοντικών επιπτώσεων που υπέβαλε ο κύριος του έργου παρουσίαζαν ορισμένα κενά και δεν εξέτασαν, μεταξύ άλλων, το ζήτημα σταθερότητας του εδάφους, το οποίο, όμως, είναι ουσιώδες όταν σχεδιάζονται εργασίες εκσκαφής*».

¹¹¹ Ιδ. άρθρο 2 παρ. 1 της Οδηγίας, καθώς και ΔΕΕ, 23-11-2006, υπόθεση C-486/04, Επιτροπή κατά Ιταλίας, σκ. 36

Υπάρχει ένα σώμα νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σχέση με το επιτρεπτό ή μη παράκαμψης της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων υπό τους όρους των παρ. 2 και, κυρίως, 5 του άρθρου 2 της Οδηγίας. Στο σύνολό της, ουσιαστικά, η νομολογία αυτή έχει προκύψει από τον έλεγχο της έγκρισης έργων, η οποία είχε γίνει μέσω της νομοθετικής διαδικασίας.

Σχηματικά δε η κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων με βάση τις επιπτώσεις στο περιβάλλον κατά την Οδηγία 2011/92/ΕΕ, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2014/52:

Στην Οδηγία η έννοια του σημαντικού κινδύνου σχετίζεται με δύο αλληλεξαρτώμενα μεταξύ τους στάδια της διαδικασίας ΕΠΕ. Αρχικά με το στάδιο της επιλογής των έργων «screening», στο οποίο η έννοια του σημαντικού κινδύνου διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο για την κατάταξη των έργων¹¹² και ακολούθως με το στάδιο των συγκεκριμένων προτεινόμενων ατομικών έργων ή δραστηριοτήτων¹¹³.

Στο στάδιο της επιλογής των έργων η έννοια του σημαντικού κινδύνου προσδιορίζει:

α) τα σχέδια για τα οποία απαιτείται να ακολουθηθεί η διαδικασία ΕΠΕ και απαριθμούνται στην Οδηγία¹¹⁴ και

¹¹² Άρθρα 2 και 4 και Παράρτημα III της οδηγίας ΕΠΕ.

¹¹³ Άρθρα 5 έως 10 της οδηγίας ΕΠΕ.

¹¹⁴ Ιδ. άρθρο 4 παρ. 1 και Παράρτημα I της Οδηγίας.

β) τα σχέδια για τα οποία απαιτείται να ακολουθηθεί η διαδικασία ΕΠΕ και απαριθμούνται στην οδηγία, υπό την προϋπόθεση όμως ότι ο προσδιορισμός τους ανήκει στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών¹¹⁵.

Ο κανόνας λοιπόν είναι ότι εάν υπάρχουν ενδεχόμενες σημαντικές επιπτώσεις τα σχέδια υποβάλλονται στη διαδικασία ΕΠΕ¹¹⁶. Ωστόσο, το παραπάνω κριτήριο «του σημαντικού κινδύνου» για την επιλογή των έργων παρουσιάζει ανυπέβλητες –ίσως- δυσκολίες διότι τίθεται το εν λόγω κριτήριο ως προϋπόθεση για να υποβληθεί ένα σχέδιο σε ΜΠΕ, ενώ, λογικά, δεν μπορεί παρά να προκύψει ως αποτέλεσμα της ΜΠΕ. Όπως τονίζει ο Michel Prieur «*πώς μπορούμε να γνωρίζουμε a priori αν το σχέδιο θα έχει επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον χωρίς προηγουμένως να έχει αξιολογηθεί βάσει μιας προκαταρκτικής επιστημονικής μελέτης; Εδώ υπάρχει ένα θεμελιώδες μειονέκτημα του συστήματος, το οποίο καθιστά κάπως τεχνητή τη μέθοδο επιλογής των έργων που θα υποβληθούν σε ΜΠΕ*»¹¹⁷. Αντίθετα προς την Οδηγία ΕΠΕ, η Οδηγία για τους οικοτόπους δεν απαριθμεί τα σχέδια τα οποία πρέπει να υποβληθούν σε ΜΠΕ. Συγκεκριμένα προβλέπεται ότι υποβάλλεται σε εκτίμηση κάθε σχέδιο μη άμεσα συνδεδεμένο ή μη αναγκαίο για τη διαχείριση του τόπου, το οποίο είναι δυνατόν να έχει σημαντικές επιπτώσεις στον τόπο, είτε καθ'εαυτό, είτε από κοινού με άλλα σχέδια¹¹⁸. Η μόνη εξαίρεση αφορά στα άμεσα ή αναγκαία για τη διαχείριση του τόπου σχέδια¹¹⁹. Στο ζήτημα –ειδικότερα- κατά πόσο η απαίτηση για σύνταξη ΜΠΕ κατά το άρθρο 6 παρ.3 της Οδηγίας 92/43 πρέπει να περιορίζεται μόνο στα σχέδια που υποβάλλονται σε εκτίμηση σύμφωνα με την Οδηγία ΕΠΕ, το ΔΕΚ έκρινε ότι δεν περιορίζεται μόνο στα ως άνω σχέδια αλλά περιλαμβάνει όλα όσα «ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στις τοποθεσίες κοινοτικού ενδιαφέροντος»¹²⁰.

¹¹⁵ Ιδ. άρθρο 4 παρ. 2 και Παράρτημα II της Οδηγίας.

¹¹⁶ Ιδ. άρθρο 2 παρ. 1 της Οδηγίας.

¹¹⁷ M. Prieur, (2001) “*Droit de l’Environnement* », Paris, Dalloz, 4e Edition, σ. 76-77.

¹¹⁸ Ιδ. άρθρο 6 παρ 3 της οδηγίας 92/43.

¹¹⁹ H. Tegner Anker, “*The Precautionary Principle and Nature Conservation Law: EU and Danish Experiences*”, ό.π., σ. 274. European Commission, Managing Natura 2000 Sites: The Provisions of Article 6 of the ‘Habitats’ Directive 92/43/EEC, Luxembourg, European Communities, 2000, σ. 32-33.

¹²⁰ Υπόθεση C-143/02 Επιτροπή κατά Ιταλίας [2003] Συλλ I-2877, παρ. 14.

Στην εν λόγω Οδηγία προβλέπονται κριτήρια για την επιλογή των έργων, τα οποία αναφέρονται κυρίως «στη φύση, στο μέγεθος ή στη θέση τους»¹²¹ και/ή σε ποσοτικά κατώφλια¹²². Τα παραπάνω κριτήρια και κατώφλια προσδιορίζουν κατά πόσο οι επιπτώσεις είναι σημαντικές και με βάση αυτά καθορίζονται τα έργα και οι δραστηριότητες, οι οποίες περιλαμβάνονται στο Παράρτημα Ι. Έτσι, μεγάλες βιομηχανικές δραστηριότητες και μεγάλα έργα υποδομής ρητά αναφερόμενα στο εν λόγω Παράρτημα, θεωρούνται ότι ενέχουν κατά τεκμήριο ενδεχόμενους σημαντικούς κινδύνους και υποβάλλονται υποχρεωτικά στη διαδικασία ΕΠΕ¹²³. Στην περίπτωση του Παραρτήματος ΙΙ τα παραπάνω κριτήρια και κατώφλια αποτελούν αντικείμενο περαιτέρω εξέτασης από τα κράτη μέλη, ήτοι τα κράτη μέλη, βάσει της αρχής της επικουρικότητας, διαθέτουν διακριτική ευχέρεια να προσδιορίζουν τις σημαντικές επιπτώσεις στο στάδιο της επιλογής, βάσει

α) της κατά περίπτωση εξέτασης ή

β) των κατώτατων ορίων ή κριτηρίων που επιλέγουν¹²⁴, υλοποιώντας έτσι με ευελιξία τις απαιτήσεις της οδηγίας. Ωστόσο, η παραπάνω διακριτική ευχέρεια δεν είναι απεριόριστη αλλά πρέπει να σέβεται τα κριτήρια και τα κατώφλια, τα οποία ορίζονται στην Οδηγία¹²⁵. Το ΔΕΚ αναγνωρίζει τη σημασία και τον κεντρικό ρόλο της έννοιας των σημαντικών επιπτώσεων στη διαδικασία ΕΠΕ. Γι' αυτό το λόγο έχει εντείνει τον έλεγχο της διακριτικής ευχέρειας των κρατών μελών αναφορικά με τα υιοθετούμενα κριτήρια και κατώφλια ως προσδιοριστικά στοιχεία της σοβαρότητας των κινδύνων, όπως φαίνεται από τη νομολογία.

Στην υπόθεση Kraaijeveld¹²⁶, το ΔΕΕ, αφού ανέφερε ότι «το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας είναι εκτεταμένο και ο στόχος της ευρύς»¹²⁷ υπογράμμισε ότι, αν και το άρθρο 4 παρ. 2 της Οδηγίας προσφέρει περιθώρια εκτίμησης στα κράτη μέλη να καθορίσουν

¹²¹ Ιδ. άρθρο 2 παρ. 1 της Οδηγίας. Αναλυτικά περιλαμβάνονται στο Παράρτημα ΙΙΙ.

¹²² Π.χ., εγκαταστάσεις αποθήκευσης πετρελαίου, πετροχημικών ή χημικών προϊόντων τουλάχιστον 200.000 τόνων. (Παράρτημα Ι της οδηγίας).

¹²³ M. Lee, EU Environmental Law, Oxford, Hart Pub., 2005, σ. 172. E. Κουτούπα-Ρεγκάκου, Δίκαιο του περιβάλλοντος, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκκουλα, 2005, σ. 95.

¹²⁴ Ιδ. άρθρο 4 παρ. 2 της Οδηγίας.

¹²⁵ Ιδ. άρθρο 2 παρ. 1 και Παράρτημα ΙΙΙ της Οδηγίας.

¹²⁶ Υπόθεση C-72/95 Kraaijeveld [1996] Συλλ I-5403.

¹²⁷ Παρ. 31.

τα έργα, τα οποία θα υποβληθούν σε ΜΠΕ ή να καθορίσουν τα κριτήρια και/η τα κατώφλια, ωστόσο τα ως άνω περιθώρια περιορίζονται από την υποχρέωση που υπέχουν βάσει του άρθρου 2 παρ. 1¹²⁸. Η παραπάνω υποχρέωση «επιβάλλει στα κράτη μέλη να υποβάλλουν σε εκτίμηση των επιπτώσεων εκείνα τα σχέδια τα οποία, ιδίως λόγω της φύσεως, του μεγέθους ή της θέσεώς τους, μπορούν να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον»¹²⁹. Επομένως, συμπεράνε το ΔΕΕ, το περιθώριο εκτιμήσεως δεν αποκλείει το δικαστικό έλεγχο του εθνικού δικαστηρίου «προκειμένου να εξεταστεί μήπως οι εθνικές αρχές υπερέβησαν το εν λόγω περιθώριο εκτιμήσεως»¹³⁰. Κατά συνέπεια, εάν υπάρχει υπέρβαση δεν εφαρμόζονται οι εθνικές διατάξεις, το δε κράτος μέλος έχει υποχρέωση να προβεί σε εξέταση κατά πόσο ένα σχέδιο «είναι δυνατόν να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και, αν όντως συντρέχει τέτοια περίπτωση, να πραγματοποιείται μελέτη όσον αφορά τις επιπτώσεις αυτές»¹³¹.

Στην υπόθεση Bozen¹³² το ΔΕΕ, αφού επιβεβαίωσε την προηγούμενη απόφαση Kraaijeveld, κατέληξε ότι: «Συνεπώς, όποια και αν είναι η μέθοδος που χρησιμοποίησε ένα κράτος μέλος για να καθορίσει αν ένα ειδικό σχέδιο χρήζει ή όχι εκτιμήσεως, δηλαδή ο χαρακτηρισμός ενός ειδικού σχεδίου δια της νομοθετικής οδού ή κατόπιν εξέτασεως του σχεδίου, αυτή η μέθοδος δεν μπορεί να βλάπτει το σκοπό της οδηγίας, ο οποίος έγκειται στο να μη διαφεύγει της εκτιμήσεως κανένα σχέδιο δυνάμενο να έχει αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, κατά την έννοια της οδηγίας, εκτός αν το αποκλειόμενο ειδικό σχέδιο μπορεί να θεωρηθεί δυνάμει συνολικής εκτιμήσεως ως μη δυνάμενο να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον»¹³³.

---

¹²⁸ Το περιθώριο εκτίμησης του κινδύνου ως σημαντικού ή μη σημαντικού είναι νομικής (και όχι πολιτικής) φύσης. Όπως υπογραμμίζει ο Γενικός Εισαγγελέας Elmer «η απόφαση κατά πόσο μια επίπτωση μπορεί να χαρακτηριστεί σημαντική ανήκει στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών. Ωστόσο, δεν πρόκειται για απεριόριστη ή για διακριτική ευχέρεια η άσκηση της οποίας ανήκει στα κράτη μέλη με την έννοια της υιοθέτησης περαιτέρω προβλέψεων. Πρόκειται, περισσότερο, για νομική διακριτική ευχέρεια η άσκηση της οποίας υπόκειται συνολικά στο δικαστικό έλεγχο υπό το φως όλων των περιστάσεων που επηρεάζουν το ατομικό σχέδιο.» Ιδ., Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Elmer στην υπόθεση C-72/95 Kraaijeveld [1996] Συλλ I-5403.

¹²⁹ Παρ. 50.

¹³⁰ Παρ. 59.

¹³¹ Παρ. 61.

¹³² Υπόθεση C-435/97 Bozen [1999] Συλλ I-5613.

¹³³ Παρ. 45.

Στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ιρλανδίας¹³⁴ η Επιτροπή προέβαλε τον ισχυρισμό ότι η Ιρλανδία υπερέβη τα όρια της διακριτικής ευχέρειας που της παρέχει η Οδηγία, θέτοντας «απόλυτα κατώφλια» τα οποία είχαν σαν αποτέλεσμα να μην λαμβάνει υπόψη όλα τα χαρακτηριστικά ενός σχεδίου όταν αποφασίζει αν αυτό θα υποβληθεί ή όχι σε ΜΠΕ. Αυτό, κατά την Επιτροπή, δεν είναι σύμφωνο με την οδηγία διότι υπάρχουν σχέδια που δεν υπερβαίνουν τα «κατώφλια», τα οποία όμως ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, όταν πρόκειται για τοποθεσίες ιδιαίτερα ευαίσθητες ή όταν δεν λαμβάνεται υπόψη το σωρευτικό αποτέλεσμα των σχεδίων. *«Έτσι, διάφορα χωριστά σχέδια, κανένα από τα οποία δεν υπερβαίνει το καθορισθέν κατώτατο όριο και συνεπώς δεν απαιτεί μελέτη επιπτώσεων, μπορούν ομού να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον»*¹³⁵. Το ΔΕΕ, έκρινε ότι *«ένα κράτος μέλος το οποίο καθιέρωσε κριτήρια ή κατώφλια, λαμβάνοντας υπόψη μόνο το μέγεθος των σχεδίων, χωρίς να συνεκτιμά τη φύση και την τοποθεσία τους, υπερβαίνει τα όρια του περιθωρίου εκτίμησης σύμφωνα με τα άρθρα 2(1) και 4(2) της οδηγίας»*¹³⁶. Στη συνέχεια τόνισε ότι ακόμη και τα μικρής κλίμακας σχέδια ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις όταν, εξ αιτίας της φύσης τους, υπάρχει ο κίνδυνος να προκαλέσουν σοβαρή ή μη αναστρέψιμη αλλαγή στους περιβαλλοντικούς παράγοντες, ανεξαρτήτως του μεγέθους τους¹³⁷. Από την τελευταία διατύπωση προκύπτει ότι το ΔΕΕ, προβαίνει στον προσδιορισμό του σημαντικού κινδύνου, συναρτώντας τον όχι μόνο με το μέγεθος, τη φύση και τη θέση του σχεδίου αλλά και με τη *«σοβαρή ή μη αναστρέψιμη αλλαγή των περιβαλλοντικών παραγόντων»*, οι οποίοι αναφέρονται στο άρθρο 3 της Οδηγίας (πανίδα, χλωρίδα, έδαφος, ύδατα, αέρας κλίμα, τοπίο ή πολιτιστική κληρονομιά.)¹³⁸

Τέλος, ιδιαίτερη μνεία χρήζει το ζήτημα της συνολικής εκτίμησης των επιπτώσεων που θα έχει ένα έργο στο περιβάλλον, η οποία απαιτείται για την απόφαση περί υπαγωγής του ή μη σε διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, και του συναφούς

¹³⁴ Υπόθεση C-392/96 Επιτροπή κατά Ιρλανδίας [1999] Συλλ I-5911.

¹³⁵ Παρ. 22.

¹³⁶ Παρ. 65.

¹³⁷ Παρ. 66-67.

¹³⁸ Η νομολογία αυτή επιβεβαιώνεται και σε μεταγενέστερες αποφάσεις του ΔΕΚ. Ιδ., ΔΕΕ, C-332/04 Επιτροπή κατά Ισπανίας [2006] Συλλ I-40, παρ. 76, ΔΕΕ C-486/04 Επιτροπή κατά Ιταλίας [2006] Συλλ I-11025, παρ. 53.

φαινομένου της κατάτμησης («σαλαμοποίησης») των έργων¹³⁹, δηλαδή της χωριστής αδειοδότησης τμημάτων του έργου, ώστε να αποφευχθεί η διαδικασία περιβαλλοντικής εκτίμησης, με την εμπειρία να δείχνει την τάση των αρμόδιων αρχών και υπηρεσιών, να προβαίνουν στην κατάτμηση ενός έργου, σε επιμέρους μικρότερα, προκειμένου να αποφύγουν την διαδικασία ΕΠΕ, αποσειόντας κατά αυτόν τον τρόπο το πρόσθετο διοικητικό βάρος. Το ίδιο ισχύει και για έργα διασυνοριακού χαρακτήρα, καθώς υπάγονται στη διαδικασία ΕΠΕ, ακόμη και αν οι διαστάσεις τους είναι κάτω από το κατώφλι που ορίστηκε από ένα κράτος-μέλος, αλλ'όμως συνολικά τα υπερβαίνουν¹⁴⁰, αλλά και για τα έργα, τα οποία ακόμη κι αν δεν υπάγονται στο Παράρτημα I ή II, εντάσσονται λειτουργικά σε ένα συνολικότερο σχέδιο.

Το ΔΕΕ, κατά πάγια νομολογία του αντιτίθεται σε αυτή την πρακτική τονίζοντας ότι «ο σκοπός της οδηγίας δεν μπορεί να καταστρατηγηθεί με την κατάτμηση έργων»¹⁴¹.

Z. Η συμμετοχή του κοινού

Εκκινώντας από την, καθοριστικής σημασίας, αρχή 10 της Διακήρυξης του Ρίο, ήτοι ότι τα περιβαλλοντικά ζητήματα αντιμετωπίζονται αποτελεσματικότερα, με τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων πολιτών, στο κατάλληλο επίπεδο, τίθεται η βάση, για την πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφόρηση, την οποία (πληροφορία) διαθέτει η Διοίκηση, ώστε να μετέχει το κοινό, στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, τα κράτη να διευκολύνουν και να ενθαρρύνουν τη δημόσια ενημέρωση και συμμετοχή, καθιστώντας ευρέως διαθέσιμες τις σχετικές πληροφορίες και πρόβλεψη για αποτελεσματική πρόσβαση σε νομικές και διοικητικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένης της επανόρθωσης και αποκατάστασης.

Το δικαίωμα συμμετοχής στο κοινό, στο πλαίσιο εκπόνησης μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, παρεχόταν ήδη από την Οδηγία 85/337/ΕΟΚ¹⁴². Ειδικότερα, η δημόσια

¹³⁹ Οδηγία 2011/92, προοίμιο, αιτιολογικές σκέψεις υπ' αριθμ. 16-17

¹⁴⁰ ΔΕΕ, 10-12-2009, C-205/08, Συλλ. I-11525, σκ.58

¹⁴¹ ΔΕΕ, 10-12-2009, C-205/08, Συλλ. I-11525, σκ.53

¹⁴² Ιδ. άρθρο 6 της Οδηγίας 85/337/ΕΟΚ: «1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε οι αρχές τις οποίες μπορεί να αφορά το σχέδιο, εξαιτίας της ειδικής τους ευθύνης στον τομέα του περιβάλλοντος, να έχουν τη δυνατότητα να διατυπώνουν γνώμη για την αίτηση αδειας. Προς το σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη ορίζουν τις αρχές των οποίων πρέπει να ζητηθεί η γνώμη, γενικά ή κατά περίπτωση, κατά την υποβολή των αιτήσεων αδειας. Στις αρχές αυτές γνωστοποιούνται οι πληροφορίες που έχουν συγκεντρωθεί δυνάμει

διαβούλευση, αναφερόταν στο άρθρο 6, όπου προβλεπόταν ένα ελάχιστο επίπεδο συμμετοχής των πολιτών, οι οποίοι επηρεάζονταν από έργα/δραστηριότητες, τα οποία θα επέφεραν δυσμενείς συνέπειες στο περιβάλλον.

Στα άρθρα 1, 6 & 7 της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ, όπως τροποποιηθείσα, δυνάμει της Οδηγίας 2014/52/ΕΕ, ισχύει, προβλέπεται ότι η αρμόδια, για την αδειοδότηση, υπηρεσία, όταν περιέλθουν στη διάθεσή της, οι απαραίτητες πληροφορίες από τον φορέα του έργου για τα χαρακτηριστικά αυτού, -καθώς και ενδεχόμενους προκαταρτικούς ελέγχους ή επιπρόσθετες πληροφορίες για το έργο από την πλευρά της-, τότε οφείλει να τις διαθέσει στο κοινό, προκειμένου να εκκινήσει η διαδικασία της διαβούλευσης.

Η διαμόρφωση της διαδικασίας συμμετοχής του κοινού, επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών-μελών¹⁴³, γεγονός που ενδεχομένως να αφήνει κάποια περιθώρια ώστε η διοίκηση να μην εκτελέσει διεξοδικά κάποιες διαδικασίες, όπως για παράδειγμα, να θέσει σύντομα χρονικά διαστήματα και το κοινό να μην προλάβει να συμμετάσχει ουσιαστικά, ιδιαίτερα μάλιστα όταν πρόκειται για πολύπλοκα έργα. Παρόλα αυτά, η διοίκηση οφείλει να διαθέσει τις πληροφορίες αυτές, με τέτοιο τρόπο ώστε το ενδιαφερόμενο κοινό να έχει εύκολη πρόσβαση σε αυτές ώστε να μπορεί να εκφέρει γνώμη. Το χρονοδιάγραμμα διαβούλευσης με το κοινό, κατά τη διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, θα πρέπει να είναι ελάχιστης διάρκειας τουλάχιστον 30 ημέρες, σύμφωνα με την παρ. 7 του άρθρου 6¹⁴⁴ και η διαδικασία αυτή

του άρθρου 5. Ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιείται η διαβούλευση αυτή ορίζεται από τα κράτη μέλη. 2. Τα κράτη μέλη φροντίζουν ώστε: - να τίθεται στα διάθεση του κοινού κάθε αίτηση άδειας, καθώς και οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται δυνάμει του άρθρου 5, - να δίνεται στο ενδιαφερόμενο κοινό η δυνατότητα να εκφράσει τη γνώμη του πριν αρχίσει το σχέδιο».

¹⁴³ Ιδ. άρθρο 6 παρ. 5 της Οδηγίας ΕΠΕ, όπως τροποποιηθέν ισχύει: ««5. Οι αναλυτικές ρυθμίσεις για την ενημέρωση του κοινού (παραδείγματος χάριν, με τοιχοκόλληση σε ορισμένη ακτίνα ή δημοσίευση στις τοπικές εφημερίδες) και για τη διαβούλευση με το ενδιαφερόμενο κοινό (παραδείγματος χάριν, με την υποβολή γραπτών προτάσεων ή τη διενέργεια δημοσκοπήσεων) καθορίζονται από τα κράτη μέλη. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσουν τη διάθεση των σχετικών πληροφοριών σε ψηφιακή μορφή μέσω, τουλάχιστον, μιας κεντρικής διαδικτυακής πύλης ή εύκολα προσπελάσιμων σημείων πρόσβασης, στο κατάλληλο διοικητικό επίπεδο.»

¹⁴⁴ Ιδ. άρθρο 6 παρ. 6 & 7 της Οδηγίας ΕΠΕ, όπως τροποποιηθείσα ισχύει: «6. Προβλέπονται εύλογα χρονοδιαγράμματα για τα διάφορα στάδια, επαρκούς διάρκειας για: α) την ενημέρωση των αρχών της παραγράφου 1 και του κοινού, και β) τις αρχές της παραγράφου 1 και το ενδιαφερόμενο κοινό ώστε να προετοιμασθούν και να συμμετάσχουν αποτελεσματικά στη λήψη περιβαλλοντικής απόφασης σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος άρθρου.» ...«7. Τα χρονοδιαγράμματα διαβούλευσης με το ενδιαφερόμενο

ακολουθείται πριν από οποιαδήποτε τελική απόφαση της διοίκησης, ήτοι σε «πρώιμο στάδιο», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται¹⁴⁵. Κατά την κοινοποίηση της απόφασης των αρμοδίων αρχών για την αδειοδότηση, θα πρέπει να υπάρχει αναφορά κατά πόσο έλαβαν υπόψη στην έκδοση της απόφασης την άποψη του κοινού¹⁴⁶.

Ωστόσο, δυνάμει των παρ. 4 & 5 του άρθρου 2¹⁴⁷, εισάγεται εξαίρεση από την υπαγωγή έργων/δραστηριοτήτων στην διοικητική διαδικασία εφαρμογής της Οδηγίας, όπως λεπτομερώς αναλύθηκε ανωτέρω.

Η εν λόγω εξαίρεση επιτρέπει την απόκλιση από τη διαδικασία της συμμετοχής του κοινού και το δικαστικό έλεγχο, υπό την ρητώς αναφερόμενη να αναφέρουν τα κράτη μέλη στην Επιτροπή κάθε δύο έτη τις περιπτώσεις εκείνες που εφάρμοσαν την εξαίρεση, θέτοντας με κατ' αυτόν τον τρόπο, ένα πλαίσιο ελέγχου, αποτρέποντας την συχνή ή καταχρηστική εφαρμογή της εξαίρεσης. Σε κάθε περίπτωση η δικαστική προστασία θα πρέπει να εφαρμόζεται σε περιπτώσεις που εντοπίζονται αυθαιρεσίες αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος.

Η συμμετοχή του κοινού αποτελεί πολύ σημαντικό βήμα στη διαδικασία ΕΠΕ και συνάδει με τις διεθνείς υποχρεώσεις της ΕΕ, που απορρέουν από τη σύμβαση του Aarhus¹⁴⁸.

κοινό για τη μελέτη εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων που αναφέρεται στο άρθρο 5 παράγραφος 1 είναι ελάχιστης διάρκειας 30 ημερών».

¹⁴⁵ Karageorgou, V, (2013) “Granting development consent by specific legislative act. Choice to circumvent public participation and judicial control? The European perspective”, στο Westra, L., Taylor, P. and Michelot, A. (επιμ.) *Confronting Ecological and Economic Collapse, Ecological integrity for law policy and human rights*, Routledge Publications, London and New York, 93-94

¹⁴⁶ *Ιδ.* άρθρο 1 παρ. 2 εδ. ζ σημ. ν, της Οδηγίας ΕΠΕ, όπως τροποποιηθέν ισχύει: «στην ενσωμάτωση του αιτιολογημένου συμπεράσματος της αρμόδιας αρχής σε οιαδήποτε από τις αποφάσεις που αναφέρονται στο άρθρο 8α.»

¹⁴⁷ *Ιδ.* άρθρο 2 παρ. 4 & 5 της Οδηγίας ΕΠΕ, όπως τροποποιηθέντα ισχύουν: «4. Υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 7, τα κράτη μέλη δύνανται, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να εξαιρούν συγκεκριμένο έργο από τις διατάξεις που θεσπίζει η παρούσα οδηγία, εφόσον η εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων θα επηρέαζε αρνητικά τον σκοπό του έργου, υπό τον όρο ότι πληρούνται οι στόχοι της παρούσας οδηγίας.» ...5. Υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 7, στις περιπτώσεις στις οποίες ένα έργο εγκρίνεται με συγκεκριμένη πράξη εθνικής νομοθεσίας, τα κράτη μέλη δύνανται να εξαιρούν το συγκεκριμένο έργο από τις διατάξεις που αφορούν τη δημόσια διαβούλευση που θεσπίζει η παρούσα οδηγία, υπό τον όρο ότι πληρούνται οι στόχοι της παρούσας οδηγίας.»

¹⁴⁸ Ανακοίνωση της Επιτροπής(2016/C 273/01): Έγγραφο καθοδήγησης της Επιτροπής για τον εξορθολογισμό των εκτιμήσεων περιβαλλοντικών επιπτώσεων που διεξάγονται βάσει του άρθρου 2 παράγραφος 3 της οδηγίας για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2014/52/ΕΕ), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0727\(01\)&from=EL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0727(01)&from=EL)

Η διασφάλιση της συμμετοχής του κοινού στις περιβαλλοντικές εκτιμήσεις επιτρέπει την αποτελεσματική βαθμίδωση των διαβουλεύσεων, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε εκτίμησης. Καλό είναι να επιδιώκεται η πληροφόρηση του κοινού και η αύξηση της συμμετοχής του, ήδη από την έναρξη της διαδικασίας περιβαλλοντικής εκτίμησης, δηλαδή τη φάση προσδιορισμού εύρους πληροφοριών. Το ίδιο ισχύει και για τις διαδικασίες εκτίμησης που διενεργούνται βάσει της οδηγίας για τους οικοτόπους.

Σε περίπτωση κοινής διαδικασίας, η ενιαία περιβαλλοντική έκθεση πρέπει να δημοσιοποιείται εντός εύλογου χρονικού διαστήματος. Πρέπει να παρέχονται στο κοινό ευκαιρίες για ουσιαστική συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για το περιβάλλον.

Σε περίπτωση συντονισμένης περιβαλλοντικής διαδικασίας, η αρχή που έχει οριστεί υπεύθυνη για τον συντονισμό μπορεί να διασφαλίσει ότι το κοινό έχει πρόσβαση στις πληροφορίες και μπορεί να συμμετέχει όπως περιγράφεται στο άρθρο 6 παράγραφοι 3 και 4 της Οδηγίας ΕΠΕ και σε άλλα νομοθετήματα της ΕΕ που προβλέπουν δημόσια διαβούλευση και συμμετοχή, παράλληλα με τις πληροφορίες που συγκεντρώνονται σύμφωνα με την Οδηγία ΕΠΕ.

H. Η αρχή της πρόληψης

Το δίκαιο περιβάλλοντος, συντίθεται -μεταξύ άλλων-, από ένα σύνολο κανόνων, αρχών, εννοιών, δυνάμει των οποίων σκιαγραφούνται οι βασικές αξίες έκαστης πολιτειακής τάξης και διαθέτουν ένα μεγάλης εμβέλειας περιεχόμενο προκειμένου να παρέχουν τις κατευθυντήριες γραμμές και να προάγουν δράσεις, οι οποίες είναι φιλοπεριβαλλοντικές. Οι αρχές του Διεθνούς Δικαίου Περιβάλλοντος αποτυπώνονται σε διεθνείς συμβάσεις, καθώς και σε σχετικές διακηρύξεις, και εφαρμόζονται σε πολλές διεθνείς περιβαλλοντικές συνθήκες, ενώ κωδικοποιούνται και στην εθνική νομοθεσία¹⁴⁹.

---

¹⁴⁹https://www.researchgate.net/publication/318989551_Sustainable_development_and_the_nature_of_environmental_legal_principles, acc. 05-11-2022

Οι εν λόγω αρχές του θεωρούνται συχνά ότι είναι χαλαρής νομικής δεσμευτικότητας (soft law), με τον ρόλο τους να έγκειται στο να θέτουν τα θεμέλια, προκειμένου να δημιουργήσουν δεσμευτικούς κανόνες δικαίου μελλοντικά.

Ειδικότερα, στο ά.191 παρ. 2, της ΣΛΕΕ¹⁵⁰, κατοχυρώνονται οι αρχές της Ένωσης, και δη η αρχή της πρόληψης, της προφύλαξης, καταπολέμησης ρύπανσης και επανόρθωσης των περιβαλλοντικών καταστροφών κατά προτεραιότητα στην πηγή, και η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Στο ά. 191 παρ. 3, αναφέρεται τι θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν κατά τη χάραξη της πολιτικής της ΕΕ, και δη:

- α) τα διαθέσιμα επιστημονικά και τεχνικά δεδομένα
- β) οι επιμέρους συνθήκες περιβάλλοντος στις διάφορες περιοχές της ΕΕ,
- γ) τα πλεονεκτήματα και οι επιβαρύνσεις που μπορούν να προκύψουν από την δράση ή την απουσία δράσης, και
- δ) η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της ΕΕ στο σύνολό της και η ισόρροπη ανάπτυξη των περιοχών της ΕΕ.

Το χαρακτηριστικό στοιχείο που προκύπτει, αφορά στην σύνδεση επιστήμης και δικαίου. Σημαντικός αριθμός ρυθμίσεων, βασίζεται σε επιστημονικά και τεχνικά δεδομένα (παραδείγματος χάριν, Οδηγία 2010/75¹⁵¹ για βιομηχανικές εκπομπές-πλαίσιο αδειοδότησης για την βαριά βιομηχανία και την υιοθέτηση βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών από τις βιομηχανίες).

Στο πλαίσιο της παρούσης, θα γίνει αναφορά μόνο στην αρχή της πρόληψης, η οποία συνδέεται άμεσα, στενά και άρρηκτα με το θέμα της εργασίας, καθόσον ένα εκ των βασικών μέσων εκ των οποίων εκπορεύεται η αρχή της πρόληψης είναι ο θεσμός της Εκτίμησης των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, με κύριο εργαλείο τις Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, δια των οποίων γίνεται η προ του σχεδιασμού και της εκτέλεσης έργων και προγραμμάτων εκτίμηση των θετικών και αρνητικών συνεπειών τους στο περιβάλλον. Έτσι, επιτυγχάνεται η αποτελεσματική περιβαλλοντική προστασία.

---

¹⁵⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>, acc. 05-11-2022

¹⁵¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0075&from=NL>, , acc. 05-11-2022

Η αρχή της πρόληψης βρίσκει ερείσματα στο Διεθνές Δίκαιο (Αρχή 21 της Διακήρυξης της Στοκχόλμης 1972, Αρχή 11 της Διακήρυξης του Ρίο 1992¹⁵², Διεθνές Δικαστήριο στην Υπόθεση Pulp Mills¹⁵³). Η αρχή της πρόληψης είναι δεσμευτική στο διεθνές εθνικό δίκαιο και η προέλευσή της τοποθετείται στη δέουσα επιμέλεια που πρέπει να υπάρχει εκ μέρους εκάστου κράτους στην επικράτειά του. Ερείσματα της αρχής, στο ενωσιακό επίπεδο, εντοπίζουμε και στο 1^ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον «η βέλτιστη περιβαλλοντική πολιτική συνίσταται στην πρόληψη της ρύπανσης και της υποβάθμισης», ενώ απαντάται σε πολλά νομοθετήματα, όπως στην Οδηγία για τις ΜΠΕ, τα απόβλητα, τις βιομηχανικές εκπομπές ρύπων κλπ.

Η εν λόγω αρχή, χαρακτηρίζεται ως θεμέλιος λίθος του Δικαίου Περιβάλλοντος, υπό την έννοια ότι η όλη φιλοσοφία του εν θέματι πεδίου, συνίσταται στη λήψη μέτρων σε πρώιμο και αρχικό στάδιο, παρά στην κατασταλτική δράση. Η εν λόγω αρχή είχε χαρακτηριστεί από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, ως εθνικός κανόνας του Διεθνούς Δικαίου Περιβάλλοντος. Διέπει μεγάλο μέρος της ενωσιακής νομοθεσίας, ωστόσο το πλέον σημαντικό εργαλείο μετουσίωσης της αρχής σε πράξη είναι η διαδικασία εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ήτοι διαδικασία η οποία εφαρμόζεται για κάθε έργο/δραστηριότητα, δημόσιο ή ιδιωτικό, εφόσον το έργο αυτό πρόκειται να έχει δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον. Συνεπώς το κριτήριο για το αν ένα έργο/δραστηριότητα υπαχθεί στην διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, είναι εάν θα προκαλέσει ή όχι δυσμενείς περιβαλλοντικές συνέπειες. Αυτό διαπιστώνεται μέσω της επιστημονικής διαδικασίας της σύνταξης ΜΠΕ, την οποία συντάσσει ο φορέας υλοποίησης και την υποβάλει στην αρμόδια υπηρεσία και περιγράφοντας με λεπτομέρειες τις τυχόν επιπτώσεις και συνεπώς αν είναι συμβατό και υπό ποιους όρους είναι συμβατό με το περιβάλλον. Η αρχή εφαρμόζεται και σύμφωνα με την Οδηγία για τις εκπομπές, ήτοι στην διαδικασία αδειοδότησης της

---

¹⁵² Σύμφωνα με την αρχή 21 της Διακήρυξης της Στοκχόλμης και την αρχή 2 διακήρυξης του Ρίο (που ταυτίζονται) επιβεβαιώνουν το δικαίωμα των κρατών σύμφωνα με τον χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τις αρχές του διεθνούς δικαίου να εκμεταλλεύονται τους πόρους σύμφωνα με τις δικές τους περιβαλλοντικές πολιτικές, αλλά την ίδια στιγμή αναγνωρίζει και την υποχρέωση και ευθύνη που έχουν να διασφαλίζουν ότι δραστηριότητες εντός του χώρου δικαιοδοσίας και ελέγχου τους δεν προκαλούν ζημιά στο περιβάλλον άλλων κρατών ή περιοχών πέρα από το όρια αυτά.

¹⁵³ <https://www.icj-cij.org/en/case/135/judgments>, acc. 05-11-2022

βαριάς βιομηχανίας, όπου απαιτείται η έκδοση άδειας εγκατάστασης λειτουργίας και συνιστά το εργαλείο, το οποίο αποσκοπεί στην διαφύλαξη τήρησης της αρχής, ώστε η δραστηριότητα, η οποία εκ πραγμάτων είναι αποδεκτό, ότι προκαλεί περιβαλλοντική ζημία, να λειτουργεί υπό συγκεκριμένους όρους. Η αρχή αυτή συνιστά τον πυρήνα και την κορυφή της φιλοσοφίας του ενωσιακού Δικαίου Περιβάλλοντος.

Από την έκδοση της Οδηγίας 85/337/ΕΟΚ¹⁵⁴ για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημόσιων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον, εντοπίζεται ουσιαστική εφαρμογή της αρχής της πρόληψης. Στην Οδηγία χαρακτηριστικά επισημαίνεται ότι *«η καλύτερη πολιτική περιβάλλοντος συνίσταται στην πρόληψη στην πηγή της δημιουργίας ρυπάνσεων ή οχλήσεων και όχι στην καταπολέμηση των επιδράσεών της εκ των υστέρων»*. Με τον τρόπο αυτόν γίνεται εισαγωγή της αρχής της προληπτικής δράσης σε σχέση με το σύνολο των ενεργειών που έχουν περιβαλλοντικό αντίκτυπο. Η ανωτέρω Οδηγία ενσωματώθηκε στο Ελληνικό Δίκαιο με τον Νόμο 1650/1986, αν και εκπρόθεσμα και πλημμελώς.

Εν συνεχεία η Οδηγία 2001/42/ΕΚ¹⁵⁵ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων καθώς και τα προβλεπόμενα μέτρα για την πρόληψη, τον περιορισμό και την, κατά το δυνατόν, εξουδετέρωση οποιωνδήποτε σημαντικών δυσμενών επιπτώσεων στο περιβάλλον από την εφαρμογή ενός σχεδίου ή προγράμματος. Η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αρχή της πρόληψης, καθώς διενεργείται πριν την εκπόνηση του έργου με σκοπό να εκτιμηθεί το περιβαλλοντικό του αντίκτυπο προκειμένου να αποφευχθεί στο μέτρο του δυνατού η πρόκληση περιβαλλοντικής ζημίας, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνεται και από το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο, όπως σκιαγραφείται από την Οδηγία 2011/92, όπως τροποποιηθείσα ισχύει.

Εκ των ανωτέρω, καθίσταται σαφές ότι η αρχή της πρόληψης λειτουργεί ως γνώμονας για την Πολιτική Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και ως εργαλείο για να επιλύονται τα ακανθώδη περιβαλλοντικά ζητήματα που ανακύπτουν κατά

¹⁵⁴ Ιδ. ΕΕ L 175/5-7-1985

¹⁵⁵ Ιδ. EEL 197/21-7-2001

περίσταση, όπως αυτά της ρύπανσης του εδάφους των υδάτων και του αέρα αλλά και της διαχείρισης των αποβλήτων ή της χρήσης γενετικά τροποποιημένων οργανισμών, που μπορεί να έχουν αρνητική επίπτωση στη δημόσια υγεία και το περιβάλλον.

Τέλος, άξια μνείας είναι η αρχή της ορθολογικής διενέργειας των περιβαλλοντικών εκτιμήσεων, με την εν λόγω ερμηνευτική αρχή να επιτάσσει τη δημιουργία ενός αλληλοτροφοδοτούμενου δικτύου περιβαλλοντικών εκτιμήσεων κατά τρόπο ώστε να αποφεύγονται οι επαναλήψεις και η περιττή επιβάρυνση της διαδικασίας και η οποία βρίσκει έρεισμα στην Οδηγία 2001/42/ΕΚ¹⁵⁶, αναφορικά με την διαδικασία στρατηγικής περιβαλλοντικής εκτίμησης.

Ένα από τα ζητήματα, το οποίο καλείται να αντιμετωπίσει η Οδηγία 2001/42 -το οποίο δεν είχε απασχολήσει τον κοινοτικό νομοθέτη κατά την εκπόνηση της Οδηγίας 85/337- άπτεται της ορθολογικής ένταξης της ΣΠΕ στο υφιστάμενο σύστημα περιβαλλοντικής αξιολόγησης. Ο προβληματισμός έγκειται στο γεγονός ότι, ενώ η ΣΠΕ προηγείται λογικά και χρονικά των υπολοίπων, ειδικότερων μηχανισμών περιβαλλοντικής αξιολόγησης, η νομοθετική της κατοχύρωση με την Οδηγία 2001/42 έπεται των μηχανισμών αυτών. Γεννώνται επομένως δύο ερωτήματα, το πρώτο για την κοινοτική έννομη τάξη, το δεύτερο για το εσωτερικό δίκαιο: Αφενός, ποια η σχέση μεταξύ της στρατηγικής εκτίμησης και των συναφών επιταγών που επιβάλλονται από άλλα κείμενα του παραγώγου δικαίου; Αφετέρου, ποια η σχέση της ΣΠΕ με μελέτες και εκτιμήσεις οι οποίες είτε έχουν ήδη διενεργηθεί σε εθνικό επίπεδο σε κατώτερα στάδια (παραδείγματος χάριν, υφιστάμενες ΜΠΕ και εγκρίσεις για συγκεκριμένα έργα), είτε πρόκειται να διενεργηθούν κατά τη σταδιακή εφαρμογή των προς έγκριση σχεδίων ή προγραμμάτων; Απαντώντας στα ανωτέρω ερωτήματα, η Οδηγία 2001/42 διευκρινίζει κατ' αρχάς ότι η εφαρμογή της δεν αναιρεί την υποχρέωση τήρησης της Οδηγίας 85/337, ήτοι την επιπλέον περιβαλλοντική μελέτη και έγκριση των επί μέρους έργων τα οποία περιγράφονται σε ένα σχέδιο ή πρόγραμμα. Ακόμη μεγαλύτερος συντονισμός είναι σκόπιμο να υπάρξει σε εθνικό επίπεδο, προκειμένου ο μηχανισμός της ΣΠΕ να διασυνδεθεί λειτουργικά με τους υπόλοιπους θεσμούς περιβαλλοντικής εκτίμησης. Ο κοινοτικός νομοθέτης επιτρέπει εναλλακτικά την ενσωμάτωση της ΣΠΕ σε

¹⁵⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=celex%3A32001L0042>, acc. 05-11-2022

υφιστάμενες διαδικασίες, καθόσον και τη λήψη μέτρων, ώστε να αποφεύγεται η «επανάληψη της εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων».

Θ. Δικαστική Προστασία

Το ενωσιακό δίκαιο περιβάλλοντος, εφαρμόζεται από τα επιμέρους εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών, δια τριών βασικών μηχανισμών και δη της αρχής του αμέσου αποτελέσματος των Οδηγιών, την σύμφωνη -προς το ενωσιακό δίκαιο- ερμηνεία των εθνικών κανόνων και την ευθύνη του κράτους για προκαλούμενη, εκ της εσφαλμένης εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου, ζημία.

Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 3 της ΣΕΕ, τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να εξασφαλίζουν την «πλήρη αποτελεσματικότητα» του δικαίου της ΕΕ, ήτοι η άσκηση των απορρεόντων εκ της ενωσιακής νομοθεσίας, δικαιωμάτων, να μην καθίσταται πρακτικά αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερής. Ταυτοχρόνως, η αρχή της αποτελεσματικότητας, διασφαλίζεται δια της αρχής της ισοδυναμίας, ήτοι οι εθνικοί δικονομικοί κανόνες, δεν μπορούν να είναι λιγότερο ευνοϊκοί σε σχέση με εκείνους, οι οποίοι εφαρμόζονται για παρόμοιες προσφυγές, αποκλειστικά εσωτερικού δικαίου.

Η αρχή της ισοδυναμίας, η αρχή της αποτελεσματικότητας και η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, σκοπούν στην παροχή της δυνατότητας στους ιδιώτες, να αιτούνται από τα εθνικά δικαστήρια την πλήρη και ορθή εφαρμογή και προστασία των, προερχόμενων από το δίκαιο της ΕΕ, δικαιωμάτων τους.

Εν προκειμένω, η ουσιαστική εφαρμογή της Οδηγίας, διασφαλίζεται με την δυνατότητα ενός ευρύ κύκλου προσώπων, να αιτηθούν τον δικαστικό έλεγχο, των διοικητικών πράξεων, οι οποίες εκδίδονται στο πλαίσιο αυτής, ήτοι των διοικητικών αδειών ή ακόμη και των αυτοτελών διοικητικών πράξεων, οι οποίες εκδίδονται σε προγενέστερο στάδιο της διαδικασίας, όπως η απόφαση του screening.

Τα κράτη-μέλη οφείλουν, να τηρούν τις προϋποθέσεις, οι οποίες τίθενται δυνάμει του άρθρου 11 της Οδηγίας¹⁵⁷, αλλά και των διατάξεων της Συνθήκης του Aarhus.

---

¹⁵⁷ Άρθρο 11:

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, σύμφωνα με το εθνική έννομη τάξη τους, το ενδιαφερόμενο κοινό:
α) που έχει επαρκές συμφέρον, ή εναλλακτικά

Επιπλέον, στο άρθρο 10α της Οδηγίας, σκιαγραφούνται οι επιβαλλόμενες, σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων της Οδηγίας και της σχετικής εσωτερικής νομοθεσίας.

Όπως στη Συνθήκη του Aarhus, έτσι και στην Οδηγία η συμμετοχή του κοινού στη διαμόρφωση αποφάσεων που ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον ακολουθείται από τη δυνατότητα πρόσβασης στη δικαιοσύνη σε σχέση με τις αποφάσεις αυτές. Η πρόβλεψη αυτή καταγράφεται στο άρθρο 11 της Οδηγίας και συσχετίζεται ευθέως, στη σκέψη 21 του προοιμίου της Οδηγίας 2011/92, με την αντίστοιχη -σχεδόν ταυτόσημη στο λεκτικό της- διάταξη του άρθρου 9 της Συνθήκης του Aarhus. Πρόκειται για διάταξη που εισήχθη στην ενωσιακή έννομη τάξη με την προσθήκη του άρθρου 10^α στην Οδηγία 85/337, η οποία έγινε με την παρ. 7 του άρθρου 3 της Οδηγίας 2003/35/EK - πρόκειται για την Οδηγία η οποία, σύμφωνα με το προοίμιο και το άρθρο 1 αυτής, είχε ως σκοπό να «*συμβάλει στην εφαρμογή των υποχρεώσεων που προκύπτουν από τη σύμβαση του Aarhus*». Στην κωδικοποιητική Οδηγία 2011/92 το παραπάνω νέο άρθρο 10^α αναριθμήθηκε σε άρθρο 11.

Η διάταξη αυτή επιβάλλει στα κράτη-μέλη να διασφαλίσουν ουσιαστική πρόσβαση τη δικαιοσύνη για το ενδιαφερόμενο κοινό, προκειμένου να μπορούν να κριθούν από

β) που υποστηρίζει ότι επέρχεται προσβολή δικαιώματος, εάν αυτό απαιτείται ως προϋπόθεση από το διοικητικό δικονομικό δίκαιο ενός κράτους μέλους, έχει πρόσβαση σε μια διαδικασία εξέτασης ενώπιον δικαστηρίου ή άλλου ανεξάρτητου και αμερόληπτου οργάνου συσταθέντος νομοθετικώς, προκειμένου να αμφισβητήσει την ουσιαστική ή τη διαδικαστική νομιμότητα αποφάσεων, πράξεων ή παραλείψεων που εμπíπτουν στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας περί συμμετοχής του κοινού.

2. Τα κράτη μέλη καθορίζουν σε ποια φάση είναι δυνατόν να προσβάλλονται αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις.

3. Τα κράτη μέλη καθορίζουν τι αποτελεί επαρκές συμφέρον και τι προσβολή δικαιώματος, με σταθερό γνώμονα να παρέχεται στο ενδιαφερόμενο κοινό ευρεία πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Προς τούτο, το συμφέρον κάθε μη κυβερνητικής οργάνωσης που πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 1 παράγραφος 2, θεωρείται επαρκές για τους σκοπούς του στοιχείου α) της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου. Οι οργανώσεις αυτές θεωρείται επίσης ότι έχουν δικαιώματα που μπορούν να προσβληθούν, για τους σκοπούς του στοιχείου β) της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.

4. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου δεν αποκλείουν τη δυνατότητα μιας προκαταρκτικής διαδικασίας αναθεώρησης ενώπιον διοικητικής αρχής και δεν θίγουν την απαίτηση να εξαντλούνται οι διοικητικές διαδικασίες αναθεώρησης πριν από την προσφυγή σε δικαστικές διαδικασίες αναθεώρησης, όπου υφίσταται τέτοιου είδους απαίτηση κατά το εθνικό δίκαιο.

Οι σχετικές διαδικασίες πρέπει να είναι ορθές, δίκαιες, εμπρόθεσμες και να μην έχουν απαγορευτικό κόστος.

5. Για τη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας των διατάξεων του παρόντος άρθρου, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να τίθενται στη διάθεση του κοινού οι πρακτικές πληροφορίες σχετικά με την πρόσβαση στις διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες αναθεώρησης.

δικαστική αρχή, οι πράξεις που υπάγονται σε διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης, τόσο ως προς τη διαδικασία που ακολουθήθηκε για την έκδοσή τους, όσο και ως προς την ουσία τους. Το άρθρο 11 της Οδηγίας θέτει βασικούς κανόνες ως προς το έννομο συμφέρον, και δη διευρύνει το έννομο συμφέρον του ενδιαφερόμενου κοινού για συμμετοχή σε δημόσια διαβούλευση, ώστε να καλύπτει και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και προβλέπει ειδική αντιμετώπιση για το έννομο συμφέρον των περιβαλλοντικών οργανώσεων. Επίσης, προβλέπει ρητώς ότι οι ενδιαφερόμενοι μπορούν, ενώπιον της δικαιοσύνης, να αμφισβητήσουν τη διαδικαστική αλλά και την ουσιαστική νομιμότητα των σχετικών πράξεων ή παραλείψεων. Θέτει ως γενικό κανόνα ότι «... οι σχετικές διαδικασίες πρέπει να είναι ορθές, δίκαιες, σύντομες και χωρίς απαγορευτικό κόστος ...», ενώ αναφέρεται ρητώς στην ευχέρεια των κρατών-μελών να απαιτήσουν την εξάντληση ενδο-διοικητικών βοηθημάτων πριν από την προσφυγή τους στη δικαιοσύνη.

Τα κράτη-μέλη ανταποκρίθηκαν στις απαιτήσεις αυτού του άρθρου είτε στο πλαίσιο των γενικών δικονομικών κανόνων τους (που σε κάποιες περιπτώσεις ήσαν ήδη επαρκείς), είτε με ειδικά νομοθετήματα. Οι τρόποι ενσωμάτωσης του άρθρου 11 της Οδηγίας ευρίσκονται, όπως είναι φυσικό, σε αντιστοιχία με τη διαδικασία που ακολουθείται για την έκδοση διοικητικών πράξεων, των οποίων προϋπόθεση είναι η διενέργεια ΜΠΕ. Άλλωστε, κατ' εξοχήν στο ζήτημα της δικαστικής προστασίας διαφαίνονται οι διαφορές στις νομικές παραδόσεις μεταξύ των κρατών-μελών. Από την πλευρά του, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δέχθηκε¹⁵⁸ ότι η διαδικαστική ευχέρεια των κρατών-μελών είναι ευρεία. Συγκεκριμένα, έκρινε ότι οι ειδικότεροι κανόνες για την πρόσβαση στη δικαιοσύνη είναι ζητήματα εθνικού δικαίου, υπό την προϋπόθεση όμως ότι τηρούνται οι αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας, δηλαδή ότι οι εθνικοί κανόνες πρέπει να διασφαλίζουν την ουσιαστική άσκηση του δικαιώματος που απορρέει από τη διάταξη του άρθρου 11 της Οδηγίας και δεν πρέπει, σε κάθε περίπτωση, να παρέχουν προστασία κατώτερη αυτής που παρέχεται για αντίστοιχα δικαιώματα που απορρέουν από το εθνικό δίκαιο.

---

¹⁵⁸ Ιδ. ΔΕΕ, 12-05-2011, υπόθεση C-115/09, Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen κατά Bezirksregierung Arnsberg, σκ. 43-44.

Οι νομικές παραδόσεις κάθε κράτους-μέλους καθορίζουν ποιες είναι οι πράξεις που προσβάλλονται, ως προς τις οποίες εφαρμόζεται το άρθρο 11 της Οδηγίας και ποιες είναι οι σχετικές διαδικαστικές προϋποθέσεις. Στις διαφοροποιήσεις μεταξύ των ρυθμίσεων των κρατών-μελών που αφορούν στην πρόσβαση στη δικαιοσύνη ξεχωρίζουν τρία στοιχεία του δικαστικού ελέγχου που έχουν επισημανθεί και από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης: ο καθορισμός του εννόμου συμφέροντος (τόσο των ιδιωτών, όσο και των περιβαλλοντικών οργανώσεων) - για το οποίο υπάρχει ρητή πρόβλεψη στο άρθρο 11, η δυνατότητα αναστολής (ή το αυτοδίκαιο ανασταλτικό αποτέλεσμα) και η έκταση του δικαστικού ελέγχου - εάν είναι ακυρωτικός ή έλεγχος ουσίας.

Η ίδια η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων δεν αποτελεί πάντοτε διοικητική πράξη, αλλά το συμπέρασμα της εξέτασης επί μιας μελέτης που συντάσσεται υπ' ευθύνη του κυρίου του έργου που πρόκειται να αδειοδοτηθεί. Υπό την έννοια αυτή, συνήθως δεν χωρεί προσβολή κατά της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων καθ' αυτήν. Ωστόσο, υπάρχουν διοικητικές πράξεις που συνδέονται με την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων - είτε, σε κάποιες δικαιοταξίες, πριν από τη διενέργειά της, είτε μετά. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι σε ορισμένα κράτη-μέλη η απόφαση της διοικητικής αρχής για την αναγκαιότητα διενέργειας ή μη εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (screening) αποτελεί χωριστή διοικητική πράξη. Σε κάποιες περιπτώσεις η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων επικυρώνεται από διοικητική πράξη, ενώ σε αρκετές διαδικασίες η μόνη προσβλητή πράξη είναι η άδεια που εγκρίνει το έργο, κατά την προσβολή της οποίας ελέγχονται και τυχόν ουσιαστικά ή διαδικαστικά ελαττώματα κυρίως σε σχέση με τη σύνταξη και την αποδοχή της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Ως προς το εύρος του ελέγχου νομιμότητας, άξιο μνείας είναι ότι αντικείμενο του δικαστικού ελέγχου περιβαλλοντικών διαφορών, οι οποίες διέπονται από την Οδηγία, αποτελεί η ουσιαστική ή διαδικαστική νομιμότητα των αποφάσεων ή πράξεων των αρμοδίων εθνικών αρχών. Μάλιστα το ΔΕΕ, σημείωσε ότι όλες, ανεξαιρέτως, οι αποφάσεις, οι οποίες λαμβάνονται κατά την διεξαγωγή των Εκτιμήσεων Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, εμπίπτουν στο πεδίο του εν λόγω δικαστικού ελέγχου.

Σύμφωνα με το ΔΕΕ, και οι παραλείψεις των εθνικών αρχών στο πλαίσιο της διαδικασίας Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, εμπίπτουν στο πεδίο δικαστικού ελέγχου, οι οποίες δύνανται να συντελούνται, είτε υπό την μορφή αρνητικής απόφασης screening¹⁵⁹, είτε υπό την μορφή εξαίρεσης έργου από τις απαιτήσεις της Οδηγίας¹⁶⁰, είτε υπό την μορφή μη διενέργειας Εκτίμησης¹⁶¹.

Ως προς την ενεργητική νομιμοποίηση, το ΔΕΕ, έχει κρίνει ότι και οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, έχουν δικαίωμα να προσφύγουν στην δικαιοσύνη κατά αποφάσεων έγκρισης έργων, σύμφωνα με την Οδηγία¹⁶².

Ωστόσο, ασάφεια επικρατεί ως προς τα όρια του δικαστικού ελέγχου, και δη παραδείγματος χάριν, εάν ο δικαστικός έλεγχος περιορίζεται σε νομικές πλημμέλειες και σφάλματα ή περιλαμβάνει και ζητήματα ουσίας ή κατά πόσο διαδικαστική παρατυπία, πλημμέλεια, παρανομία κατά την διενέργεια της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων επηρεάζει το κύρος της σχετικής διοικητικής πράξης ή μέχρι ποίου σημείου θα εξικνείται η ένταση του δικαστικού ελέγχου.

Όσον αφορά στη δυνατότητα δικαστικού ελέγχου της εθνικής νομοθετικής πράξης, το ΔΕΕ έκρινε ότι «*οι απαιτήσεις που απορρέουν από το άρθρο 9 της σύμβασης του Aarhus και από το άρθρο 10α της οδηγίας 85/337 προϋποθέτουν ότι, όταν ένα σχέδιο που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 της σύμβασης του Aarhus ή της οδηγίας 85/337 εγκρίνεται με νομοθετική πράξη, το ζήτημα αν η εν λόγω νομοθετική πράξη ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις που προβλέπει το άρθρο 1 § 5 της οδηγίας αυτής πρέπει να μπορεί να υπόκειται σε έλεγχο, υπό το πρίσμα των εθνικών δικονομικών κανόνων, ασκούμενο από δικαστήριο ή άλλο ανεξάρτητο και αμερόληπτο όργανο που έχει συσταθεί με νόμο*»¹⁶³.

Το ΔΕΕ, έκρινε, επίσης, ότι «*αν υποτεθεί ότι δεν προβλέπεται καμία προσφυγή κατά τέτοιας πράξεως, η οποία να εξασφαλίζει τα χαρακτηριστικά και την έκταση του ελέγχου που υπεμνήσθησαν ανωτέρω, απόκειται σε κάθε εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται*

¹⁵⁹ Ιδ. ΔΕΚ 30-04-2009, C-75/08, Mellor, σκ 66

¹⁶⁰ Ιδ. ΔΕΕ 18-10-2011, C-128/09-C-131/09

¹⁶¹ Ιδ. ΔΕΕ 16-04-2015, C-570/13, Karoline Gruber, σκ 50

¹⁶² Ιδ. ΔΕΕ 12-05-2011, C-115/09, Trianel, σκ 59.

¹⁶³ Ιδ. ΔΕΕ, 13-10-2011, C-128/09 έως C-131/09, C-134/09 και C-135/09, Boxus v Regione Wallone, ό.π. σκ. 54, ΔΕΕ, 16-02-2012, C-182/12, Solvay, ό.π. σκ. 50.

υποθέσεως στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του να ασκεί τον έλεγχο που περιγράφεται στην προηγούμενη σκέψη και να αντλεί, ενδεχομένως, τις έννομες συνέπειες αφήνοντας ανεφάρμοστη την επίμαχη νομοθετική πράξη»¹⁶⁴.

Περαιτέρω, το ΔΕΕ δέχθηκε ότι «κατά πάγια νομολογία, το εθνικό δικαστήριο στο οποίο έχει ανατεθεί, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του, η εφαρμογή των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης οφείλει να διασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα των διατάξεων αυτών, αποφασίζοντας αυτεπαγγέλτως να μην εφαρμόσει, εφόσον παρίσταται ανάγκη, κάθε αντίθετη διάταξη της εθνικής νομοθεσίας, έστω και μεταγενέστερη, χωρίς να υποχρεούται να ζητήσει ή να αναμείνει την προηγούμενη εξάλειψή της είτε διά της νομοθετικής οδού είτε μέσω οποιασδήποτε άλλης συνταγματικώς προβλεπόμενης διαδικασίας»¹⁶⁵.

Επίσης, το Δικαστήριο έκρινε ότι «η επιταγή περί διασφάλισης της πλήρους αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης περιλαμβάνει την υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων να τροποποιούν, αν παρίσταται ανάγκη, την πάγια νομολογία τους σε περίπτωση που αυτή στηρίζεται σε ερμηνεία του εσωτερικού δικαίου η οποία δεν συμβιβάζεται με το δίκαιο της Ένωσης»¹⁶⁶.

Κατά συνέπεια, ο εθνικός δικαστής, ως εφαρμοστής του δικαίου της Ένωσης, έχει την υποχρέωση να διασφαλίσει την πλήρη αποτελεσματικότητα του ενωσιακού δικαίου, αποφασίζοντας αυτεπαγγέλτως να μην εφαρμόσει εθνική νομοθεσία, η οποία δεν επιτρέπει την άσκηση αιτήσεως ακυρώσεως κατά πράξης, η οποία περιβλήθηκε το ένδυμα του τυπικού νόμου, δεδομένου ότι η ερμηνεία αυτή, δεν συμβιβάζεται προς το δίκαιο της Ένωσης, σύμφωνα με την προπαρατεθείσα νομολογία του Δικαστηρίου.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο έκρινε ότι «το άρθρο 19 παρ. 1 της ΣΕΕ επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να προβλέπουν τα ένδικα μέσα και βοηθήματα που είναι αναγκαία προς διασφάλιση της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας στους διεπόμενους από το δίκαιο της Ένωσης τομείς»¹⁶⁷. Ομοίως, κατά το Δικαστήριο, «το άρθρο 47 του Χάρτη

¹⁶⁴ Ιδ. ΔΕΕ, 13-10-2011, C-128/09 έως C-131/09, C-134/09 και C-135/09, *Boxus v Regione Wallone*, ό.π. σκ. 55, ΔΕΕ, 16 Φεβρουαρίου 2012, C-182/12, *Solvay*, ό.π. σκ. 51

¹⁶⁵ Ιδ. ΔΕΕ, 05-07-2016, C-614/14, *Atanas Ognyanov*, EU:C:2016:514, σκ. 34

¹⁶⁶ *Ibid.* σκ. 35.

¹⁶⁷ Ιδ. ΔΕΕ, 20-12-2017, C-664/15, *Protect Natur*, EU:C:2017:987, σκ. 35.

Θεμελιωδών Δικαιωμάτων επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να διασφαλίζουν την αποτελεσματική δικαστική προστασία των δικαιωμάτων που αντλούνται από το δίκαιο της Ένωσης»¹⁶⁸.

Συνεπώς, με βάση τα παραπάνω, παραδεκτώς μπορεί να υποβληθεί το αίτημα για έλεγχο νομιμότητας, είτε της σύμβασης, είτε οποιασδήποτε διοικητικής πράξης, οι οποίες περιβλήθηκαν το ένδυμα τυπικού νόμου.

Επειδή οι ως άνω διατάξεις της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ, κατά την εφαρμογή τους, μπορεί να μην είναι ούτε *acte clair* ούτε *acte éclairé*, προκύπτει, ανάλογα με την κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, η ανάγκη για υποβολή αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.

Όπως έχει κριθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου «*αν τα εθνικά δικαστήρια των οποίων οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα διαπιστώσουν ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης είναι αναγκαία για την επίλυση διαφορών των οποίων έχουν επιληφθεί, το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ τους επιβάλλει την υποχρέωση να υποβάλουν στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως»¹⁶⁹. Ακολούθως, το ΔΕΕ έκρινε ότι «*εθνικό δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου οφείλει, όταν ανακύπτει ενώπιόν του ζήτημα ενωσιακού δικαίου, να τηρεί την υποχρέωσή του προς υποβολή αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, εκτός αν διαπιστώσει ότι η ορθή εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης παρίσταται τόσο προφανής, ώστε να μην αφήνει περιθώριο για καμία εύλογη αμφιβολία και ότι η σχετική εκτίμηση πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του δικαίου της Ένωσης, τις ιδιάζουσες δυσχέρειες που παρουσιάζει η ερμηνεία του και τον κίνδυνο διαστάσεως στη νομολογία εντός της Ένωσης»¹⁷⁰.**

Περαιτέρω, το ΔΕΕ υποστήριξε ότι «*το εθνικό δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα υποχρεούται να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως ακόμη και όταν έχει την παραμικρή αμφιβολία ως προς την ερμηνεία ή την ορθή εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης»¹⁷¹. Διευκρινίζει δε ότι «*το**

¹⁶⁸ Ibid. σκ. 45.

¹⁶⁹ Ιδ. ενδεικτικά: ΔΕΕ, 28-07-2016, C-379/15, FNE, EU:C:2016:603, σκ. 47

¹⁷⁰ Ιδ. ΔΕΕ, 28-07-2016, C-379/15, FNE, ό.π., σκ. 50.

¹⁷¹ Ιδ. ΔΕΕ, 28-07-2016, C-379/15, FNE, ό.π., σκ. 51.

εθνικό δικαστήριο απαλλάσσεται από την υποχρέωση [αποστολής προδικαστικού ερωτήματος] μόνον εφόσον έχει σχηματίσει την πεποίθηση –πράγμα που οφείλει να αποδείξει με εμπεριστατωμένο τρόπο– ότι δεν υφίσταται καμία εύλογη αμφιβολία [ως προς την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης]»¹⁷².

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ανάγκη ερμηνείας των ως άνω διατάξεων της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ εκφράστηκε από αρκετά εθνικά δικαστήρια, των οποίων η υποβολή αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, αποτέλεσε την ευκαιρία να αποσαφηνιστούν αρκετά νομικά ζητήματα σχετικά με τις εν λόγω διατάξεις.

Συμπεράσματα II Μέρους

Η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, αποτελεί εργαλείο αξιολόγησης των ανθρώπινων παρεμβάσεων στο περιβάλλον, μία ζώσα και συνεχώς ανατροφοδοτούμενη με νέα δεδομένα, διαδικασία, τα οποία οφείλει να ενσωματώνει. Εν προκειμένω αξίζει να επισημανθούν δύο στοιχεία:

Κατ' αρχάς η διαδικασία επιλογής των έργων/δραστηριοτήτων του Παραρτήματος II, αποτελεί σκόπελο για πολλά κράτη, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, καθόσον ο ρόλος των κριτηρίων επιλογής του Παραρτήματος III, υποβαθμίστηκε ή περιορίστηκε, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται σαφείς διακυμάνσεις μεταξύ των έργων που επιλέγονται από τα κράτη-μέλη¹⁷³.

Δεύτερον, ως προς την ποιότητα των ΜΠΕ, παρά το γεγονός ότι η Οδηγία θεσπίζει εγγυήσεις και δη

-παρά το γεγονός ότι στην αιτιολογική σκέψη 33 της Οδηγίας 2014/52 αναφέρεται ρητώς ότι: *Οι ειδικοί οι επιφορτισμένοι με την εκπόνηση μελετών εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων θα πρέπει να διαθέτουν προσόντα και ικανότητες. Απαιτείται επαρκής εμπειρογνωμοσύνη στον αντίστοιχο τομέα του εν λόγω έργου με*

¹⁷² Ιδ. ΔΕΕ, 28-07-2016, C-379/15, FNE, ό.π., σκ. 53

¹⁷³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2009) «Έκθεση για την εφαρμογή και την αποτελεσματικότητα της Οδηγίας ΕΠΕ, COM 378, τελικό, 5.

σκοπό την αξιολόγησή του από τις αρμόδιες αρχές προκειμένου να διασφαλιστεί η πληρότητα και το υψηλό επίπεδο ποιότητας των παρεχόμενων από τον κύριο του έργου πληροφοριών», ενώ ταυτοχρόνως,

-ως προς την ποιοτική αξιολόγηση των ΜΠΕ, στο άρθρο 5 παρ. 3 της Οδηγίας ΕΠΕ, όπως τροποποιηθείσα ισχύει, αναφέρεται «Για να εξασφαλισθεί η πληρότητα και ποιότητα των μελετών εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων: α) ο κύριος του έργου εξασφαλίζει ότι η μελέτη εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων συντάσσεται από ικανούς ειδικούς· β) η αρμόδια αρχή εξασφαλίζει ότι διαθέτει ή, κατά περίπτωση έχει πρόσβαση σε επαρκή εμπειρογνομosύνη για την αξιολόγηση της μελέτης εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων...»,

η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σημείωσε ότι διακρίνονται από έλλειψη αντικειμενικότητας και ανεπάρκεια πληροφοριών και ανάλυσης δεδομένων¹⁷⁴. Πράγματι, το γεγονός ότι ο φορέας του έργου, επιλέγει τους ειδικούς, προκειμένου να εκπονήσουν την ΜΠΕ, δημιουργεί ανισορροπία υπέρ του φορέα και, ενδεχομένως, εις βάρος της προστασίας του περιβάλλοντος. Στην πρόσφατη Ανακοίνωση της Επιτροπής, η οποία αφορά στην επισκόπηση της εφαρμογής της περιβαλλοντικής πολιτικής 2022¹⁷⁵, αναφέρεται¹⁷⁶: «Εκτός από τα μέτρα επιβολής της νομοθεσίας, η Επιτροπή ενθάρρυνε τον εξορθολογισμό των εκτιμήσεων περιβαλλοντικών επιπτώσεων προκειμένου να περιοριστεί η επικάλυψη εργασιών και να αποφευχθούν οι αλληλεπικαλύψεις κατά την έγκριση έργων. Ο εξορθολογισμός συμβάλλει στη μείωση του περιττού διοικητικού φόρτου και επιταχύνει τη λήψη αποφάσεων, υπό την προϋπόθεση ότι δεν υπονομεύει την ποιότητα της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Είναι επίσης σημαντικό, κατά τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών, να τηρούνται τα πρότυπα των συμμετοχικών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής του κοινού και της πρόσβασης στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα, σύμφωνα με το παράγωγο δίκαιο

¹⁷⁴ Ibid, 6.

¹⁷⁵ Communication From the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Environmental Implementation Review 2022 Turning the tide through environmental compliance, COM/2022/438 final

¹⁷⁶ Ιδ. ibid, 24

της ΕΕ και τη νομολογία του Δικαστηρίου της ΕΕ¹⁷⁷», ενώ μεταξύ των ευρημάτων¹⁷⁸, σημειώνεται ότι «η οδηγία για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων αναθεωρήθηκε το 2014 με σκοπό τη μείωση του διοικητικού φόρτου και τη βελτίωση της προστασίας του περιβάλλοντος, καθιστώντας παράλληλα τις αποφάσεις για δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις πιο συνετές, προβλέψιμες και βιώσιμες. Τα περισσότερα κράτη μέλη αξιοποίησαν την ευκαιρία αυτή για να εξορθολογίσουν το κανονιστικό τους πλαίσιο για τις εκτιμήσεις περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Ωστόσο, απαιτήθηκε η λήψη μέτρων επιβολής προκειμένου να διασφαλιστεί η ορθή μεταφορά της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο όλων των κρατών μελών¹⁷⁹.

Συμπερασματικά, παρά το γεγονός ότι από την έναρξη εφαρμογής της Οδηγίας, αναφύονται προβλήματα, προκύπτουν ελλείψεις και κενά, τα οποία σχετίζονται με όλα τα επιμέρους στάδια της διαδικασίας, με το ΔΕΕ, να επιτελεί βαρύνουσα σημασία έργο ως προς την κάλυψη αυτών, η χρησιμότητά της παραμένει αδιαμφισβήτητη, εγκλείοντας μια αισιόδοξη προοπτική για την προστασία του περιβάλλοντος.

---

¹⁷⁷ Ιδ. ιδίως την ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα (2017/C 275/01, ΕΕ C 275 της 18.8.2017), σ. 1.

¹⁷⁸ Ibid, 25

¹⁷⁹ Οι διαδικασίες επί παραβάσει αφορούσαν 17 κράτη μέλη

Μέρος III

Εθνικό Νομοθετικό Πλαίσιο

A. Η εξελικτική Πορεία του Νομοθετικού Πλαισίου στην Ελλάδα

Χρονικό σημείο έναρξης της περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ελλάδα, θα μπορούσε να θεωρηθεί το έτος 1975, δυνάμει του άρθρου 24 του Συντάγματος¹⁸⁰, το οποίο ψηφίστηκε την 09^η-06-1975¹⁸¹. Δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως την ίδια ημέρα, και με ισχύ από την 11^η-06-1975¹⁸². Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη, προβλεπόταν ως κρατική υποχρέωση, η προστασία του του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, ενώ η πρώτη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων στην Ελλάδα, εκπονήθηκε το έτος 1977 για λογαριασμό της ΔΕΗ¹⁸³, η οποία ανέθεσε τη μελέτη χωρίς όμως να υποχρεώνεται από το νόμο. Αντίστοιχη μελέτη ανέθεσε και για την κατασκευή του φράγματος στον Θησαυρό Νέστου, επίσης το 1977.

Η πρώτη νομοθετική διάταξη με ρητή αναφορά στην ΜΠΕ, εντοπίζεται στον Ν. 743/1977 «Περί προστασίας θαλάσσιου περιβάλλοντος και ρυθμίσεις συναφών θεμάτων»¹⁸⁴, και δη στο άρθρο 103, στο οποίο αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα πρόβλεψης πιθανών δυσμενών επιπτώσεων από ένα έργο ή μία δραστηριότητα, το οποίο θα υλοποιούταν σε θαλάσσιο χώρο¹⁸⁵, με τον εν λόγω Νόμο, ουδέποτε να εφαρμόζεται στην πράξη.

Εν συνεχεία, εκδόθηκε ο Ν. 947/1979¹⁸⁶, δυνάμει του οποίου προβλεπόταν η πραγματοποίηση της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε οικιστικά σχέδια, χωρίς όμως να γίνεται αναφορά σε συγκεκριμένες προδιαγραφές ή πρότυπα ως προς τις κατασκευές και τα δημόσια έργα. Ταυτόχρονα, δυνάμει του Ν. 998/1979¹⁸⁷, τέθηκαν

¹⁸⁰ <https://www.e-nomothesia.gr/syntagma/suntagma-ellados-1975.html>, acc. 10-11-2022

¹⁸¹ ΙΒ΄ ψήφισμα της Ε΄ Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων, ΦΕΚ 110

¹⁸² Ιδ. Σύνταγμα άρθρο 120 παρ.1

¹⁸³ https://www.academia.edu/37115276/Periexomena_MPE.ppt, acc. 10-11-2022

¹⁸⁴ <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/313937/nomos-743-1977>, acc. 10-11-2022

¹⁸⁵ Οικονομίδης Δ. (1998). Νομοθεσία περιβαλλοντικής αδειοδότησης, ΥΠΕΘΟ / ΥΠΕΧΩΔΕ – ΜΕΚ, Αθήνα

¹⁸⁶ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/skhedia-poleon/n-947-1979.html>, acc. 10-11-2022

¹⁸⁷ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-dasos-thera/n-998-1979.html>, acc. 10-11-2022

τα θεμέλια για τις εκθέσεις περιβαλλοντικών επιπτώσεων των έργων στις δασικές περιοχές, στα λατομεία και στις τουριστικές εγκαταστάσεις, ενώ το 1981 εκδόθηκε το Π.Δ. 1180/81¹⁸⁸ «Περί ρυθμίσεως θεμάτων αναγομένων στην ίδρυση και λειτουργία βιομηχανιών, βιοτεχνιών και πάσης φύσεως μηχανολογικών εγκαταστάσεων και αποθηκών και της εκ τούτων διασφαλίσεως του περιβάλλοντος εν γένει», δυνάμει του οποίου τέθηκαν οι προϋποθέσεις και οι προδιαγραφές για τη σύνταξη μελετών των σχετικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Το εν λόγω Π.Δ. απετέλεσε το εθνικό νομοθετικό καθεστώς για την προστασία του περιβάλλοντος από την υλοποίηση έργων πριν την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ.

Μετά την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ, κατέστη επιτακτική η εναρμόνιση του εθνικού νομικού πλαισίου με τα οριζόμενα στην Οδηγία 85/337, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 1650/1986¹⁸⁹, ο οποίος αποτελεί το σημαντικότερο νομοθέτημα, ως προς την προστασία του περιβάλλοντος. Δυνάμει των άρθρων 3-6, επιχειρείται η εναρμόνιση με τις ευρωπαϊκές επιταγές, ως προς την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων δημοσίων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων. Περαιτέρω, με ρητή αναφορά, προβλεπόταν η έκδοση τριών υπουργικών αποφάσεων και δη, για την κατάταξη σε κατηγορίες των έργων και των δραστηριοτήτων, για τον καθορισμό της διαδικασίας έγκρισης περιβαλλοντικών όρων και τέλος για την επιβολή ειδικών τελών σε ρυπαίνουσες επιχειρήσεις. Στο πλαίσιο αυτό, εκδόθηκε η υπ' αριθμ. 69269/5387/1990 ΚΥΑ «Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες, περιεχόμενο Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ), καθορισμός περιεχομένου ειδικών περιβαλλοντικών μελετών (ΕΠΜ) και λοιπές συναφείς διατάξεις, σύμφωνα με το ν.1650/86»¹⁹⁰, αλλά και η υπ' αριθμ. 75308/5512/1990 ΚΥΑ «Καθορισμός τρόπου ενημέρωσης των πολιτών και φορέων εκπροσώπησης τους για το περιεχόμενο της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων των Έργων και δραστηριοτήτων σύμφωνα με την § 2 του άρθ. 5 του ν.1650/86»¹⁹¹.

¹⁸⁸ <https://www.e-nomothesia.gr/ka-biomixania-biotexnia/pd-1180-1981.html>, acc. 10-11-2022

¹⁸⁹ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/n-1650-1986.html>, acc. 10-11-2022

¹⁹⁰ <https://www.elinyae.gr/sites/default/files/2019-07/678-90.1111227184114.pdf>, acc. 10-11-2022

¹⁹¹ <https://www.elinyae.gr/sites/default/files/2019-07/691-90.1111227152669.pdf>, acc. 10-11-2022

Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 85/337 στην ελληνική έννομη τάξη δυνάμει του Ν. 1650/1986 και των κατ'έξουσιοδότηση αυτού ΚΥΑ, αποτέλεσε αντικείμενο σφοδρών επικρίσεων οι οποίες εστίαζαν στην επιφανειακή προσέγγιση του αντικειμένου, την τυπική και μόνον κάλυψη των κοινοτικών επιταγών, με αποτέλεσμα την αποτυχημένη προσπάθεια προστασίας του περιβάλλοντος. Μάλιστα χαρακτηρίστηκε ως «ένα παράδειγμα στρεβλής προσαρμογής του ελληνικού στο κοινοτικό δίκαιο περιβάλλοντος»¹⁹². Ο Ν. 1650/1986, «Για την προστασία του περιβάλλοντος», θέσπισε και καθιέρωσε κανόνες, μηχανισμούς και κριτήρια για την προστασία του περιβάλλοντος, με στόχο την αποτροπή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, τη διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας, την προστασία και διατήρηση των φυσικών πόρων και την αποκατάσταση του περιβάλλοντος, αποτελώντας το πλαίσιο για τα ζητήματα προστασίας και διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος, κατατάσσοντας τα δημόσια και ιδιωτικά έργα και δραστηριότητες, σε τρεις κατηγορίες βάσει μεγέθους και έντασης των επιπτώσεων στο περιβάλλον.

Ωστόσο, το εν λόγω, νομοθετικό πλαίσιο καθιστούσε την περιβαλλοντική αδειοδότηση την πλέον χρονοβόρα διαδικασία για την τελική αδειοδότηση των έργων και δραστηριοτήτων, καθόσον απαιτούσε μια σωρεία διαδικασιών, γνωμοδοτήσεων και υπογραφών, γεγονός που οδηγούσε σε υπερβολικές χρονικές καθυστερήσεις και στη μη λήψη τελικής απόφασης (θετικής ή αρνητικής γνωμοδότησης) με αποτέλεσμα να μην επιτυγχάνεται ο τελικός στόχος της περιβαλλοντικής προστασίας.

Κατά το χρονικό διάστημα εφαρμογής του εν λόγω θεσμικού πλαισίου, κατέστησαν εμφανείς οι πρακτικές αδυναμίες και οι δυσλειτουργίες, όπως άλλωστε αποτυπώθηκε και από την εκτεταμένη νομολογία του ΣτΕ, το οποίο επιχείρησε να καλύψει τα κενά και τις ασάφειες που αναφύονταν. Ανάλογοι προβληματισμοί, παρατηρήθηκαν στο σύνολο, σχεδόν, των κρατών μελών, με την ευρωπαϊκή κοινότητα να οδηγείται στην υιοθέτηση δύο νέων Οδηγιών, και δη στις 97/11/ΕΚ, η οποία τροποποίησε την Οδηγία 85/337/ΕΟΚ και αφορούσε στην εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον, και 96/61/ΕΕ, η οποία περιλάμβανε

---

¹⁹² Παπαδημητρίου, Γ (1992). Οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά την Οδηγία 85/337/ΕΟΚ. Ένα παράδειγμα στρεβλής εφαρμογής του ελληνικού προς το κοινοτικό δίκαιο. *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου*, 243 επ.

τροποποιήσεις στην περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων με εν δυνάμει σοβαρούς κινδύνους για το περιβάλλον¹⁹³. Οι σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις, που επέφεραν τα δύο αυτά νομοθετήματα συνίστανται στον αισθητό περιορισμό της διακριτικής ευχέρειας των κρατών-μελών αναφορικά με τα έργα και τις δραστηριότητες που δύνανται να εκφεύγουν της υπαγωγής τους σε περιβαλλοντικές εκτιμήσεις, στην αυστηρότερη ερμηνεία των εννοιών της «προσθήκης- επέκτασης ή τροποποίησης» ενός έργου, και στην διεύρυνση του ελάχιστου επιπέδου εγκυρότητας και πληρότητας των ΜΠΕ.

Στο πλαίσιο αυτό, ψηφίστηκε ο Ν. 3010/2002¹⁹⁴, δυνάμει του οποίου ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη οι ανωτέρω Οδηγίες, ενώ ο εν λόγω Νόμος, περιείχε μεταβατικές διατάξεις για τις διαδικασίες Προέγκρισης χωροθέτησης και έγκρισης Περιβαλλοντικών όρων. Επιπρόσθετα, το ίδιο έτος εκδόθηκε η ΚΥΑ 15393/2332/2002¹⁹⁵ για την κατάταξη των δημοσίων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων, η οποία συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε αρκετές φορές, έως την έκδοση της Υ.Α.1958/2012, «Κατάταξη δημοσίων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες σύμφωνα με το άρθρο 1§4 του Ν. 4014/21-09-2011» και εν συνεχεία της ΥΑ ΔΙΠΑ/οικ.37674/2016¹⁹⁶, η οποία αποτέλεσε τροποποίηση και κωδικοποίησή της Υ.Α.1958/2012 και την τροποποίηση της βάσει των Υ.Α. οικ.2307/2018¹⁹⁷ και ΥΠΠΕΝ/ΔΔΥ/24593/2902/2020¹⁹⁸, Υ.Α.

---

¹⁹³ Φλώρου, Μ. (2005) Το νέο σύστημα περιβαλλοντικής αξιολόγησης και επιβολής περιβαλλοντικών όρων. Νόμος και Φύση, Διαθέσιμο στο: <https://nomosphysis.org.gr/9504/to-neo-sustima-periballontikis-aksiologisis-kai-epibolis-periballontikon-oron-aprilios-2005/>, acc. 10-11-2022

¹⁹⁴ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/n-3010-2002.html>, acc. 10-11-2022

¹⁹⁵ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/periballontike-adeiodotese/koine-upourgike-apophase-15393-2332-2002.html>, acc. 10-11-2022

¹⁹⁶ <https://www.e-nomothesia.gr/demosia-erga/upourgike-apophase-dipa-oik-37674-2016.html>, acc. 10-11-2022

¹⁹⁷ <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/686669/yp.-apofasi-2307-2018>, acc. 10-11-2022

¹⁹⁸ <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/678310/yp.-apofasi-ypen-ddy-24593-2902-2020>, acc. 10-11-2022

ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/74463/4562/2020¹⁹⁹, Υ.Α. οικ. 92108/1045/Υ.15/2020²⁰⁰ και Υ.Α. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/99398/6484/2020²⁰¹.

Περαιτέρω, το 2003, -μεταξύ άλλων- εκδόθηκαν:

α) η ΚΥΑ 11014/703/Υ104/2003²⁰², σχετικά με τη διαδικασία Προκαταρκτικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και Αξιολόγησης (Π.Π.Ε.Α) και Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (Ε.Π.Ο.), και

β) η ΚΥΑ 37111/2021/2003²⁰³ για τον καθορισμό του τρόπου ενημέρωσης και συμμετοχής του κοινού κατά την διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων των έργων και δραστηριοτήτων.

Β. Υφιστάμενο Νομοθετικό Πλαίσιο – Η ενσωμάτωση των Ευρωπαϊκών Οδηγιών

Με την έκδοση του Ν.4014/2011²⁰⁴ για την «Περιβαλλοντικό αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων...» πραγματοποιήθηκε εκ νέου κωδικοποίηση των διαδικασιών της περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων, η οποία επί του παρόντος αποτελεί τον κύριο νόμο για τις διαδικασίες περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Η πιο πρόσφατη τροποποίηση του Ν. 4014/2011, συντελέστη δυνάμει του Ν. 4964/2022²⁰⁵ «Διατάξεις για την απλοποίηση της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, θέσπιση πλαισίου για την ανάπτυξη των Υπεράκτιων Αιολικών Πάρκων, την αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης, την προστασία του περιβάλλοντος και λοιπές διατάξεις», με σκοπό την επίλυση σοβαρών και επειγόντων ζητημάτων που αφορούν εν συνόλω την προστασία του

¹⁹⁹ <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/680290/yp.-apofasi-ypen-dipa-74463-4562-2020>, acc. 10-11-2022

²⁰⁰ <https://www.e-nomothesia.gr/ka-biomixania-biotexnia/koine-upourgike-apophase-oik-92108-1045-ph15.html>, acc. 10-11-2022

²⁰¹ <https://elinyae.gr/ethniki-nomothesia/ya-ypendipa9939864842020-fek-4656b-22102020>, acc. 10-11-2022

²⁰² <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/periballontike-adeiodotese/kya-11014-703-f104-2003.html>, acc. 10-11-2022

²⁰³ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/periballontike-adeiodotese/kya-37111-2021-2003.html>, acc. 10-11-2022

²⁰⁴ Ιδ. ΦΕΚ 209/Α/21-09-2011, Ν. 4014/2011 «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος», <https://www.dsnet.gr/apps/fekpdf/2011/A/209.PDF>, acc. 22-11-2022

²⁰⁵ Ιδ. ΦΕΚ 150/Α/30-07-2022, <https://www.dsnet.gr/apps/fekpdf/2022/A/150.PDF>, acc. 22-11-2022

φυσικού και αστικού περιβάλλοντος, καθώς και την αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης.

Ειδικότερα, ο Ν.4014/2011 τροποποίησε τα σχετικά άρθρα του Ν.1650/1986 που αναφέρονται στην προστασία του περιβάλλοντος από έργα και δραστηριότητες. Η κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων γίνεται πλέον σε δύο κατηγορίες Α και Β και σε 2 υποκατηγορίες Α1 και Α2, όπου μόνο τα έργα αυτής της κατηγορίας απαιτείται η διεξαγωγή ΜΠΕ, μειώνοντας έτσι σημαντικά τον αριθμό των μελετών. Τα περιεχόμενα των φακέλων για τη περιβαλλοντική μελέτη παρουσιάζουν μια περαιτέρω εξειδίκευση, καθώς προστέθηκαν κεφάλαια στα οποία παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των ελέγχων και τα μέτρα αντιμετώπισης των δυνητικών επιπτώσεων. Επίσης δημιουργήθηκε το ΗΠΜ για τη βελτιστοποίηση των διαδικασιών περιβαλλοντικής αδειοδότησης αλλά και για όλες τις διαδικασίες έκδοσης, ανανέωσης και τροποποίησης των ΑΕΠΟ. Μειώνοντας σημαντικά τον απαιτούμενο χρόνο.

Όπως αναφέρεται στην αιτιολογική σκέψη 10 της Οδηγίας ΕΠΕ, *«τα κράτη μέλη μπορούν να θέσουν κατώτατα όρια ή κριτήρια για τον προσδιορισμό εκείνων των έργων που θα πρέπει να υποβάλλονται σε εκτίμηση βάσει της βαρύτητας των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων. Τα κράτη μέλη δεν θα είναι απαραίτητο να εξετάζουν κατά περίπτωση έργα που βρίσκονται κάτω των ορίων ή εκτός των κριτηρίων αυτών»*. Στην Ελλάδα, δεν εφαρμόζεται το ad hoc σύστημα εξέτασης, καθώς τα έργα/δραστηριότητες του Παραρτήματος II, εντάχθηκαν στον πεδίο εφαρμογής υποχρεωτικής διεξαγωγής ΕΠΕ, θεσπίζοντας παράλληλα καταλόγους «αποκλεισμού», οι οποίοι εξειδικεύουν τα κριτήρια και κατώφλια, τα οποία εφόσον δεν πληρούνται ή δεν υπερβαίνονται, δεν επιφέρουν την υποχρεωτική εκπόνηση ΕΠΕ ή υποβάλλονται σε απλοποιημένη διαδικασία ΕΠΕ.

Ως Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) ορίζεται, η συστηματική μελέτη με αυστηρά καθορισμένη δομή και περιεχόμενο ως προς την περιγραφή του έργου ή της δραστηριότητας, τον εντοπισμό και αξιολόγηση των βασικών επιπτώσεων στο περιβάλλον, την περιγραφή των μέτρων για την πρόληψη, μείωση ή αποκατάσταση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον, την εξέταση των εναλλακτικών λύσεων

με στόχο την αποτελεσματικότερη λειτουργία (του έργου ή της δραστηριότητας) με τις ελάχιστες περιβαλλοντικές επιπτώσεις σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία²⁰⁶.

Διαφαίνεται, λοιπόν, η συνθετότητα που διέπει τον ορισμό της Μελέτης Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, με αποτέλεσμα να γίνεται αντιληπτή η ανάγκη της επέκτασης του, δίνοντας έμφαση στην δυναμική και στην ολοκληρωμένη φύση της εν λόγω έννοιας, και στοχεύοντας στην ενσωμάτωση ζητημάτων βιωσιμότητας, οραμάτων και πρωτοβουλιών. Σύμφωνα, κατ' επέκταση με τον Partidario²⁰⁷, εν τέλει, ο ορισμός της Μελέτης Περιβαλλοντικής Ανάπτυξης είναι η συστηματική και εξελισσόμενη διεργασία αξιολόγησης, στο βέλτιστο δυνατό πρώιμο στάδιο της δημόσια λήψης αποφάσεων, της περιβαλλοντικής ποιότητας και των συνεπειών αυτής, των εναλλακτικών οραμάτων και προθέσεων ανάπτυξης που εντάσσονται στις πολιτικές, τον σχεδιασμό και τις προγραμματικές πρωτοβουλίες, διασφαλίζοντας την πλήρη ένταξη των σχετικών βιοφυσικών και κοινωνικοπολιτικών θεωρήσεων.

Εν συνεχεία, με την απόφαση της έγκρισης η Διοίκηση επιβάλλει προϋποθέσεις, όρους, περιορισμούς και διαφοροποιήσεις για την πραγματοποίηση ενός έργου ή της δραστηριότητας ιδίως ως προς τη θέση, το μέγεθος, το είδος, την εφαρμοζόμενη τεχνολογία και τα γενικά τεχνικά χαρακτηριστικά. Οι περιβαλλοντικές μελέτες στη χώρα μας διακρίνονται σε Μελέτες Περιβαλλοντικών Περιπτώσεων από το συγκεκριμένο έργο ή δραστηριότητα, σε Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες που αφορούν στον καθορισμό και τη διαχείριση προστατευόμενων περιοχών και σε Μελέτες για Περιοχές Ειδικής Προστασίας (Special Protection Area), όπως για Ευαίσθητες Θαλάσσιες Περιοχές κ.λ.π.

Οι Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες έχουν θεσμοθετηθεί με το Ν.1650/86²⁰⁸ και το περιεχόμενό τους έχει εξειδικευτεί στην ΚΥΑ 69269/5387/90²⁰⁹, ενώ αντικείμενό του αποτελεί η οριοθέτηση των προστατευόμενων περιοχών, η ανάλυση των όρων

---

²⁰⁶ Μυλωνάς, Σ. (2009). Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Εισαγωγή για Νέους Μηχανικούς, ΤΕΕ-Τμ. Κεντρ. Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.

²⁰⁷ Partidário, M. R. (1999). Strategic environmental assessment—principles and potential. Handbook of environmental impact assessment, 1, 60-73.

²⁰⁸ <https://www.dsnet.gr/apps/fekpdf/1986/A/160.PDF>, acc. 05-11-2022

²⁰⁹ Όπως τροποποιήθηκε δυνάμει της Υ.Α. Η.Π.15393/2332/2002 - ΦΕΚ 1022/Β/05-08-2002 <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/periballontike-adeiodotese/ya-69269-5387-1990.html>, acc. 05-11-2022

προστασίας τους, η επεξεργασία των προτάσεων διαχείρισής τους, η ανάλυση του πιθανού σχήματος του Φορέα Διαχείρισης, η διατύπωση σχεδίου Προεδρικού Διατάγματος, δια του οποίου νομοθετικά κατοχυρώνονται –μεταξύ άλλων- οι όροι προστασίας.

Οι ειδικές περιβαλλοντικές μελέτες απαιτούνται προκειμένου ορισμένες φυσικές περιοχές να ενταχθούν στο σύστημα προστασίας της φύσης και του τοπίου που θεσπίζεται με τα άρθρα 18 επ. του Ν.1650/86. Με τις Ε.Π.Μ. ασχολούνται τα άρθρα 11 έως 15 της Υπουργικής Απόφασης 69269/5387/1990²¹⁰.

Οι Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες και τα Σχέδια Διαχείρισης αποτελούν τα κύρια θεσμοθετημένα εργαλεία ίδρυσης και διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών. Η εκπόνηση της ΕΠΜ πρέπει να περιλαμβάνει στοιχεία ΣΠΕ, όπως επιτάσσει η Οδηγία 2001/42/ΕΚ²¹¹, και συγκεκριμένα να αναλύει και να αξιολογεί επαρκώς τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των επίμαχων σχεδίων και προγραμμάτων και να περιλαμβάνει διαδικασία διαβούλευσης²¹².

Οι Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες και τα Σχέδια Διαχείρισης που αφορούν περιοχές του δικτύου Natura 2000, αριθμητικά ξεπερνούν τις 500 (παλιές και νέες περιοχές), με τις περιοχές να χωρίζονται σε είκοσι τρεις (23) επιμέρους ομάδες, που ορίστηκαν με κριτήριο τα διοικητικά όρια (επίπεδο Περιφέρειας) αλλά και την έκταση, με τρόπο ώστε οι ομάδες κάθε Περιφέρειας να καλύπτουν όσο το δυνατόν παρόμοια συνολική έκταση περιοχών²¹³. Με το έργο αυτό, αντιμετωπίζονται χρόνιες καταστάσεις, καθώς:

²¹⁰ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/periballontike-adeiodotese/ya-69269-5387-1990.html>, acc. 05-11-2022

²¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=celex:32001L0042>, acc. 05-11-2022

²¹² <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/eidik-es-perivallontikes-meletes-kaistratigiki-perivallontiki-ektimisi-mia-nomiki-analysi>, acc. 05-11-2022

²¹³ Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, επί του παρόντος, και στις 04-10-2022 τέθηκαν σε διαβούλευση, οι Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες (ΕΠΜ), που αφορούν σε προστατευόμενες περιοχές «Natura 2000» στη Θεσσαλία (2 μελέτες) και στην Ανατολική Μακεδονία – Θράκη.

Ειδικότερα πρόκειται για τις περιοχές:

-ΕΠΜ 1β: Περιοχές Natura 2000 των Περιφερειακών Ενοτήτων Ροδόπης (μέρους), Ξάνθης, Καβάλας, Θάσου και Δράμας.

-ΕΠΜ 4α: Περιοχές Natura 2000 των Περιφερειακών Ενοτήτων Λάρισας, Μαγνησίας και Σποράδων.

-ΕΠΜ 4β: Περιοχές Natura 2000 των Περιφερειακών Ενοτήτων Τρικάλων και Καρδίτσας, Η δημόσια διαβούλευση για τις ΕΠΜ των τριών αυτών περιοχών, η οποία διενεργήθηκε από τους μελετητές των ΕΠΜ, φιλοξενείτο στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας και διήρκεσε έως και τις 04-11-2022, ενώ θα ακολουθήσει η εκπόνηση Σχεδίων Διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών με τα αντίστοιχα Προεδρικά Διατάγματα.

- Οριοθετούνται και διασφαλίζονται οι προστατευόμενες περιοχές της χώρας.
  - Καθορίζονται οι ζώνες χρήσεων γης και δραστηριοτήτων εντός προστατευόμενων περιοχών
  - Εκπληρώνονται υποχρεώσεις της χώρας έναντι των Ευρωπαϊκών Οδηγιών για τη φύση.
  - Αποφεύγονται επιβαρύνσεις στην οικονομία και στους πολίτες, από την επιβολή προστίμων.
  - Τίθενται οι βασικοί κανόνες για έναν βιώσιμο αναπτυξιακό σχεδιασμό και για την προώθηση ενός υγιούς περιβάλλοντος ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας
- Οι Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες καθορίζουν ένα θεσμικό πλαίσιο οριοθέτησης και θεσμοθέτησης διαβαθμισμένων ζωνών προστασίας, θέτοντας σαφείς όρους και κανόνες για τις χρήσεις γης και την οικονομική δραστηριότητα στις προστατευόμενες περιοχές, ενώ το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας έχει αναθέσει την εκπόνηση 23 Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών και Σχεδίων Διαχείρισης για τις 446 περιοχές του δικτύου «Natura 2000» της χώρας.

Γ. Διαδικασία Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

Κύριο αντικείμενο των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) συνιστά η πρόβλεψη της εξέλιξης του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος από την κατασκευή και λειτουργία ενός έργου/δραστηριότητας.

Βασικές επιδιώξεις της ΜΠΕ είναι:

- Η κατανόηση των παραμέτρων και των παραγόντων, οι οποίοι επιδρούν στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος και η ανεύρεση και λήψη τρόπων και μέτρων αντιμετώπισης αυτών.
- Η πρόληψη της ρύπανσης και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος.
- Η προστασία του εδάφους.
- Η προστασία των επιφανειακών και υπόγειων νερών.

Η διαβούλευση για τις τρεις πρώτες περιοχές στην Κρήτη, τον Έβρο και την Πελοπόννησο, έχει ήδη ολοκληρωθεί, <https://ypen.gov.gr/diavouleusi/forums/forum/dimosia-diavouleysi-toy-ergoy-ekponisi-eidikon-perivallontikon-meleton-syntaxi-proedrikon-diatagmaton-prostasias-kai-schedion-diacheirisis-gia-tis-perioches-toy-diktyoy-natura-2000/>, acc.05-11-2022

- Η προστασία της ατμόσφαιρας.
- Η προστασία και διατήρηση της φύσης και του τοπίου και ειδικά περιοχών μεγάλης βιολογικής, οικολογικής, αισθητικής ή γεωμορφολογικής αξίας.
- Η προστασία των ακτών, των όχθων ποταμών, των λιμνών και των βυθών αυτών.

Η ΜΠΕ, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, αποτελεί μελέτη με αυστηρά καθορισμένη μορφή και περιεχόμενο ως προς την περιγραφή του έργου, τον εντοπισμό και την αξιολόγηση των βασικών επιπτώσεων στο περιβάλλον, την περιγραφή των μέτρων πρόληψης, μείωσης ή αποκατάστασης των αρνητικών επιπτώσεων σε αυτό με στόχο την αποτελεσματική λειτουργία του έργου ή της δραστηριότητας με τις ελάχιστες περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Διεξάγεται υποχρεωτικά για τα έργα/δραστηριότητες τα οποία ανήκουν στην κατηγορία Α (Α1 και Α2) και τα οποία ενδέχεται να επιφέρουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, σύμφωνα με τον Ν. 4014/2011.

Τα ελάχιστα περιεχόμενα φακέλου ΜΠΕ για έργα της πρώτης κατηγορίας σύμφωνα με το Παράρτημα 2 της Κ.Υ.Α. 170225/2014²¹⁴, όπως τροποποιηθέν ισχύει δυνάμει της παρ.3 του άρθρου 18 του Ν. 4936/2022 με ισχύ την 27^η-05-2022²¹⁵, είναι:

Α. Γενικό πλαίσιο

Οι πληροφορίες που περιέχει ο φάκελος ΜΠΕ περιλαμβάνουν τουλάχιστον:

- α) περιγραφή του έργου όπου περιλαμβάνονται πληροφορίες σχετικά με τη θέση (τοποθεσία), τον σχεδιασμό, το μέγεθος και άλλα σχετικά χαρακτηριστικά του έργου,
- β) περιγραφή των πιθανών σημαντικών επιπτώσεων που το προτεινόμενο έργο ενδέχεται να προκαλέσει στο περιβάλλον,
- γ) περιγραφή των χαρακτηριστικών του έργου και/ή μέτρων που προτείνονται για την αποτροπή, την πρόληψη, τον μετριασμό και, ει δυνατόν, την αντιστάθμιση τυχόν σημαντικών αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον,
- δ) περιγραφή εύλογων εναλλακτικών λύσεων που μπορούν να εξεταστούν από τον κύριο του έργου, οι οποίες είναι σχετικές με το έργο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά

²¹⁴ ΦΕΚ 135/Β/27-01-2014, <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/periballontike-adeiodotese/upourgike-apophase-oik-170225-2014.html>

²¹⁵ ΦΕΚ 304/Β/2-2-2018, <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/periballontike-adeiodotese/koine-upourgike-apophase-oik-1915-2018.html>

του και αναφορά των βασικών επιχειρημάτων για την επιλεγείσα εκδοχή, λαμβάνοντας υπόψη τις επιπτώσεις του έργου στο περιβάλλον. Ως προς το ζήτημα των εναλλακτικών λύσεων, πάγια θέση του του ΣτΕ, είναι ότι το Δικαστήριο καλείται να εξακριβώσει εάν κατά την εκπόνηση της ΜΠΕ, εξετάστηκαν εναλλακτικές λύσεις, χωρίς ωστόσο να δύναται να αξιολογήσει την ορθότητα της επιλεχθείσας λύσεις²¹⁶. Ενδεικτικά, σύμφωνα με τις υπ' αριθμ. 2830/2018²¹⁷ & 2831/2018²¹⁸ αποφάσεις ΣτΕ, αναφορικά με την έγκριση περιβαλλοντικών όρων για την εγκατάσταση και λειτουργία σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από βιομάζα (φυτικά έλαια), το Δικαστήριο αποφαινεται ότι η εξέταση εναλλακτικών λύσεων κρίνεται επιβεβλημένη εφόσον πρόκειται για επέμβαση σε προστατευόμενη περιοχή ή η ύπαρξη εναλλακτικών λύσεων είναι προφανής ή εναλλακτικές λύσεις έχουν προταθεί νομίμως από ενδιαφερόμενους φορείς, κατά τη διαδικασία δημοσιοποίησης της ΜΠΕ. Αν η διερεύνηση και παράθεση εναλλακτικών λύσεων στη ΜΠΕ είναι αλυσιτελής, η μη εξέταση ή η συνοπτική εξέταση τέτοιων δεν συνεπάγεται ακυρότητα της ΕΠΟ, εφόσον υφίσταται επαρκής παρουσίαση από την ΜΠΕ της αξιολόγησης των εναλλακτικών λύσεων για τη θέση του έργου.

ε) μη τεχνική περίληψη των πληροφοριών που αναφέρονται στα στοιχεία α) έως δ) και στ) κάθε συμπληρωματική πληροφορία που καθορίζεται στην παράγραφο 2 του Κεφαλαίου Β του παρόντος Παραρτήματος και αναφέρεται στα ειδικά χαρακτηριστικά ενός έργου ή τύπου έργου και τους περιβαλλοντικούς παράγοντες που ενδέχεται να επηρεασθούν.

B. Ειδικά χαρακτηριστικά του έργου ή της δραστηριότητας

1. Περιγραφή του έργου που περιλαμβάνεται ειδικότερα:

²¹⁶ Ιδ. ενδεικτικά ΣτΕ 4940/2013, 3031/2015, 2940/2017.

²¹⁷ ΣτΕ 2830/2018, σκ. 5, διαθέσιμη στο: https://www.dsnet.gr/Webtop/ws/alis11i/www/case/Record?r=1&rpp=50&set=106&upp=0&w=NATIVE%28%27CASE_ID+%3D+2830+and+YEAR+%3D+2018%27%29&m=1&order=native%28%27COURT_ID%2CYEAR%2FDescend%2CCASE_ID%27%29&sid=60e9565312944c74b5cea0e8b512822a

²¹⁸ ΣτΕ 2831/2018, σκ. 5, διαθέσιμη στο: https://www.dsnet.gr/Webtop/ws/alis11i/www/case/Record?r=1&rpp=50&set=110&upp=0&w=NATIVE%28%27CASE_ID+%3D+2831+and+YEAR+%3D+2018%27%29&m=1&order=native%28%27COURT_ID%2CYEAR%2FDescend%2CCASE_ID%27%29&sid=60e9565312944c74b5cea0e8b512822a

- α) περιγραφή της χωροθέτησης του έργου·
- β) περιγραφή των φυσικών χαρακτηριστικών του όλου έργου, καθώς και, εφόσον χρειάζεται, των αναγκαίων εργασιών κατεδάφισης, και των απαιτήσεων για τη χρήση της κατά τα στάδια κατασκευής και λειτουργίας του·
- γ) περιγραφή των κυριότερων χαρακτηριστικών της επιχειρησιακής φάσης του έργου (ιδίως της μεθόδου κατασκευής), όπως ενεργειακή ζήτηση και χρησιμοποιούμενη ενέργεια, φύση και ποσότητα των χρησιμοποιούμενων υλικών, ενέργειας και φυσικών πόρων (συμπεριλαμβανομένων των υδάτων, της γης, του εδάφους και της βιοποικιλότητας)·
- δ) εκτίμηση, ανά τύπο και ποσότητα, καταλοίπων και εκπομπών (όπως ρύπανση του νερού, του ατμοσφαιρικού αέρα, του εδάφους και του υπεδάφους, θόρυβος, δονήσεις, φως, θερμότητα, ακτινοβολία κ.λπ.) και ποσότητες και τύποι των παραγόμενων αποβλήτων κατά τις φάσεις κατασκευής και λειτουργίας.
2. Περιγραφή εύλογων εναλλακτικών επιλογών (για παράδειγμα ως προς τη μελέτη του έργου, την τεχνολογία, τη χωροθέτηση, το μέγεθος και την κλίμακά του) που έχει μελετήσει ο κύριος του έργου, που σχετίζονται με το προτεινόμενο έργο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, και επισήμανση των κυρίων λόγων για την επιλογή που έγινε, όπου περιλαμβάνεται και σύγκριση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.
3. Περιγραφή των σχετικών με το έργο πτυχών της τρέχουσας κατάστασης του περιβάλλοντος (βασικό σενάριο) και περίγραμμα της πιθανής εξέλιξής της εάν δεν υλοποιηθεί το έργο στον βαθμό που, με εύλογη προσπάθεια, είναι δυνατόν να εκτιμηθούν οι φυσικές αλλαγές από το βασικό σενάριο, με βάση τις διαθέσιμες περιβαλλοντικές πληροφορίες και επιστημονική γνώση.
4. Περιγραφή των στοιχείων του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος που ενδέχεται να θιγούν σημαντικά από το προτεινόμενο έργο ή δραστηριότητα και ειδικότερα:
- α) ο πληθυσμός και η ανθρώπινη υγεία,
- β) η βιοποικιλότητα (χλωρίδα, πανίδα και ιδίως τα προστατευόμενα είδη και οικότοποι (ενδιαιτήματα),

γ) η γη (όπως κατάληψη εδαφών), το έδαφος (όπως οργανική ύλη, διάβρωση, συμπίκνωση και σφράγιση), τα ύδατα (όπως υδρομορφολογικές αλλαγές, ποσότητα και ποιότητα), ο αέρας και οι κλιματικοί παράγοντες (όπως εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, οποιαδήποτε επίπτωση σχετική με την προσαρμογή),

δ) τα υλικά αγαθά, η πολιτιστική κληρονομιά, συμπεριλαμβανομένης της αρχιτεκτονικής και αρχαιολογικής κληρονομιάς, το φυσικό τοπίο και

ε) η αλληλεπίδραση μεταξύ των παραγόντων που αναφέρονται στα ανωτέρω στοιχεία (α) έως (δ).

5. Περιγραφή των πιθανών σημαντικών επιπτώσεων που το έργο ενδέχεται να προκαλέσει στο περιβάλλον, μεταξύ άλλων, από:

α) την κατασκευή και την ύπαρξη του έργου, συμπεριλαμβανομένων, κατά περίπτωση, των εργασιών κατεδάφισης·

β) τη χρήση φυσικών πόρων, ιδίως της γης, του εδάφους, των υδάτων και της βιοποικιλότητας, ανάλογα με τη βιώσιμη διαθεσιμότητα αυτών των πόρων·

γ) την εκπομπή ρύπων, θορύβου, δονήσεων, φωτός, θερμότητας, ακτινοβολίας, την πρόκληση οχλήσεων και τη διάθεση και ανάκτηση αποβλήτων·

δ) τους κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία, την πολιτιστική κληρονομιά ή το περιβάλλον (για παράδειγμα λόγω ατυχημάτων ή καταστροφών)·

ε) τη σώρευση επιπτώσεων με άλλα υφιστάμενα και/ή εγκεκριμένα έργα, λαμβάνοντας υπόψη οποιαδήποτε περιβαλλοντικής φύσεως προβλήματα που αφορούν τις περιοχές με ιδιαίτερη περιβαλλοντική σημασία που ενδέχεται να επηρεαστούν ή τη χρήση φυσικών πόρων·

στ1) τις επιπτώσεις του έργου στο κλίμα, όπως η φύση και το μέγεθος των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Ειδικότερα οι ΜΠΕ περιλαμβάνουν ποσοτική εκτίμηση των άμεσων και έμμεσων εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου που προέρχονται από την κατασκευή και λειτουργία σε σχέση με την υφιστάμενη κατάσταση και μετά το πέρας λειτουργίας του έργου ή της δραστηριότητας, καθώς και ποσοτική εκτίμηση της συμμετοχής στους στόχους που έχουν τεθεί σε εθνικό επίπεδο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και στο Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα.

στ2) την ευπάθεια του έργου στην κλιματική αλλαγή. Ειδικότερα οι ΜΠΕ περιλαμβάνουν στοιχεία για τους κινδύνους, την εκτίμηση κινδύνων, την ανάλυση επιπτώσεων και λήψη μέτρων για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας στις υφιστάμενες και μελλοντικές κλιματικές συνθήκες.

6. Η περιγραφή των μεθόδων πρόβλεψης ή τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό και την εκτίμηση των σημαντικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, όπου περιλαμβάνονται και λεπτομερή στοιχεία σχετικά με τις δυσκολίες (για παράδειγμα τεχνικές αδυναμίες ή έλλειψη γνώσης) που αντιμετωπίζονται στη συγκέντρωση των απαιτούμενων πληροφοριών, καθώς και παρουσίαση των κύριων ενεχόμενων αβεβαιοτήτων.

7. Περιγραφή των μέτρων που προτείνονται για την αποτροπή, την πρόληψη, τη μείωση και, ει δυνατόν, την αντιστάθμιση τυχόν εντοπισμένων σημαντικών αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον και τυχόν αντίστοιχων προτεινόμενων ρυθμίσεων παρακολούθησης (για παράδειγμα εκπόνηση εκ των υστέρων ανάλυσης του έργου). Στην εν λόγω περιγραφή θα πρέπει να εξηγείται η έκταση της αποτροπής, της μείωσης, της πρόληψης ή της αντιστάθμισης των σημαντικών δυσμενών επιπτώσεων στο περιβάλλον και να καλύπτεται τόσο το στάδιο κατασκευής όσο και το στάδιο λειτουργίας του έργου.

8. Περιγραφή των αναμενόμενων σημαντικών αρνητικών επιπτώσεων του έργου στο περιβάλλον, που απορρέουν από την ευαισθησία του έργου σε κινδύνους σοβαρών ατυχημάτων ή καταστροφών που σχετίζονται με το εν λόγω έργο. Για τον σκοπό αυτό, μπορούν να αξιοποιηθούν οι σχετικές πληροφορίες που διατίθενται και λαμβάνονται μέσω των εκτιμήσεων κινδύνου σύμφωνα με την αριθμ. 172058/2016 κοινή υπουργική απόφαση, ή οι σχετικές εκτιμήσεις που διενεργούνται σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, με την προϋπόθεση ότι πληρούνται οι όροι και οι απαιτήσεις του νόμου. Αναλόγως, η περιγραφή αυτή πρέπει να περιλαμβάνει μέτρα ετοιμότητας και αντιμετώπισης ή μετριασμού των σημαντικών αρνητικών επιπτώσεων των συμβάντων αυτών στο περιβάλλον και λεπτομερή στοιχεία σχετικά με την ετοιμότητα και την προτεινόμενη αντιμετώπιση τέτοιου είδους έκτακτων καταστάσεων.

8α. Έλεγχος της συμβατότητας του έργου ή της δραστηριότητας, ως προς την επίτευξη των εθνικών στόχων μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και του ΕΣΕΚ, την αποτύπωση του τρόπου συμβολής στην κλιματική ουδετερότητα το 2050, την καταγραφή των ανωτέρω στο πρόγραμμα παρακολούθησης της παρ. 7 και τη λήψη κατάλληλων μέτρων για τον μετριασμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου με ποσοτική τους ανάλυση, όπου αυτό είναι εφικτό.

9. Μη τεχνική περίληψη των πληροφοριών της ΜΠΕ βάσει των παρ. 1 έως 8α.

10. Κατάλογος αναφοράς στον οποίο αναφέρονται αναλυτικά οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για τις περιγραφές και τις εκτιμήσεις που περιελήφθησαν στη μελέτη.

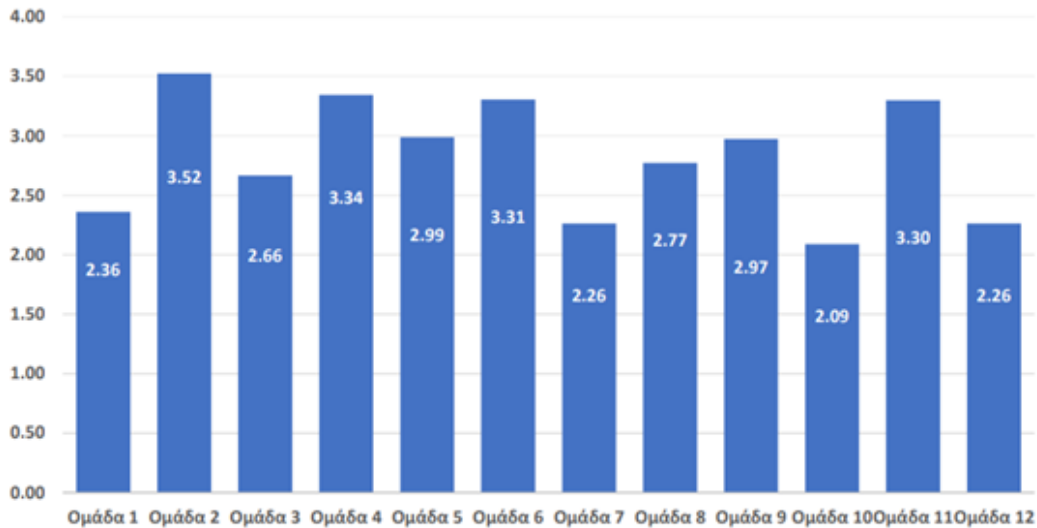
Ως προς τις γενικές αρχές αξιολόγησης των ΜΠΕ, άξιο μνείας είναι ότι η αξιολόγηση των ΜΠΕ περιλαμβάνει την εξέταση της πληρότητας και της επάρκειας της μελέτης, της ευρύτητας στο υπό μελέτη αντικείμενο και κυρίως στην έκταση και το είδος των αναφερόμενων επιπτώσεων στο περιβάλλον του έργου ή της δραστηριότητας.

Η τελευταία ποιοτική αξιολόγηση ενός αντιπροσωπευτικού αριθμού ΜΠΕ που έχουν υποβληθεί μετά το 2011, κατ'εφαρμογή του Ν. 4014/2011, εντοπίζεται στο πλαίσιο εκπόνησης μεταπτυχιακής εργασίας²¹⁹, και αφορά σε δείγμα εκπονούμενων μελετών από το 2011 έως το 2020.

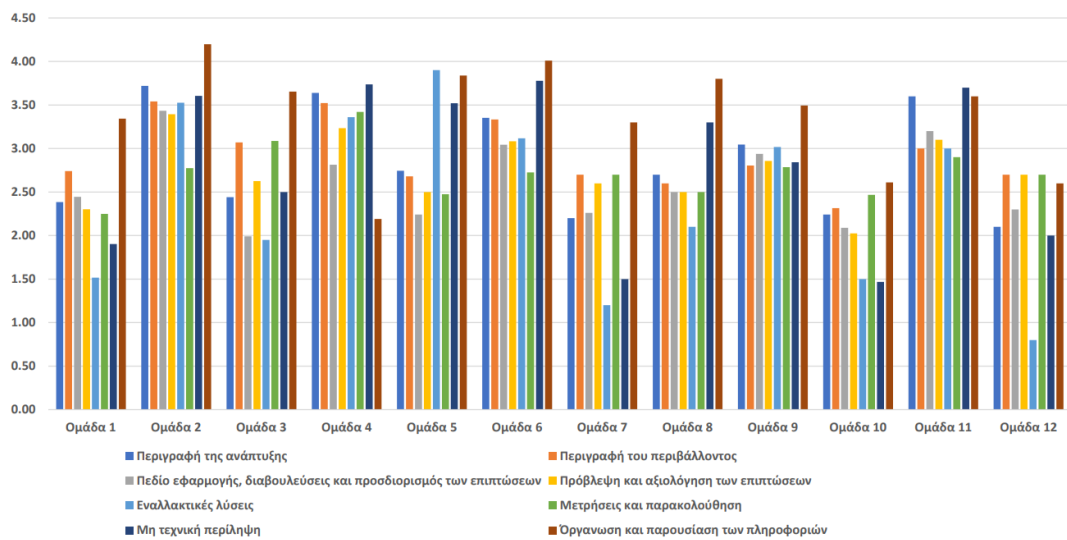
Από την ως άνω ποιοτική αξιολόγηση, σχηματικά προέκυψαν τα ακόλουθα:

---

²¹⁹ Λ. Μιμίκος (2020), «Ποιοτική Αξιολόγηση των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων στην Ελλάδα. Η Περίπτωση των Συμβατικών Σταθμών Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Πολυτεχνική Σχολή Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας & Ανάπτυξης. Στο πλαίσιο της εν λόγω Διπλωματικής Εργασίας, συλλέχθηκαν 75 ολοκληρωμένες περιβαλλοντικές μελέτες, οι οποίες υλοποιήθηκαν από το 2011 μέχρι και το 2020. Για την αξιολόγηση των ΜΠΕ επιλέχθηκε το πακέτο επισκόπησης του πανεπιστημίου Oxford Brooked. Το πακέτο αυτό που αποτελείται από 92 δομημένα κριτήρια αξιολόγησης χρησιμοποιήθηκε για την αξιολόγηση του δείγματος των ΜΠΕ που συλλέχθηκαν. Αυτό το πακέτο αξιολόγησης μπορεί να θεωρηθεί ως ένα χρήσιμο εργαλείο για την αναθεώρηση μιας ΜΠΕ, δεδομένου ότι εξετάζει την πληρότητα των πληροφοριών που περιλαμβάνονται σε αυτό. Το πακέτο χωρίζεται σε 8 διαφορετικές κατηγορίες/ενότητες και κάθε μέρος περιλαμβάνει μια ποικιλία ξεχωριστών κριτηρίων που θα παρουσιαστεί στη συνέχεια. Στο σημείο αυτό να δηλωθεί ότι η επιτυχία μιας επανεξέτασης ΜΠΕ εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εμπειρία του αξιολογητή και την ικανότητα του να κρίνει την ποιότητα της μελέτης στο σύνολο της

Πίνακας 1:²²⁰ Συνολική απόδοση ανά ομάδα

Πίνακας 2²²¹: Απόδοση ανά ομάδα έργων και κατηγοριών

²²⁰ Ibid, 75

²²¹ Ibid, 79

Ο συνολικός μέσος βαθμός, για ολόκληρο το δείγμα των ΜΠΕ που αξιολογήθηκαν είναι 2,8, ήτοι πάνω από το μέσο όρο του 2,5 που δείχνει ότι δεν υπάρχουν πολλές παραλείψεις και αδυναμίες στην εκτέλεση της διαδικασίας.

Σύμφωνα με τα διαγράμματα, η πιο προβληματική ενότητα στις υποβληθείσες ΜΠΕ φαίνεται να είναι οι εναλλακτικές λύσεις με βαθμό 2,46, λίγο πιο κάτω από το μέσο βαθμό. Αυτό δείχνει ότι υπάρχουν πολλές παραλείψεις και αδυναμίες στην εκτέλεση της διαδικασίας αυτής. Σε πολλές περιπτώσεις η ενότητα αυτή δεν συμπεριλήφθηκε πλήρως στις ΜΠΕ. Ενώ σε άλλες περιείχε μια απλή εξήγηση της τελικής επιλογής χωρίς να παρέχει πραγματικές εναλλακτικές.

Δ. Κατάταξη Έργων και Δραστηριοτήτων

Δυνάμει του άρθρου 1 του Ν. 4014/2011²²² τα έργα/δραστηριότητες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, των οποίων η κατασκευή ή λειτουργία δύναται να επιφέρει επιπτώσεις στο περιβάλλον, κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες (Α και Β) ανάλογα με τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον.

Η πρώτη κατηγορία (Α) περιλαμβάνει τα έργα/δραστηριότητες, τα οποία ενδέχεται να προκαλέσουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και για τα οποία απαιτείται η διεξαγωγή Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, προκειμένου να επιβάλλονται ειδικοί όροι και περιορισμοί με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος σχετικά με το συγκεκριμένο έργο/δραστηριότητα, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στα άρθρα 2-4 του ως άνω Νόμου.

Τα έργα και οι δραστηριότητες της κατηγορίας Α²²³ κατατάσσονται:

²²² Ιδ. άρθρο 1 παρ. 1 εδ α' του Ν. 4014/2011: «Τα έργα και οι δραστηριότητες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, των οποίων η κατασκευή ή λειτουργία δύναται να έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον, κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες (Α και Β) ανάλογα με τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον».

²²³ Ιδ. άρθρο 1 παρ. 1 εδ β' του Ν. 4014/2011: «Η πρώτη κατηγορία (Α) περιλαμβάνει τα έργα και τις δραστηριότητες τα οποία ενδέχεται να προκαλέσουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και για τα οποία απαιτείται η διεξαγωγή Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) προκειμένου να επιβάλλονται ειδικοί όροι και περιορισμοί για την προστασία του περιβάλλοντος σχετικά με το συγκεκριμένο έργο ή δραστηριότητα, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στα άρθρα 2, 3 και 4 του παρόντος. Τα έργα και οι δραστηριότητες της κατηγορίας Α κατατάσσονται: α) σε αυτά που ενδέχεται να προκαλέσουν πολύ σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και αποτελούν την υποκατηγορία Α1 και β) σε αυτά που ενδέχεται να προκαλέσουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και αποτελούν την υποκατηγορία Α2».

α) στην υποκατηγορία Α1, ήτοι αυτά που ενδέχεται να προκαλέσουν πολύ σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, και

β) στην υποκατηγορία Α2, ήτοι αυτά που ενδέχεται να προκαλέσουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

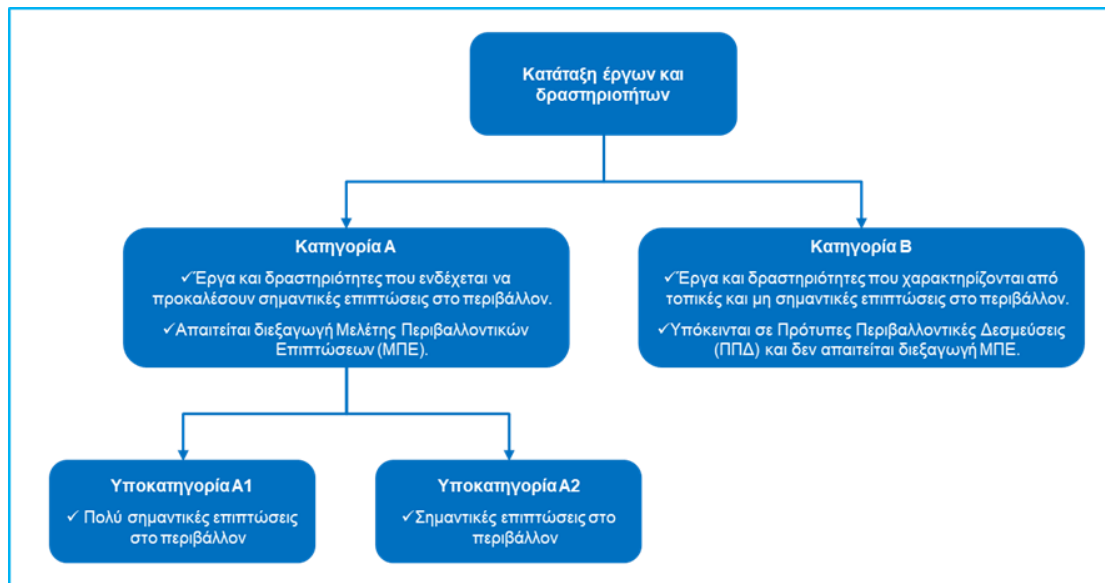
Η κατηγορία Β περιλαμβάνει έργα/δραστηριότητες, τα οποία χαρακτηρίζονται από τοπικές και μη σημαντικές μόνο επιπτώσεις στο περιβάλλον και υπόκεινται σε γενικές προδιαγραφές, όρους και περιορισμούς που τίθενται για την προστασία του περιβάλλοντος, σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 8. Πρόκειται για έργα/δραστηριότητες, τα οποία υπάγονταν στην διαδικασία ΕΠΕ, αλλά θεωρήθηκε ότι δεν παρουσιάζουν αξιοσημείωτο κίνδυνο για το περιβάλλον και ως εκ τούτου, υπάγονται μόνο στην διαδικασία υποβολής Δήλωσης Υπαγωγής σε Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις (ΠΠΔ). Δυνάμει της υπ' αριθμ. 1958/2012 ΚΥΑ²²⁴, η οποία εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του ά.1 του Ν. 4014/2011, τροποποιήθηκε και κωδικοποιήθηκε σε ενιαίο κείμενο με την Υ.Α. ΔΠΑ/οικ. 37674/2016- ΦΕΚ 2471/Β/10-8-2016²²⁵, απαριθμούνται εξατομικευμένα τα έργα/δραστηριότητες, τα οποία υπάγονται στην Β κατηγορία, ενώ εν συνεχεία, εκδόθηκαν επιμέρους ΚΥΑ για έκαστο εξ αυτών, προσδιορίζοντας την διαδικασία υποβολής και το περιεχόμενο των ΠΠΔ.

Σχηματικά:

---

²²⁴ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/periballontike-adeiodotese/ya-1958-2012.html>, acc. 01-12-2022

²²⁵ <https://www.e-nomothesia.gr/demosia-erga/upourgike-apophase-dipa-oik-37674-2016.html>, acc. 01-12-2022

Η δραστική αλλαγή, η οποία επήλθε με την απαλλαγή των αναφερόμενων στα άρθρα 1-8 από την διαδικασία ΕΠΕ, αναφέρει προβληματισμούς αναφορικά με το κατά πόσον είναι συμβατή η ως άνω ρύθμιση με τις επιταγές της Οδηγίας ΕΠΕ.

Περαιτέρω, εξαιρούνται από την εφαρμογή των διατάξεων του νόμου

- Έργα και δραστηριότητες που απαιτούνται αποκλειστικά για την αντιμετώπιση έκτακτων περιστατικών πολιτικής προστασίας, σύμφωνα με το άρθρο 25 του ν. 4662/2020, εάν η εφαρμογή της περιβαλλοντικής αδειοδότησης έχει δυσμενείς συνέπειες στους σκοπούς του έργου και της δραστηριότητας²²⁶.

- Έργα ή τμήματα έργων και δραστηριότητες που εξυπηρετούν αποκλειστικά σκοπούς εθνικής άμυνας, εάν η εφαρμογή της περιβαλλοντικής αδειοδότησης ενδέχεται να επιφέρει δυσμενείς συνέπειες στην πραγμάτωσή τους²²⁷,

²²⁶ Η εκτίμηση της συνδρομής των προϋποθέσεων εξαίρεσης γίνεται με την υποβολή αίτησης από τον φορέα του έργου ή της δραστηριότητας, που συνοδεύεται από έκθεση τεκμηρίωσης, στην αρμόδια περιβαλλοντική αρχή, η οποία αποφαινεται εντός δεκαπέντε (15) ημερών. Ιδ. παρ. 2^α του άρθρου 1 του Ν. 4014/2011, όπως τροποποιήθηκε με το Άρθρο 3 Ν. 4964/2022 με ισχύ την 30-07-2022

²²⁷ Η εκτίμηση της συνδρομής των προϋποθέσεων εξαίρεσης γίνεται με την υποβολή αίτησης από το αρμόδιο όργανο του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, που συνοδεύεται από έκθεση τεκμηρίωσης για την εξυπηρέτηση αποκλειστικά σκοπών εθνικής άμυνας, στο αρμόδιο όργανο του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, το οποίο εκδίδει την απόφαση εξαίρεσης από την περιβαλλοντική αδειοδότηση. Η διαδικασία της παρούσας δεν απαιτείται για αεροδρόμια, λιμάνια, δεξαμενές καυσίμων και αγωγούς μεταφοράς υγρών καυσίμων που εξυπηρετούν σκοπούς αποκλειστικά εθνικής άμυνας. Ιδ.

-Έργα των οποίων ο σχεδιασμός και η διαδικασία υλοποίησης υιοθετούνται με ειδικό νόμο, εφόσον, μέσα από τη νομοθετική διαδικασία που ακολουθείται, πληρούνται οι σκοποί του νόμου 4014/2011 συμπεριλαμβανομένης της κατάλληλης αξιολόγησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και της επαρκούς δημοσιοποίησης και δημόσιας διαβούλευσης επί των συγκεκριμένων έργων και δραστηριοτήτων²²⁸.

Σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον Νόμο, και των κατ' εξουσιοδότηση αυτού εκδοθέντων πράξεων, τα δημόσια ή ιδιωτικά έργα και δραστηριότητες που υπόκεινται στις ρυθμίσεις του, κατατάσσονται στις κατηγορίες και υποκατηγορίες του άρθρου 1, καθώς και σε ομάδες κοινές για όλες τις κατηγορίες²²⁹.

Έργο ή δραστηριότητα που περιλαμβάνει επί μέρους έργα ή δραστηριότητες, κατατάσσεται στην υποκατηγορία του επί μέρους έργου ή δραστηριότητας με τις σημαντικότερες επιπτώσεις στο περιβάλλον και συνεπώς στην υψηλότερη υποκατηγορία²³⁰.

Σε περίπτωση που κάποιο έργο ή δραστηριότητα δεν περιλαμβάνεται στον πίνακα κατάταξης των έργων και δραστηριοτήτων στις κατηγορίες, υποκατηγορίες και ομάδες του Ν. 4014/2011²³¹, μπορεί να ακολουθεί την κατάταξη του πλησιέστερου συναφούς έργου ή δραστηριότητας με απόφαση του Γενικού Διευθυντή Περιβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, κατόπιν αιτήσεως είτε του φορέα του έργου ή της δραστηριότητας είτε της αρμόδιας περιβαλλοντικής αρχής. Εάν δεν είναι δυνατός ο προσδιορισμός συναφούς έργου ή δραστηριότητας, η κατάταξη γίνεται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και

παρ. 2^β του άρθρου 1 του Ν. 4014/2011, όπως τροποποιήθηκε με το Άρθρο 3 Ν. 4964/2022 με ισχύ την 30-07-2022

²²⁸ Ιδ. παρ. 3 άρθρου 1 του Ν. 4014/2011

²²⁹ Οι λεπτομέρειες του πλαισίου ορίζονται με την ΥΑ 1958/2012, όπως αυτή τροποποιήθηκε και κωδικοποιήθηκε με την ΥΑ ΔΙΠΑ/οικ. 37674/ 27.7.2016. Ειδικότερα, στην ΥΑ προβλέπονται 12 Ομάδες έργων και δραστηριοτήτων και για κάθε Ομάδα ορίζεται ρητά η κατηγορία (ή υποκατηγορία) στην οποία κατατάσσεται κάθε επί μέρους έργο και δραστηριότητα αυτής (δηλαδή στην Α1 ή Α2 ή Β). Σημειώνεται ότι η ΥΑ ΔΙΠΑ/οικ. 37674/ 27.7.2016 τροποποιήθηκε με τις ΥΑ οικ. 2307/2018 και την ΥΑ ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/64001/2029/2018. Τέλος, με τις ΚΥΑ 1915/2018 και 5688/2018 ολοκληρώθηκε η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/52/ΕΕ στην ελληνική έννομη τάξη.

²³⁰ Ιδ. παρ. 5 άρθρου 1 του Ν. 4014/2011

²³¹ Ιδ. παρ. 6 άρθρου 1 του Ν. 4014/2011

Κλιματικής Αλλαγής, κατόπιν εισήγησης της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.

Περαιτέρω, και στην εθνική κείμενη νομοθεσία²³², προβλέπεται η προώθηση της εφαρμογή κοινής (ενοποιημένης) διαδικασίας, που προβλέπεται στα άρθρα 10 και 12 του ως άνω Νόμου, κατά την οποία διεξάγεται ενιαία εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, με την επιφύλαξη τυχόν αντιθέτων διατάξεων της ενωσιακής νομοθεσίας, σε περίπτωση έργων και δραστηριοτήτων για τα οποία η υποχρέωση διενέργειας εκτιμήσεων των επιπτώσεων στο περιβάλλον προκύπτει ταυτόχρονα από τον εν λόγω νόμο και από άλλες διατάξεις της ενωσιακής και της εθνικής νομοθεσίας.

Η κατάταξη των έργων και δραστηριοτήτων, σύμφωνα με το παράρτημα 1 του Ν.4014/2011²³³, γίνεται βάσει των εξής κριτηρίων:

1. Χαρακτηριστικά των έργων ή δραστηριοτήτων (εφεξής «έργων»)

Τα χαρακτηριστικά των έργων πρέπει να εξετάζονται, ιδίως, ως προς τα εξής:

- α) το μέγεθος και ο σχεδιασμός του όλου έργου·
- β) τη σωρευτική δράση με άλλα υφιστάμενα και/ή εγκεκριμένα έργα·
- γ) τη χρήση φυσικών πόρων, και ιδίως του εδάφους, της γης, των υδάτων και της βιοποικιλότητας·
- δ) την παραγωγή αποβλήτων·
- ε) τη ρύπανση και τις οχλήσεις·
- στ) τον κίνδυνο σοβαρών ατυχημάτων και/ή καταστροφών που σχετίζονται με το έργο, συμπεριλαμβανομένων των κινδύνων που προκαλούνται από την κλιματική αλλαγή, κατά την επιστημονική γνώση·
- ζ) τους κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία (για παράδειγμα λόγω μόλυνσης των υδάτων ή ατμοσφαιρικής ρύπανσης).

2. Θέση (Τοποθεσία) των έργων: Εξετάζεται η περιβαλλοντική ευαισθησία των γεωγραφικών περιοχών που ενδέχεται να θιγούν από τα έργα, ιδίως ως προς:

---

²³² Ιδ. παρ. 7 του Ν. 4014/2011, όπως προστέθηκε με την παρ.2 του ά. 26 του Ν. 4519/2018 με ισχύ την 20^η-02-2018

²³³ Όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 2 Υπ. Απόφαση 5688/2018 με ισχύ την 21^η-03-2018

α) την υπάρχουσα [με έμφαση στα θεσμοθετημένα σχέδια χωροταξικής οργάνωσης (όπως Ρυθμιστικά Σχέδια, ΓΠΣ, ΣΧΟΟΑΠ, όρια οικισμών)] και την εγκεκριμένη χρήση γης·

β) τον αντίστοιχο πλούτο, διαθεσιμότητα, ποιότητα και αναγεννητική ικανότητα των φυσικών πόρων της περιοχής και του υπεδάφους της (συμπεριλαμβανομένων του εδάφους, της γης, των υδάτων και της βιοποικιλότητας)·

γ) την ικανότητα απορρόφησης του φυσικού περιβάλλοντος, με ιδιαίτερη έμφαση στις ακόλουθες περιοχές:

αα) υγροτόπους, παραποτάμιες περιοχές, εκβολές ποταμών·

ββ) παράκτιες περιοχές και το θαλάσσιο περιβάλλον· γγ) ορεινές και δασικές περιοχές·

δδ) προστατευόμενες φυσικές περιοχές και φυσικά πάρκα· εε) διατηρητέες ή προστατευόμενες περιοχές βάσει της εθνικής νομοθεσίας· περιοχές Natura 2000 (στοι) περιοχές στις οποίες έχει ήδη υπάρξει αστοχία στην τήρηση των προτύπων περιβαλλοντικής ποιότητας που καθορίζονται από τη νομοθεσία και σχετίζονται με το έργο, ή στις οποίες θεωρείται ότι υπήρξε τέτοια αστοχία· ζζ) πυκνοκατοικημένες περιοχές· ηη) τοπία και τοποθεσίες ιστορικής, πολιτιστικής ή αρχαιολογικής σημασίας.

3. Τύπος και χαρακτηριστικά των ενδεχόμενων επιπτώσεων. Οι ενδεχόμενες σημαντικές επιπτώσεις έργων στο περιβάλλον πρέπει να εξετάζονται σε συνάρτηση με τα κριτήρια που καθορίζονται στα σημεία 1 και 2 του παρόντος παραρτήματος, ως προς τον αντίκτυπο του έργου στους παράγοντες του στην παράγραφο 4 του Κεφαλαίου Β του Παραρτήματος 2 λαμβάνοντας υπόψη:

α) το μέγεθος και τη χωρική έκταση των επιπτώσεων (για παράδειγμα τη γεωγραφική περιοχή και το μέγεθος του πληθυσμού που ενδέχεται να θιγούν)·

β) τη φύση των επιπτώσεων·

γ) τον διασυνοριακό χαρακτήρα των επιπτώσεων·

δ) την ένταση και την πολυπλοκότητα των επιπτώσεων·

ε) την πιθανότητα των επιπτώσεων·

στ) την αναμενόμενη έναρξη, τη χρονική διάρκεια, τη συχνότητα και την αναστρεψιμότητα των επιπτώσεων

ζ) τη σώρευση των επιπτώσεων με τις επιπτώσεις άλλων υφιστάμενων ή εγκεκριμένων έργων·

η) τη δυνατότητα αποτελεσματικής μείωσης των επιπτώσεων.

Σύμφωνα με την ΥΠΕΝ/ΔΠΠΑ/64712/4464/23-06-2022²³⁴ «Τροποποίηση της υπό στοιχεία ΥΠΕΝ/ΔΠΠΑ/17185/1069/2022 υπουργικής απόφασης “Τροποποίηση και κωδικοποίηση της υπό στοιχεία ΔΠΠΑ/οικ.37674/2016 υπουργικής απόφασης ‘Τροποποίηση και κωδικοποίηση της υπουργικής απόφασης 1958/2012 Κατάταξη δημοσίων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 1 του ν. 4014/21-09-2011, όπως αυτή έχει τροποποιηθεί και ισχύει’ (Β’ 2471)” (Β’ 841)», η κατηγοριοποίηση των έργων και δραστηριοτήτων σε ομάδες, περιλαμβάνει δώδεκα (12) ομάδες, κοινές για τις κατηγορίες Α και Β, οι οποίες είναι οι εξής:

- ο Ομάδα 1η: Έργα χερσαίων και εναέριων μεταφορών
- ο Ομάδα 2η: Υδραυλικά έργα
- ο Ομάδα 3η: Λιμενικά έργα
- ο Ομάδα 4η: Συστήματα περιβαλλοντικών υποδομών
- ο Ομάδα 5η: Εξορυκτικές δραστηριότητες
- ο Ομάδα 6η: Τουριστικές εγκαταστάσεις και έργα αστικής ανάπτυξης, κτιριακού τομέα, αθλητισμού και αναψυχής
- ο Ομάδα 7η: Πτηνοκτηνοτροφικές εγκαταστάσεις
- ο Ομάδα 8η: Υδατοκαλλιέργειες
- ο Ομάδα 9η: Βιομηχανικές και συναφείς εγκαταστάσεις
- ο Ομάδα 10η: Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
- ο Ομάδα 11η: Μεταφορά ενέργειας, καυσίμων και χημικών ουσιών
- ο Ομάδα 12η: Ειδικά έργα και δραστηριότητες.

E. Προκαταρκτική Εξέταση

Μία από τις σημαντικότερες αλλαγές που εισήχθη δυνάμει του Ν. 4014/2011, συνίσταται στην αντικατάσταση της Προμελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, η

---

²³⁴ <https://www.taxheaven.gr/attachment/9724>, acc. 11-11-2022

αρχές, ως προς την προοπτική αδειοδότησης του έργου/δραστηριότητας, ενώ εάν αυτή είναι θετική, ορίζονται και οι παράμετροι, οι οποίες είναι απαραίτητο να εξετασθούν στο πλαίσιο εκπόνησης της ΜΠΕ.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, αποφεύγεται το κόστος διεξαγωγής ΜΠΕ, με αβέβαια αποτελέσματα²³⁶. Εάν επιλεγεί η διεξαγωγή ΠΠΠΑ, ο φορέας του έργου, υποβάλλει ενώπιον της αρμόδιας αρχής, η οποία είναι αρμόδια και για την μετέπειτα υποβολή ΜΠΕ και έκδοση της ΑΕΠΟ, φάκελο, ο οποίος περιλαμβάνει τουλάχιστον τις παρακάτω πληροφορίες²³⁷:

α) Συνοπτική περιγραφή του έργου ή της δραστηριότητας και της σκοπιμότητάς του, με έμφαση σε θέματα εκπομπών και συστημάτων επεξεργασίας, συνοδευόμενη από τοπογραφικό διάγραμμα.

β) Συνοπτική περιγραφή των εναλλακτικών λύσεων, ιδίως ως προς τη θέση, το μέγεθος και την τεχνολογία αυτών, συμπεριλαμβανομένης της μηδενικής λύσης, που θα εξεταστούν στο στάδιο της ΜΠΕ.

γ) Συνοπτική πρόταση σχετικά με τα κύρια περιβαλλοντικά θέματα της ΜΠΕ που προτίθεται να καταθέσει, τις προτεινόμενες μεθοδολογίες εκτίμησης των επιπτώσεων, την έκταση της περιοχής μελέτης εντός της οποίας θα γίνει η εκτίμηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων, το χρονικό ορίζοντα εκτίμησης των επιπτώσεων αυτών και τις προτάσεις για εξειδικευμένες μελέτες που θα χρειαστεί να εκπονηθούν και να υποβληθούν κατά το στάδιο της ΜΠΕ.

Δεδομένου ότι, με αίτηση ακυρώσεως μπορεί να προσβληθεί η άδεια, η οποία ενσωματώνει τις πρότυπες περιβαλλοντικές δεσμεύσεις, οι οποίες συνιστούν αναπόσπαστο στοιχείο αυτής²³⁸ για τα έργα και τις δραστηριότητες που σύμφωνα με τις προβλέψεις του Ν. 4014/2011 και των σχετικών ΥΑ εντάσσονται στην κατηγορία Β και για τα οποία προβλέπεται μια απλοποιημένη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης²³⁹,

---

CE%B4%CF%81%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B9%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B5%CF%82_%CE%911

²³⁶ Α. Αλεφαντή (2015) «Η Διοίκηση ως παράγων εξισορρόπησης μεταξύ των αναγκών προστασίας του περιβάλλοντος και της οικονομικής ανάπτυξης, ΠερΔικ 2016, 401

²³⁷ Ιδ. άρθρο 11 παρ. 3 του Ν. 4014/2011

²³⁸ Ιδ. άρθρο 8 παρ. 4 του Ν. 4014/2011 & ά. 3 παρ. 3α ΚΥΑ 171914/2013

²³⁹ Β. Καραγεώργου (2021) «Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα

άξια μνείας είναι η υπ' αριθμ. 277/2014²⁴⁰ απόφαση του Τμήματος Αναστολών του ΣτΕ, σχετικά με την εγκατάσταση κεραίας κινητής τηλεφωνίας, υπόθεση επί της οποίας χορηγήθηκε αναστολή, καθόσον δεν συμπεριλαμβάνονταν στα στοιχεία του φακέλου έκθεση ή μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων, παρά το γεγονός ότι δυνάμει του Ν. 4014/2011, το εν λόγω έργο, υπάγεται σε ΠΠΔ και δεν απαιτείται η εκπόνηση μελέτης. Η απόφαση αυτή αποτυπώνει τον προβληματισμό του Ανωτάτου Δικαστηρίου, αφήνοντας ανοικτό το ερώτημα κατά πόσο τηρείται εν προκειμένω η αρχή της προφύλαξης από το υφιστάμενο καθεστώς υπαγωγής σε ΠΠΔ γενικής εφαρμογής.

ΣΤ. Διαδικασία Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης

Η περιβαλλοντική αδειοδότηση αποτελεί μια διαδικασία εξισορρόπησης, η οποία στοχεύει στην εισαγωγή της περιβαλλοντικής διάστασης στον αναπτυξιακό σχεδιασμό προωθώντας εμπράκτως την αιεφόρο ανάπτυξη.

Εξετάζοντας τη δομή της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, διαπιστώνεται ότι υπάρχει ένας βασικός νόμος, ο οποίος ρυθμίζει όλες τις βασικές πτυχές της διαδικασίας, όπως είναι (α) η κατάταξη των έργων ανάλογα με την ένταση και τη σημασία των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων, (β) οι διαδικασίες που πρέπει να ακολουθούνται κατά την περιβαλλοντική αδειοδότηση, τόσο σε ό,τι αφορά τις νέες αποφάσεις, όσο και στις ανανεώσεις ή τροποποιήσεις, (γ) τις προδιαγραφές στις οποίες πρέπει να ανταποκρίνονται οι μελέτες αλλά και οι αποφάσεις, (δ) τη διαφάνεια μέσω ηλεκτρονικού περιβαλλοντικού μητρώου και του ειδικού ιστότοπου στον οποίο δημοσιεύονται, επιπροσθέτως της Διαύγειας, οι αποφάσεις περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Ωστόσο, άξιο μνείας είναι ότι ενδεικτικά, το Κεφάλαιο Α του ν. 4014/2011 για την περιβαλλοντική αδειοδότηση έχει μεταβληθεί μέσα στην τελευταία

ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Η επιρροή της Σύμβασης Aarhus και του Ενωσιακού Δικαίου», Νομική Βιβλιοθήκη

²⁴⁰ ΣτΕ 277/2014, σκ. 4 & 6, διαθέσιμη στο: https://www.dsnet.gr/Webtop/ws/alis11i/www/case/Record?r=1&rpp=50&set=120&upp=0&w=NATIVE%28%27CASE_ID+%3D+277+and+YEAR+%3D+2014%27%29&m=6&order=native%28%27COURT_ID%2CYEAR%2FDescend%2CCASE_ID%27%29&sid=60e9565312944c74b5cea0e8b512822a

δεκαετία προς διάφορες κατευθύνσεις με οκτώ νόμους: 4042/2012²⁴¹, 4519/2018²⁴², 4635/2019²⁴³, 4685/2020²⁴⁴, 4736/2020²⁴⁵, 4819/2021²⁴⁶, 4843/2021²⁴⁷, 4951/2022²⁴⁸.

Ωστόσο, βασικά στοιχεία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, ο ίδιος νόμος προβλέπει μια ενεργή διασύνδεση με τις θεματικές νομοθεσίες που αφορούν στα δάση, στον αιγιαλό και την παραλία, στα ύδατα, στη βιοποικιλότητα μέσω της ειδικής οικολογικής αξιολόγησης, στα απόβλητα μέσω των αδειών διαχείρισης αποβλήτων, αλλά και στην πολιτιστική κληρονομιά, στη χωροταξική και πολεοδομική συμβατότητα, καθώς και σε ζητήματα που σχετίζονται με την ποιότητα του αέρα και το θόρυβο. Διαφαίνεται λοιπόν μια πλήρης διασύνδεση της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, και όχι μια αυτονομία της από τους υπόλοιπους θεματικούς περιβαλλοντικούς κανόνες.

---

²⁴¹ Νόμος 4042/2012 : Ποινική προστασία του περιβάλλοντος - Εναρμόνιση με την οδηγία 2008/99/EK - πλαίσιο παραγωγής και διαχείρισης αποβλήτων - Εναρμόνιση με την οδηγία 2008/98/EK - Ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/apobleta/n-4042-2012.html>, acc. 19-11-2022

²⁴² Νόμος 4519/2018 : Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις, <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/nomos-4519-2018-fek-25a-20-2-2018.html>, acc. 19-11-2022

²⁴³ Νόμος 4635/2019 - ΦΕΚ 167/A/30-10-2019: Επενδύω στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις, <https://www.e-nomothesia.gr/kat-epikheireseis/nomos-4635-2019-phek-167a-30-10-2019-1.html>, acc. 19-11-2022

²⁴⁴ Νόμος 4685/2020 - ΦΕΚ 92/A/7-5-2020: Εκσυγχρονισμός περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία των Οδηγιών 2018/844 και 2019/692 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και λοιπές διατάξεις, <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/nomos-4685-2020-phek-92a-7-5-2020.html>, acc. 19-11-2022

²⁴⁵ Νόμος 4736/2020 - ΦΕΚ 200/A/20-10-2020: Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/904 σχετικά με τη μείωση των επιπτώσεων ορισμένων πλαστικών προϊόντων στο περιβάλλον και λοιπές διατάξεις, <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/nomos-4736-2020-phek-200a-20-10-2020.html>, acc. 19-11-2022

²⁴⁶ Νόμος 4819/2021 - ΦΕΚ 129/A/23-7-2021 (Άρθρα 1 - 94): Ολοκληρωμένο πλαίσιο για τη διαχείριση των αποβλήτων - Ενσωμάτωση των Οδηγιών 2018/ 851 και 2018/852 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Μαΐου 2018 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2008/98/EK περί αποβλήτων, <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/nomos-4819-2021-phek-129a-23-7-2021.html>, acc. 19-11-2022

²⁴⁷ Νόμος 4843/2021 - ΦΕΚ 193/A/20-10-2021: Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/2002 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 2018 «σχετικά με την τροποποίηση της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση», προσαρμογή στον Κανονισμό 2018/1999/ΕΕ, <https://www.e-nomothesia.gr/energeia/nomos-4843-2021-phek-193a-20-10-2021.html>, acc. 19-11-2022

²⁴⁸ Νόμος 4951/2022 - ΦΕΚ 129/A/4-7-2022 (Άρθρα 1- 58): Εκσυγχρονισμός της αδειοδοτικής διαδικασίας Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας - Β' φάση, Αδειοδότηση παραγωγής και αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας, πλαίσιο ανάπτυξης Πιλοτικών Θαλάσσιων Πλωτών Φωτοβολταϊκών Σταθμών και ειδικότερες διατάξεις, <https://www.e-nomothesia.gr/energeia/nomos-4951-2022-phek-129a-4-7-2022-1.html>, acc. 19-11-2022

Από διαδικαστικής πλευράς, η περιβαλλοντική αδειοδότηση είναι μεν περίπλοκη, αλλά σχετικώς ορθά χαρτογραφημένη, με τα στάδια της σαφή και ξεκάθαρα, την έκβαση του κάθε σταδίου να οδηγεί συγκεκριμένα βήματα, και τον κάθε ένα συμμετέχοντα δηλαδή τους φορείς, τις αρχές, τα περιφερειακά συμβούλια, τις υπηρεσίες, τους πολίτες και τους φορείς εκπροσώπησης τους, να διαδραματίζουν έναν σαφώς οριοθετημένο ρόλο σε κάθε στάδιο της διαδικασίας. Οι αιτήσεις για τον έλεγχο του φακέλου της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) και τη διεξαγωγή της διαδικασίας Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης, με την έκδοση Απόφασης Έγκριση Απόφασης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ), γίνονται πλέον αποκλειστικά με την υποβολή τους στο Ηλεκτρονικό Περιβαλλοντικό Μητρώο (ΗΠΜ), σύμφωνα με την αριθμ. ΥΠΕΝ/ΔΠΙΑ/68535/2397/10-10-2018 Εγκύκλιο του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας²⁴⁹.

Με την ΑΕΠΟ (ατομική διοικητική πράξη) επιβάλλονται προϋποθέσεις, όροι, περιορισμοί και διαφοροποιήσεις για την πραγματοποίηση του έργου ή της δραστηριότητας, ιδίως ως προς τη θέση, το μέγεθος, το είδος, την εφαρμοζόμενη τεχνολογία και τα γενικά τεχνικά χαρακτηριστικά. Επίσης, επιβάλλονται τυχόν αναγκαία επανορθωτικά ή προληπτικά μέτρα και δράσεις παρακολούθησης των περιβαλλοντικών μέσων και παραμέτρων ή και αντισταθμιστικά μέτρα. Οι όροι αφορούν κατά σειρά προτεραιότητας στην αποφυγή ή ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων ή στην επανόρθωση ή αποκατάσταση του περιβάλλοντος.

Όσες επιμέρους διαφορές και αν έχουν οι επιμέρους κατηγορίες έργων, τονίζεται πως η αρμόδια περιβαλλοντική αρχή διενεργεί έλεγχο πληρότητας του συμπληρωμένου φακέλου εντός αποκλειστικής προθεσμίας πέντε ημερών και είτε προχωρά στα επόμενα στάδια είτε απορρίπτει τον φάκελο εάν διαπιστωθούν ελλείψεις. Η άπρακτη παρέλευση της προθεσμίας αυτής έχει ως συνέπεια να θεωρείται ο Φάκελος πλήρης.

Υπό προϋποθέσεις, ποικίλλουσες ανά κατηγορία έργου, η αρμόδια Αρχή απλώς υποχρεούται να απαντήσει αιτιολογημένα για τις επιπτώσεις στο περιβάλλον από το σχεδιαζόμενο έργο, εφόσον έχουν διενεργηθεί τα προηγούμενα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης και δόθηκε εν πολλοίς «θετικό» πόρισμα σε αυτά.

²⁴⁹ <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/391980/egkyklios-68535-2397-2018>, acc.19-11-2022

Η περιβαλλοντική αδειοδότηση συνιστά ένα βασικό εργαλείο για την προστασία του περιβάλλοντος, καθόσον απαιτείται εμβριθής και κυρίως εξατομικευμένη, για εκάστη συγκεκριμένη περίπτωση μελέτη και απόφαση, ήτοι οι γενικοί κανόνες εφαρμόζονται με ειδικό για την περίπτωση τρόπο, καταλήγοντας σε κατάλληλα κατά ειδικό τρόπο μέτρα, πέρα ή και πάνω από τις πάγιες απαιτήσεις της νομοθεσίας. Ταυτόχρονα, απαιτείται ολοκληρωμένη και αθροιστική ανάλυση των περιβαλλοντικών ζητημάτων, ήτοι συνδυασμός των θεματικών κανόνων, όπως αυτών για παράδειγμα που αφορούν στην προστασία των οικοτόπων και ειδών, τα δάση, τα ύδατα, την ατμόσφαιρα, το θόρυβο και μια σειρά άλλων περιβαλλοντικών θεματικών ενοτήτων. Οι κανόνες αυτοί αναλύονται υπό το πρίσμα του αξιολογούμενου έργου και καταλήγουν σε μέτρα προστασίας ειδικά, τα οποία συχνά είναι πολλαπλής στόχευσης διότι ενσωματώνονται στον σχεδιασμό του έργου και πετυχαίνουν πολλαπλά περιβαλλοντικά οφέλη.

Παράλληλα, τα τελευταία χρόνια η ολοκληρωμένη ανάλυση περιλαμβάνει όχι μόνο τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις μέσα στη ζώνη του έργου, αλλά και σε πιο απομακρυσμένα σημεία. Επιπλέον, μια άλλη σημαντική ιδιότητα της περιβαλλοντικής αδειοδότησης που την καθιστά βασικό εργαλείο προστασίας του περιβάλλοντος, αλλά και μέσο δημοκρατικού προγραμματισμού της ανάπτυξης, είναι ότι πρόκειται για μια διαδικασία ανοιχτή και πολυμερή. Η μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων είναι ένα πολυεπιστημονικό πόνημα, από μία συνήθως πολυάριθμη και ιδιαίτερα καταρτισμένη διεπιστημονική ομάδα. Στη συνέχεια, επί της μελέτης αυτής γνωμοδοτούν όλες οι Υπηρεσίες και Φορείς των οποίων η αρμοδιότητα συνδέεται, είτε θεματικά, είτε χωρικά, με το έργο. Ταυτόχρονα διεξάγεται δημόσια διαβούλευση επί της μελέτης, η οποία στην Ελλάδα δεν προϋποθέτει έννομο ή άλλο συμφέρον ή ενδιαφέρον· αντίθετα είναι ανοιχτή σε όλους αδιακρίτως. Αυτή λοιπόν η απολύτως ανοιχτή δημόσια διαβούλευση επιτρέπει στους μεμονωμένους πολίτες, στους φορείς εκπροσώπησης τους, στις περιβαλλοντικές οργανώσεις και σε οποιονδήποτε άλλο φορέα απόψεων, να συνδιαμορφώσει το αποτέλεσμα της διαδικασίας με τις παρατηρήσεις του. Και ένα πρόσθετο και τελικό σημείο που αξίζει να υπογραμμιστεί, είναι ότι ενώ η περιβαλλοντική αδειοδότηση κινείται στο επίπεδο των έργων και δραστηριοτήτων, συμπληρώνεται από τη στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση, η οποία κινείται στο

υπερκείμενο επίπεδο, των σχεδίων και προγραμμάτων, και μέσω της οποίας επιτυγχάνεται η πρωιμότερη δυνατή ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στον αναπτυξιακό σχεδιασμό.

Z. Ηλεκτρονικό Περιβαλλοντικό Μητρώο

Δυνάμει του άρθρου 18 του Ν. 4014/2011, προβλέποταν η δημιουργία Ηλεκτρονικού Περιβαλλοντικού Μητρώου (ΗΠΜ) πληροφοριών που αφορούν στη διαδικασία έκδοσης, ανανέωσης, τροποποίησης, καθώς και στην παρακολούθηση της εφαρμογής των ΑΕΠΟ και ΠΠΔ, το οποίο τηρείται στο Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, όπου και θα καταχωρούνταν όλες οι ενέργειες και πληροφορίες καθ' όλα τα στάδια της διαδικασίας για την έκδοση, ανανέωση ή τροποποίηση ΑΕΠΟ ή ΠΠΔ, καθώς επίσης και το σύνολο των πληροφοριών που αναφέρονται στην πέραν αυτών περιβαλλοντική επίδοση ενός έργου ή μιας δραστηριότητας κατά τη διάρκεια του συνολικού κύκλου ζωής, συμπεριλαμβανομένων των αποτελεσμάτων τυχόν περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων.

Δυνάμει της Υ.Α. οικ. 30651/2014²⁵⁰, εξειδικεύθηκαν οι προδιαγραφές, ο τρόπος παροχής και συντήρησης, των διαδικασιών και αδειών ηλεκτρονικής πρόσβασης και εισαγωγής πληροφοριών καθώς και κάθε αναγκαίας λεπτομέρειας για την οργάνωση, υλοποίηση και λειτουργία του Ηλεκτρονικού Περιβαλλοντικού Μητρώου (ΗΠΜ), σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 18 παράγραφος 5 του Ν. 4014/2011, ενώ τέθηκε σε λειτουργία την 05^η-07-2018.

Το Μητρώο αυτό είναι η συνέχεια των ευρωπαϊκών νομοθεσιών οι οποίες χρηματοδοτούνται από το 7ο πρόγραμμα-πλαίσιο με σκοπό την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη. Αποτελεί ένα εργαλείο επιχειρησιακό για το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Μετά την κατάθεση των πρώτων μελετών για περιβαλλοντική αδειοδότηση παρέχεται στο έργο ή την δραστηριότητα ένας χαρακτηριστικός αριθμός που λέγεται Περιβαλλοντική Ταυτότητα (ΠΕΤ). Ο αριθμός αυτός ακολουθεί την μελέτη σε όλα τα στάδιά της.

---

²⁵⁰ ΦΕΚ 1817/Β` 02-07-2014, <https://www.elinyae.gr/sites/default/files/2019-07/1817b-14.1411547783562.pdf>, acc. 19-11-2022

Εν προκειμένω, άξιο μνείας είναι ότι μέσω ανασχεδιασμού του Ηλεκτρονικού Περιβαλλοντικού Μητρώου, με ενσωμάτωση όλων των σύγχρονων επιτευγμάτων ψηφιακής διακυβέρνησης, καθώς και μέσω της ευθυγράμμισης των περιβαλλοντικών ελέγχων με τις αρχές της εποπτείας οικονομικών δραστηριοτήτων και προϊόντων, διασφαλίζεται και ενισχύεται η διαφάνεια της διαδικασίας εν γένει.

Βασικός στόχος της εφαρμογής του Ηλεκτρονικού Περιβαλλοντικού Μητρώου²⁵¹, είναι η βελτιστοποίηση των διαδικασιών περιβαλλοντικής αδειοδότησης με τη μετατροπή της υφιστάμενης αδειοδοτικής κατάστασης, σε μία πλήρως ηλεκτρονική πλατφόρμα διεκπεραίωσης και ροής εργασιών. Με το Ηλεκτρονικό Περιβαλλοντικό Μητρώο καθίσταται δυνατή η ηλεκτρονική υποβολή και διεκπεραίωση Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για έργα και δραστηριότητες κατηγορίας Α1 και Α2, καθώς και η παρακολούθηση της διαδικασίας έκδοσης, ανανέωσης ή τροποποίησης των Αποφάσεων Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ) στο πλαίσιο της εφαρμογής του Ν. 4014/2011. Οι Διαδικασίες που ενημερώνουν το εν λόγω Μητρώο, είναι η Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ) για έργα/δραστηριότητες Α1 Υποκατηγορίας, η Γνωμοδότηση Προκαταρκτικού Προσδιορισμού Περιβαλλοντικών Απαιτήσεων (ΠΠΠΑ) για έργα/ δραστηριότητες Α1, καθώς και η Γνωμοδότηση επί Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων έργων και δραστηριοτήτων υποκατηγορίας Α1²⁵².

Το ΗΠΜ αποτελεί μια σημαντική καινοτομία στην περιβαλλοντική διαχείριση, διότι εξασφαλίζει ταχύτητα, διαφάνεια και ισοτιμία στην αδειοδότηση έργων/δραστηριοτήτων, αλλά και δημόσια πρόσβαση όλων στην περιβαλλοντική απόδοση και συμπεριφορά των φορέων των έργων/δραστηριοτήτων, ενώ προσφέρει τη δυνατότητα συνεχούς επικαιροποίησης όλων των πληροφοριών που σχετίζονται με μια συγκεκριμένη δραστηριότητα, την περιβαλλοντική της απόδοση, αλλά και όλων των σταδίων περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Περαιτέρω, η λειτουργία του Ηλεκτρονικού Περιβαλλοντικού Μητρώου κατοχυρώνει την:

²⁵¹ <https://epm.ypen.gr/>, acc. 19-11-2022

²⁵² <https://www.gov.gr/upourgeia/upourgeio-periballontos-kai-energeias/periballontos-kai-energeias/elektroniko-periballontiko-metroo-epm>

- αυτοματοποίηση των διαδικασιών περιβαλλοντικής αδειοδότησης με την εφαρμογή ηλεκτρονικού συστήματος διαχείρισης
- βελτίωση της περιβαλλοντικής αδειοδότησης με διαφανείς διαδικασίες
- μείωση της γραφειοκρατίας και του κόστους μέσω της απλούστευσης των διαδικασιών περιβαλλοντικής αδειοδότησης και της συντόμευσης του απαιτούμενου χρόνου ελέγχου και έγκρισης
- δυνατότητα διαμοιρασμού υπηρεσιών και πληροφορίας από το ΗΠΜ προς τρίτα συστήματα
- λειτουργία συστήματος περιβαλλοντικής αδειοδότησης μίας στάσης με ψηφιακή μεταφορά αρχείων και ψηφιακή γνωμοδότηση όλων των συναρμόδιων υπηρεσιών

Η. Μητρώο Πιστοποιημένων Αξιολογητών Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

Σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 1 του Ν. 4014/2011, όπως τροποποιήθηκε δυνάμει του της παρ.1 του άρθρου 7 του Ν. 4685/2020 «Για τις ανάγκες αξιολόγησης των ΜΠΕ και σύνταξης των ΑΕΠΟ, καθώς και την εν γένει προώθηση των διαδικασιών των άρθρων 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9 και 10 του παρόντος συνιστάται Μητρώο Πιστοποιημένων Αξιολογητών Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Το Μητρώο Πιστοποιημένων Αξιολογητών καταρτίζεται ανά κατηγορία ή/και είδος έργων και τηρείται στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Η πιστοποίηση των αξιολογητών διενεργείται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Στο Μητρώο εγγράφονται αξιολογητές με εξειδικευμένη και επαρκή εμπειρία σε όλους τους τομείς εξειδίκευσης ΜΠΕ και κατηγοριών έργων...*Η έννοια του όρου Πιστοποιημένος Αξιολογητής ΜΠΕ περιλαμβάνει και τα νομικά πρόσωπα που έχουν εγγραφεί στο σχετικό Μητρώο*». Περαιτέρω, σύμφωνα με την παράγραφο 6 του ως άνω Νόμου, όπως τροποποιήθηκε δυνάμει της παρ.1 του άρθρου 22 του Ν. 4736/2020: «*Με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας καθορίζονται: α) τα προσόντα των Πιστοποιημένων Αξιολογητών, οι κανόνες που διέπουν την εκτέλεση του έργου τους και τα ζητήματα που αφορούν τη διαδικασία πιστοποίησής τους για την εγγραφή τους στο Μητρώο, είτε πρόκειται για φυσικά είτε για νομικά πρόσωπα,*

β) η συγκρότηση επιτροπής που γνωμοδοτεί για τη χορήγηση ή την αφαίρεση άδειας Αξιολογητή και εισηγείται στον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας κάθε ρύθμιση σχετική με τους Πιστοποιημένους Αξιολογητές,

γ) η διαδικασία ανάθεσης της αξιολόγησης και οι ιδιότητες που ορίζονται ως ασυμβίβαστες με το έργο τους,

δ) το όργανο και η διαδικασία ελέγχου και παρακολούθησης του έργου των Αξιολογητών, οι διοικητικές κυρώσεις και τα τυχόν χρηματικά πρόστιμα που επιβάλλονται σε αυτούς, τα όργανα, η διαδικασία και οι προϋποθέσεις επιβολής των κυρώσεων και τυχόν προστίμων, οι διοικητικές προσφυγές κατά των κυρώσεων, οι προθεσμίες άσκησής τους και κάθε άλλο σχετικό θέμα».

Υπό το πρίσμα των σχετικών διατάξεων του Ν. 4014/2011, μεταξύ άλλων θεσμοθετήθηκε το εν λόγω εργαλείο, το «Μητρώο Πιστοποιημένων Αξιολογητών ΜΠΕ» με στόχο –μεταξύ άλλων - την μείωση του απαιτούμενου χρόνου αλλά και των διοικητικών βαρών της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, της βελτίωσης με ταυτόχρονη βελτίωση της ποιότητας των περιβαλλοντικών αδειών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αξιοποιείται περαιτέρω η εξειδικευμένη γνώση ανθρώπινου δυναμικού, ενισχύονται οι μηχανισμοί αξιολόγησης των μελετών περιβάλλοντος, προς όφελος των διαδικασιών περιβαλλοντικής αδειοδότησης και της προστασίας του περιβάλλοντος, μειώνεται ο διοικητικός φόρτος, επιταχύνεται η διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων, ενώ ενισχύεται η επενδυτική εμπιστοσύνη έναντι της Διοίκησης. Κατ' εξουσιοδότηση της ανωτέρω διάταξης, δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, το Προεδρικό Διάταγμα 50/2021, δυνάμει του οποίου ρυθμίζονται ζητήματα, τα οποία αφορούν στην σύσταση και τήρηση Μητρώου Πιστοποιημένων Αξιολογητών Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Το Μητρώο Αξιολογητών ΜΠΕ, το οποίο προβλέπεται στην παρ. 1 του άρθρου 16 του Ν. 4014/2011 τηρείται στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας σε ηλεκτρονική βάση δεδομένων. Στο Μητρώο καταχωρούνται όλα τα φυσικά πρόσωπα, τα οποία διαθέτουν άδεια Πιστοποιημένου Αξιολογητή ΜΠΕ (εφεξής Αξιολογητές ΜΠΕ), καθώς και τα νομικά πρόσωπα, μέσω των οποίων οι Αξιολογητές ΜΠΕ, δύνανται να παρέχουν τις υπηρεσίες τους. Η ηλεκτρονική εφαρμογή του Μητρώου περιέχει και ηλεκτρονικό σύστημα

κλήρωσης των Αξιολογητών ΜΠΕ, ενώ η εγγραφή στο Μητρώο αποτελεί προϋπόθεση για την κτήση της ιδιότητας του Αξιολογητή ΜΠΕ.

Στο Μητρώο έχουν πρόσβαση μόνον οι περιβαλλοντικές αρχές, οι οποίες έχουν την αρμοδιότητα έκδοσης Αποφάσεων Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων, σύμφωνα με τα άρθρα 3 και 4 του Ν. 4014/2011. Σε κάθε περίπτωση, δεν επιτρέπεται η πρόσβαση στο Μητρώο φορέων, έργων, η περιβαλλοντική αδειοδότηση των οποίων, είναι εκκρεμής και η ΜΠΕ ενδέχεται να υπαχθεί στη διαδικασία αξιολόγησης του άρθρου 16 του Ν. 4014/2011.

Οι Αξιολογητές ΜΠΕ ασκούν τις αρμοδιότητές τους μετά από πιστοποίηση των προσόντων τους, χορήγηση άδειας και εγγραφή στο Μητρώο Αξιολογητών ΜΠΕ. Για να πιστοποιηθεί και να αδειοδοτηθεί ένα φυσικό πρόσωπο ως Πιστοποιημένος Αξιολογητής ΜΠΕ, οφείλει να διαθέτει τα παρακάτω προσόντα και να μη συντρέχουν στο πρόσωπό του τα παρακάτω κωλύματα:

-να έχει πτυχίο Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Ε.Ι.) της ημεδαπής ή ομοταγούς ιδρύματος της αλλοδαπής, αναγνωρισμένων σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία και να είναι κάτοχος μελετητικού πτυχίου Γ' βαθμίδας στην Κατηγορία 27 (Περιβαλλοντικές Μελέτες).

-να διαθέτει την απαιτούμενη επαγγελματική εμπειρία για το Πεδίο Πιστοποίησης ως προς το οποίο ζητεί να αδειοδοτηθεί.

-να μην συντρέχουν στο πρόσωπό του τα κωλύματα διορισμού.

-να μην έχει την ιδιότητα του υπαλλήλου με σχέση δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου στο Δημόσιο ή σε φορέα της Γενικής Κυβέρνησης.

Για να λάβει ένα φυσικό πρόσωπο άδεια Πιστοποιημένου Αξιολογητή ΜΠΕ απαιτείται να έχει εκπονήσει τα δέκα (10) έτη πριν από την υποβολή του αιτήματός του τουλάχιστον έξι (6) Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για έργα ή δραστηριότητες, για τα οποία έχει εκδοθεί ΑΕΠΟ και εμπίπτουν στο Πεδίο ή στα Πεδία Πιστοποίησης που επιλέγει ή να έχει εκπονήσει αντίστοιχες αξιολογήσεις ως Αξιολογητής ΜΠΕ ή να έχει εκπονήσει τουλάχιστον έξι (6) ΜΠΕ και αξιολογήσεις ΜΠΕ αθροιστικά.

Ωστόσο, στο πλαίσιο της επίσπευσης των διαδικασιών περιβαλλοντικής αδειοδότησης και έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, έχει θεσπιστεί διά νόμου, η δυνατότητα απαλλαγής από την υποχρεωτική περιβαλλοντική αδειοδότηση για κάποιες κατηγορίες έργων.

Ειδικότερα, τομεακές ρυθμίσεις για τη συνέχιση της λειτουργίας έργων χωρίς ΑΕΠΟ ή χωρίς ανανέωση της παρακάμπτουν και υπονομεύουν τον θεσμό της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, δεν τελούν σε συμφωνία με το ενωσιακό δίκαιο και με τις προϋποθέσεις που αναγνωρίζει η ενωσιακή νομοθεσία και η νομολογία του ΔΕΕ. Το περιβαλλοντικό δίκαιο ρυθμίζει κινδύνους, και η παροχή προκαλύμματος νομιμοποίησης εγκαταστάσεων και έργων χωρίς περιβαλλοντική αδειοδότηση εντείνει τους κινδύνους για το περιβάλλον και όλους εμάς. Οι ρυθμίσεις αυτές μπορούν να καταταχθούν στις εξής κατηγορίες:

- (α) τη «λειτουργική τακτοποίηση», και
- (β) νομιμοποίηση με νομοθετική διακήρυξη που αφορά σε νόμους που προβλέπουν ότι κάποια έργα είναι νόμιμα.

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, δυνάμει του Ν.4014/11 «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος» (ΦΕΚ 209/Α/2011), σκιαγραφείται η διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης ανά κατηγορία έργων. Ειδικότερα:

Με τον πρόσφατο περιβαλλοντικό νόμο 4685/2020 (ΦΕΚ 92/Α/7-5-2020) σχετικά με τον εκσυγχρονισμό περιβαλλοντικής νομοθεσίας και την ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών 2018/844 και 2019/692, τίθεται ως βασικός στόχος η απλοποίηση της διαδικασίας περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων, μέσα σε διάστημα μερικών μηνών, περιορίζοντας τη γραφειοκρατία με την επέκταση της διάρκειας ισχύος ΑΕΠΟ από 10 σε 15 χρόνια, ενώ δεν προβλέπονται πλέον, τα στάδια δημοσιοποίησης και δημόσιας διαβούλευσης κατά τη τροποποίηση ΑΕΠΟ (σε αντίθεση με τις κοινοτικές οδηγίες και αρχές). Απλοποιούνται επίσης οι διαδικασίες για τις περιβαλλοντικές αδειοδοτήσεις έργων ΑΠΕ προωθώντας

την πράσινη/ αειφόρο ανάπτυξη. Ο νέος νόμος επιφέρει αλλαγές στην προστασία των προστατευόμενων περιοχών, οι οποίες θα απασχολήσουν τους ειδικούς για τα επόμενα χρόνια. Οι κυριότερες τροποποιήσεις που επήλθαν στην διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης με την εισαγωγή του Ν. 4685/2020, επί του υφιστάμενου νόμου περιβαλλοντικής αδειοδότησης Ν.4014/2011, μπορούν να μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

- Αύξηση της διάρκειας ισχύος των ΑΕΠΟ.
- Μείωση του χρόνου ολοκλήρωσης των διαδικασιών έκδοσης ΑΕΠΟ έργων και δραστηριοτήτων υποκατηγορίας Α1 και Α2.
- Μείωση του χρόνου ολοκλήρωσης των διαδικασιών έκδοσης απόφασης τροποποίησης ή ανανέωσης ΑΕΠΟ έργων και δραστηριοτήτων υποκατηγορίας Α1 και Α2.
- Τροποποίηση των περιεχόμενων των Φακέλων ανανέωσης και τροποποίησης Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης.
- Τροποποίηση των μελών των Συμβουλίων ΚΕΣΠΑ και ΠΕΣΠΑ.
- Δυνατότητα αίτησης σύγκλησης ΚΕΣΠΑ και ΠΕΣΠΑ, παράστασης κατά τη συνεδρίαση του Συμβουλίου ή υποβολή υπομνήματος απόψεων στο Συμβούλιο από τον φορέα του έργου ή της δραστηριότητας.
- Ενεργοποίηση του Μητρώου εξειδικευμένων αξιολογητών από τον ιδιωτικό τομέα.
- Διακίνηση των απαιτούμενων εγγράφων αδειοδότησης αποκλειστικά ηλεκτρονικά μέσω του Ηλεκτρονικού Περιβαλλοντικού Μητρώου (ΗΠΜ).
- Δημιουργία ενός κεντρικού φορέα (ΟΦΥΠΕΚΑ) και μείωση των Φορέων Προστατευόμενων Περιοχών από 36 σε 24 Μονάδες Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών (ΜΔΠΠ), ώστε να υιοθετηθεί το ευρωπαϊκό μοντέλο διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών.
- Οι ΑΕΠΟ και οι ΠΠΔ κάθε έργου ή δραστηριότητας είναι ανεξάρτητες του φορέα και ισχύουν για τον νέο κύριο ή φορέα χωρίς την έκδοση Απόφασης Τροποποίησης περιβαλλοντικών όρων.

- ο Το ιδιοκτησιακό καθεστώς των εκτάσεων του έργου ή της δραστηριότητας δεν εμπίπτει στον έλεγχο της αρμόδιας περιβαλλοντικής αρχής κατά την έκδοση των ΑΕΠΟ ή την υπαγωγή σε ΠΠΔ έργου ή δραστηριότητας.

Ακολούθως, παρατίθεται πίνακας με την σχηματική απεικόνιση των αλλαγών που επήλθαν:

N. 1650/1986	N. 4014/2011	N. 4685/2020
Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε 3 κατηγορίες	Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε 2 κατηγορίες Α (Α1 & Α2) και Β	Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε 2 κατηγορίες Α (Α1 & Α2) και Β
Έγκριση περιβαλλοντικών όρων: • 1 η Κατηγορία: ΥΠΕΧΩΔΕ • 2 η Κατηγορία: Νομαρχία • 3 η Κατηγορία: Δήμος	Έγκριση περιβαλλοντικών όρων: • Α1: ΥΠΕΚΑ • Α2: Αποκεντρωμένη Διοίκηση • Β: Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις	Η απόφαση έγκρισης ΠΟ αποτελεί πλέον γραφειοκρατική διαδικασία
Έγκριση περιβαλλοντικών όρων: 1. Πρώτη κατηγορία: 60 μέρες 2. Δεύτερη κατηγορία και Τρίτη κατηγορία: 40 μέρες		
Αρμόδιες αρχές είναι: 1. Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (ΕΥΕΠ). 2. Η αδειοδοτούσα αρχή 3. Οι αρμόδιες υπηρεσίες των Αποκεντρωμένων	Αρμόδιες αρχές είναι: 1. Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (ΕΥΕΠ). 2. Η αδειοδοτούσα αρχή 3. Οι αρμόδιες υπηρεσίες των Αποκεντρωμένων	Αρμόδιες Αρχές είναι: 1. Η αρμόδια αρχή του ΥΠΕΝ. 2. Η αδειοδοτούσα αρχή 3. Η αρμόδια υπηρεσία των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων.

Διοικήσεων και των Περιφερειών. 4. Τα Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος. 5. Οι Περιβαλλοντικοί Ελεγκτές	Διοικήσεων και των Περιφερειών. 4. Τα Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος. 5. Οι Περιβαλλοντικοί Ελεγκτές	4. Οι αρμόδιες υπηρεσίες των Περιφερειών. 5. Τα Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος. 6. Οι Περιβαλλοντικοί Ελεγκτές
Μεγάλος αριθμός μελετών/ περιβαλλοντικών εκθέσεων/ φακέλων	Σημαντική μείωση αριθμού μελετών/ περιβαλλοντικών εκθέσεων/ φακέλων κατά	
Απαίτηση ύπαρξης αδειών πριν την απόφαση ΕΠΟ	Ενσωμάτωση αδειών στην ΑΕΠΟ	Απλοποίηση τροποποίησης της ΑΕΠΟ
Διάρκεια ισχύος ΠΟ: 5 έτη	Διάρκεια ισχύος ΑΕΠΟ: 10 έτη	Διάρκεια ισχύος ΑΕΠΟ: 15 έτη
	Διαδικασία Ανανέωσης ΑΕΠΟ: Διάρκεια 5 ημερών για τον έλεγχο της τυπικής πληρότητας και 25 ημερών για την αξιολόγηση των δικαιολογητικών	Διάρκεια Ανανέωσης ΑΕΠΟ: Διάρκεια 3 ημερών για τον έλεγχο της τυπικής πληρότητας και 15 ημερών για την αξιολόγηση του φακέλου
	Διαδικασία Τροποποίησης ΑΕΠΟ: Διάρκεια 5 ημερών για τον έλεγχο της τυπικής πληρότητας και 25 ημερών για την αξιολόγηση των δικαιολογητικών	Διάρκεια Τροποποίησης ΑΕΠΟ: Διάρκεια 3 ημερών για τον έλεγχο της πληρότητας και διάρκεια 10 ημερών για την αξιολόγηση του φακέλου
Έγκριση περιβαλλοντικής αδειοδότησης (ΠΑ) >20 μήνες	Διάρκεια έγκρισης ΠΑ έως και 13 μήνες	Επιτάχυνση της διαδικασίας αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων σε 100-150 μέρες.
Πρώτη προσπάθεια προστασίας του	Ειδική περιβαλλοντική αξιολόγηση για έργα σε περιοχές Natura 2000.	Αποτελεσματικότερη προστασία των προστατευόμενων περιοχών.

περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων		Δημιουργία του ΟΦΥΠΕΚΑ.
Περιεχόμενα φακέλου 1. Εισαγωγή 2. Περιγραφή του υφιστάμενου έργου/δραστηριότητας 3. Περιγραφή του προτεινόμενου έργου/δραστηριότητας 4. Υφιστάμενη κατάσταση περιβάλλοντος 5. Εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον 6. Φωτογραφική τεκμηρίωση 7. Χάρτες – Σχέδιο 8. Απαιτούμενα δικαιολογητικά	Περιεχόμενα φακέλου 1. Εισαγωγή 2. Περιγραφή αδειοδοτημένου έργου/δραστηριότητας 3. Περιγραφή προτεινόμενης τροποποίησης 4. Συμβατότητα προτεινόμενης τροποποίησης με θεσμοθετημένες δεσμεύσεις 5. Υφιστάμενη κατάσταση του περιβάλλοντος 6. Αποτελέσματα παρακολούθησης και ελέγχων 7. Εκτίμηση και αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων 8. Μέτρα αντιμετώπισης των ενδεχόμενων επιπτώσεων 9. Κωδικοποίηση αποτελεσμάτων και προτάσεων για την τροποποίηση ΑΕΠΟ 10. Φωτογραφική τεκμηρίωση 11. Χάρτες και Σχέδια	Περιεχόμενα φακέλου 1. Εισαγωγή 2. Περιγραφή αδειοδοτημένου έργου/δραστηριότητας 3. Περιγραφή προτεινόμενης τροποποίησης 4. Συμβατότητα προτεινόμενης τροποποίησης με θεσμοθετημένες δεσμεύσεις 5. Υφιστάμενη κατάσταση του περιβάλλοντος 6. Αποτελέσματα παρακολούθησης και ελέγχων 7. Εκτίμηση και αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων 8. Μέτρα αντιμετώπισης των ενδεχόμενων επιπτώσεων 9. Κωδικοποίηση αποτελεσμάτων και προτάσεων για την τροποποίηση ΑΕΠΟ 10. Φωτογραφική τεκμηρίωση 11. Χάρτες και Σχέδια

	12. Παραρτήματα – Δικαιολογητικά 13. Υπογραφές - θεωρήσεις	12. Παραρτήματα – Δικαιολογητικά 13. Υπογραφές - θεωρήσεις
Υποχρεωτική υποβολή Προμελέτης Περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΠΠΕ)	Κατάργηση της ΠΠΕ και αντικατάσταση της με τον φάκελο ΠΠΠΑ	
	Θέσπιση της δημιουργίας της Περιβαλλοντικής Ταυτότητας Έργου	
	Προαιρετική γνωμοδότηση (θετική/ αρνητική) Προκαταρκτικού Προσδιορισμού Περιβαλλοντικών Απαιτήσεων (ΠΠΠΑ)	
	Μητρώο Πιστοποιημένων Αξιολογητών ΜΠΕ και επιλογή μέσω ηλεκτρονικού συστήματος κλήρωσης από την αρμόδια υπηρεσία	Συμμετοχή πιστοποιημένων ιδιωτών αξιολογητών
		Απλούστευση διαδικασιών για ΑΠΕ
	Δημιουργία Ηλεκτρονικού Περιβαλλοντικού Μητρώου (ΗΠΜ) για την υποβολή της ΜΠΕ και παρακολούθηση της διαδικασίας	Η Δημόσια Διαβούλευση θα διεξάγεται μέσω του ΗΠΜ (εάν απαιτείται)
		Ηλεκτρονικό Μητρώο ΑΠΕ

Παρατίθεται πίνακας με τις περιβαλλοντικές Αδειοδοτήσεις δώδεκα ομάδων έργων, κατά το χρονικό διάστημα από 28-05-2012 έως 03-02-2018:

A/A	ΟΜΑΔΑ	ΠΛΗ-ΘΟΣ
1.	Έργα χερσαίων και εναέριων μεταφορών	697
2.	Υδραυλικά έργα	628
3.	Λιμενικά έργα	255
4.	Συστήματα περιβαλλοντικών υποδομών	818
5.	Εξορυκτικές δραστηριότητες	1063
6.	Τουριστικές εγκαταστάσεις και έργα αστικής ανάπτυξης κτιριακού τομέα αθλητισμού και αναψυχής	628
7.	Πτηνοκτηνοτροφικές εγκαταστάσεις:	336
8.	Υδατοκαλλιέργειες	657
9.	Βιομηχανικές και συναφείς εγκαταστάσεις	1766
10.	Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	1205
11.	Μεταφορά ενέργειας καυσίμων και χημικών ουσιών	84
12.	Ειδικά έργα και δραστηριότητες	739
Σύνολο		8905

Πηγή:

<https://aepo.ypeka.gr/%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1/>

Ίσως από τα πιο ακανθώδη ζητήματα, το οποίο αποτελεί αντικείμενο διχογνωμιών ως προς την μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων και την προσβολή των επ'αυτών εκδοθεισών αποφάσεων έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, αφορά στα όρια του ακυρωτικού ελέγχου του ΣτΕ²⁵³. Δυνάμει σωρείας αποφάσεων, το ΣτΕ, παγίως κρίνει ότι το Δικαστήριο περιορίζεται στον έλεγχο κατά πόσον έχουν αναλυθεί την ΜΠΕ, τα θέματα, τα οποία δυνάμει των κείμενων διατάξεων, αλλά και της κρίσης του, θεωρείται αναγκαίο να εξετασθούν ad hoc, αλλά όχι εάν έχουν αντιμετωπισθεί αποτελεσματικά, καθόσον μια τέτοια κρίση εκφεύγει των ορίων του δικαστικού ελέγχου. Ενδεικτικά, οι

²⁵³ Β. Καραγεώργου (2021) «Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Η επιρροή της Σύμβασης Aarhus και του Ευρωπαϊκού Δικαίου», Νομική Βιβλιοθήκη, 244

αποφάσεις 3139/2015²⁵⁴, 2627/2016²⁵⁵, 2940/2017²⁵⁶, καθώς και η 3478/2000²⁵⁷ της Ολομέλειας για το έργο της εκτροπής του Αχελώου ποταμού, το Δικαστήριο, διατύπωσε για πρώτη φορά με τόση σαφήνεια την κεντρική σκέψη για την αρχή της πρόληψης, την μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων και τον ακυρωτικό έλεγχο. Ειδικότερα, διαχρονικά, επιβεβαιώνεται ο θεμελιώδης κανόνας: *«Επειδή, σύμφωνα με τα παγίως κριθέντα, κατά την άσκηση του ακυρωτικού ελέγχου πράξεων εκδιδόμενων κατ' εφαρμογήν της νομοθεσίας για την εκ των προτέρων εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον σχεδιαζόμενων έργων ή δραστηριοτήτων, στον οποίο έλεγχο περιλαμβάνεται και η πλάνη περί τα πράγματα, ο δικαστής εξετάζει, μεταξύ άλλων, αν η μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων, που αποτελεί το βασικό μέσο εφαρμογής της απορρέουσας από τις ανωτέρω διατάξεις αρχής της πρόληψης και προφύλαξης, ανταποκρίνεται προς τις απαιτήσεις του νόμου και αν το περιεχόμενό της είναι επαρκές ώστε να παρέχεται στα αρμόδια διοικητικά όργανα η δυνατότητα να διακριβώνουν και αξιολογούν τους κινδύνους και τις συνέπειες του έργου και να εκτιμούν αν η πραγματοποίησή του είναι σύμφωνη με τις διατάξεις της οικείας νομοθεσίας, τις συνταγματικές επιταγές και τους ορισμούς της Συνθήκης για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ευθεία, όμως, αξιολόγηση από μέρους του δικαστή των συνεπειών ορισμένου έργου ή δραστηριότητας και η κρίση αν η πραγματοποίησή του αντίκειται στην αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης*

²⁵⁴ ΣτΕ 3139/2015, σκ. 7, διαθέσιμη στο: https://www.dsnet.gr/Webtop/ws/alis11i/www/case/Record?r=1&rpp=50&set=35&upp=0&w=NATIVE%28%27CASE_ID+%3D+3139+and+YEAR+%3D+2015%27%29&m=1&order=native%28%27COURT_ID%2CYEAR%2FDescend%2CCASE_ID%27%29&sid=60e9565312944c74b5cea0e8b512822a

²⁵⁵ ΣτΕ 2627/2016, σκ. 20, διαθέσιμη στο: https://www.dsnet.gr/Webtop/ws/alis11i/www/case/Record?r=1&rpp=50&set=43&upp=0&w=NATIVE%28%27CASE_ID+%3D+2627+and+YEAR+%3D+2016%27%29&m=1&order=native%28%27COURT_ID%2CYEAR%2FDescend%2CCASE_ID%27%29&sid=60e9565312944c74b5cea0e8b512822a

²⁵⁶ ΣτΕ, 2970/2017, σκ. 7, διαθέσιμη στο: https://www.dsnet.gr/Webtop/ws/alis11i/www/case/Record?r=1&rpp=50&set=28&upp=0&w=NATIVE%28%27CASE_ID+%3D+2940+and+YEAR+%3D+2017%27%29&m=1&order=native%28%27COURT_ID%2CYEAR%2FDescend%2CCASE_ID%27%29&sid=60e9565312944c74b5cea0e8b512822a

²⁵⁷ ΣτΕ 3478/2000, σκ. 9, διαθέσιμη στο: https://www.dsnet.gr/Webtop/ws/alis11i/www/case/Record?r=1&rpp=50&set=49&upp=0&w=NATIVE%28%27CASE_ID+%3D+3478+and+YEAR+%3D+2000%27%29&m=1&order=native%28%27COURT_ID%2CYEAR%2FDescend%2CCASE_ID%27%29&sid=60e9565312944c74b5cea0e8b512822a

εξέρχονται των ορίων του ακυρωτικού ελέγχου, διότι προϋποθέτουν διαπίστωση πραγματικών καταστάσεων, διερεύνηση τεχνικών θεμάτων, ουσιαστικές εκτιμήσεις και στάθμιση στηριζόμενη στις εκτιμήσεις αυτές. Κατ' ακολουθίαν, παράβαση της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης μπορεί να ελεγχθεί ευθέως από τον ακυρωτικό δικαστή μόνον αν από τα στοιχεία της δικογραφίας και με βάση τα διδάγματα της κοινής πείρας προκύπτει ότι η προκαλούμενη από το έργο ή τη δραστηριότητα βλάβη για το περιβάλλον είναι μη επανορθώσιμη και έχει τέτοια έκταση και συνέπειες, ώστε προδήλως να αντιστρατεύεται την παραπάνω συνταγματική αρχή ...Τα ίδια ισχύουν και κατά την άσκηση του ακυρωτικού ελέγχου πράξεως που τροποποιεί απόφαση εγκρίσεως περιβαλλοντικών όρων²⁵⁸».

Περαιτέρω, «Κατά την άσκηση δε του ακυρωτικού ελέγχου, ο δικαστής εξετάζει, μεταξύ άλλων, αν η μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων ανταποκρίνεται προς τις απαιτήσεις του νόμου και αν το περιεχόμενό της είναι επαρκές ώστε να παρέχεται στα αρμόδια διοικητικά όργανα η δυνατότητα να διακριβώνουν και αξιολογούν τους κινδύνους και τις συνέπειες του έργου ή και να εκτιμούν αν η πραγματοποίησή του είναι σύμφωνη με τις διατάξεις της οικείας νομοθεσίας και τις συνταγματικές επιταγές, καθώς και αν το προσδοκώμενο από αυτό όφελος τελεί σε σχέση αναλογίας με την τυχόν επαπειλούμενη βλάβη του φυσικού περιβάλλοντος²⁵⁹».

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η υπ' αριθμ. 3139/2015²⁶⁰ απόφαση, δυνάμει της οποίας κρίθηκε η υποβληθείσα αίτηση ακυρώσεως κατά ΑΕΠΟ για τις εγκαταστάσεις τερματικού σταθμού υδροποιημένου φυσικού αερίου στη Ρεβυθούσα, με το ΣτΕ, να απορρίπτει τον λόγο ακύρωσης περί ανεπαρκούς προσδιορισμού των προκαλούμενων αέριων ρύπων, καθόσον έκρινε ότι η ΜΠΕ εκτίμησε επαρκώς τις προκαλούμενες από την λειτουργία του σταθμού, συνέπειες, βασιζόμενη σε ειδικά δεδομένα και επιστημονική μεθοδολογία και συνεπώς είναι αιτιολογημένη επαρκώς. Περαιτέρω,

²⁵⁸ Ιδ. ενδεικτικά: ΣτΕ2149/2020 σκ 17, ΣτΕ 1805/2018, ΣτΕ 1964/2015, 1492/2013

²⁵⁹ Ιδ. ενδεικτικά: Στε 2242/2020 σκ. 7, με ρητή παραπομπή σε Ολ. ΣτΕ 462/2010, 3219/2010, ΣτΕ 4413/2012

²⁶⁰ ΣτΕ 3139/2015, σκ. 7 & 15, διαθέσιμη στο https://www.dsnet.gr/Webtop/ws/alis11i/www/case/Record?r=1&rpp=50&set=58&upp=0&w=NATIVE%28%27CASE_ID+%3D+3139+and+YEAR+%3D+2015%27%29&m=1&order=native%28%27COURT_ID%2CYEAR%2FDescend%2CCASE_ID%27%29&sid=60e9565312944c74b5cea0e8b512822a

σύμφωνα με τις υπ' αριθμ. 2939/2017²⁶¹, 103/2018²⁶², Ολομ. 1761/2019²⁶³ αποφάσεις «η στάθμιση σε συμμόρφωση προς τις αρχές της πρόληψης και της προφύλαξης, κατά τρόπο ώστε να μην παραβιάζεται η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, αποτελεί υποχρέωση καταρχήν των αρμόδιων οργάνων της Πολιτείας. Συνεκτιμώνται ο τρόπος και η μέθοδος κατασκευής και λειτουργίας της συγκεκριμένης εγκατάστασης και ο ειδικότερος χαρακτήρας του εξυπηρετούμενου δημόσιου συμφέροντος, ενώ στον δικαστή επαφίεται η εξέταση της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων ως βασικού μέσου εφαρμογής της αρχής της πρόληψης..., εξετάζεται αν η μελέτη ανταποκρίνεται προς τις απαιτήσεις του νόμου / αν το περιεχόμενό της είναι επαρκές ώστε να παρέχεται στα αρμόδια διοικητικά όργανα η δυνατότητα να διακριβώνουν και να αξιολογούν τους κινδύνους και τις συνέπειες του έργου ή της δραστηριότητας και να εκτιμούν αν η πραγματοποίησή του είναι σύμφωνη με τις διατάξεις της οικείας νομοθεσίας και της συνταγματικές επιταγές / αν το προσδοκώμενο όφελος τελεί σε σχέση αναλογίας με την τυχόν επαπειλούμενη βλάβη του φυσικού περιβάλλοντος... τίθεται εκτός ορίων ακυρωτικού ελέγχου η ευθεία αξιολόγηση των συνεπειών του έργου / η κρίση αν η πραγματοποίησή του αντίκειται στην αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης. Αντιθέτως, αποτελεί αντικείμενο ελέγχου αν από τα στοιχεία της δικογραφίας και με βάση τα διδάγματα της κοινής πείρας, η προκαλούμενη βλάβη για το περιβάλλον είναι μη επανορθώσιμη ή προφανώς δυσανάλογη με το προσδοκώμενο όφελος και έχει τέτοια έκταση και συνέπειες ώστε προδήλως να αντιστρατεύεται την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης».

²⁶¹ ΣτΕ 293/2017, σκ. 6, διαθέσιμη στο: https://www.dsnet.gr/Webtop/ws/alis11i/www/case/Record?r=1&rpp=50&set=78&upp=0&w=NATIVE%28%27CASE_ID+%3D+2939+and+YEAR+%3D+2017%27%29&m=1&order=native%28%27COURT_ID%2CYEAR%2FDescend%2CCASE_ID%27%29&sid=60e9565312944c74b5cea0e8b512822a

²⁶² ΣτΕ 103/2018 σκ.19, διαθέσιμη στο: https://www.dsnet.gr/Webtop/ws/alis11i/www/case/Record?r=1&rpp=50&set=74&upp=0&w=NATIVE%28%27CASE_ID+%3D+103+and+YEAR+%3D+2018%27%29&m=6&order=native%28%27COURT_ID%2CYEAR%2FDescend%2CCASE_ID%27%29&sid=60e9565312944c74b5cea0e8b512822a

²⁶³ ΣτΕ 1761/2019σκ. 31, διαθέσιμη στο: https://www.dsnet.gr/Webtop/ws/alis11i/www/case/Record?r=1&rpp=50&set=83&upp=0&w=NATIVE%28%27CASE_ID+%3D+1761+and+YEAR+%3D+2019%27%29&m=2&order=native%28%27COURT_ID%2CYEAR%2FDescend%2CCASE_ID%27%29&sid=60e9565312944c74b5cea0e8b512822a

Ωστόσο, υπάρχουν και παραδείγματα ασκήσεως εκτεταμένου ακυρωτικού ελέγχου με τον δικαστή να υπεισέρχεται στην ουσία και εκτιμά τις Μ.Π.Ε με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος, της δημόσιας υγείας και του δημοσίου συμφέροντος. Ενδεικτικά, στην υπ' αριθμ. 1151/2007²⁶⁴ απόφαση του ΣτΕ, το Δικαστήριο υπεισέρχεται στη ουσία της υπόθεσης και αναλύει διεξοδικά όλα τα σημεία της ΜΠΕ που προσβάλλονται με τη αίτηση ακύρωσης. Αυτά αφορούν γεωμορφολογικά, υδρογεωλογικά στοιχεία, σεισμογενή στοιχεία, αποστάσεις από οικισμούς και χώρους λατρείας. Γίνεται εκτενής αναφορά στην μορφολογία του εδάφους, στα υπόγεια και επιφανειακά ύδατα, καθώς επίσης και στην προσβολή της υγείας των ατόμων από κατασκευές που αφορούν την παραγωγή θορύβου, την ατμοσφαιρική ρύπανση και την παραγωγή οσμών, στην προστασία από τους επιφανειακούς, αέριους ρύπους και στα μέτρα που αναφέρονται ότι θα ληφθούν κατά την εκτέλεση του έργου. Ταυτόχρονα, δυνάμει της υπ' αριθμ. 3651/2013 απόφαση του ΣτΕ το δικαστήριο στις σκέψεις 9 και 10 υπεισέρχεται στην ουσία της υπόθεσης εξετάζοντας σε βάθος τις Μ.Π.Ε και κάνοντας αποδεκτά τα τεχνικά στοιχεία που αναφέρονται σε αυτήν και αφορούν την υδρογεωλογική ενότητα της λίμνης Κορώνειας, τη μορφή του εδάφους και την επίδραση στα επιφανειακά και υπόγεια ύδατα, αλλά και στην υπ' αριθμ. 1360/2018²⁶⁵ ΣτΕ σε επταμελή Σύνθεση, με αντικείμενο τον Διαδριατικό Αγωγός Φυσικού Αερίου Υψηλής Πίεσης, και δη την εκτέλεση έργων αναγκαίων για την υλοποίηση στρατηγικών επενδύσεων του Ν.3895/10 δεν απαγορεύεται σε γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας, τέτοια δε στρατηγική επένδυση έχει χαρακτηριστεί η κατασκευή αγωγού φυσικού αερίου.

---

²⁶⁴ ΣτΕ 1151/2007, σκ. 21,22, 23, 24, 25, 29, 30, διαθέσιμη στο: https://www.dsnet.gr/Webtop/ws/alis11i/www/case/Record?r=1&rpp=50&set=87&upp=0&w=NATIVE%28%27CASE_ID+%3D+1151+and+YEAR+%3D+2007%27%29&m=4&order=native%28%27COURT_ID%2CYEAR%2FDescend%2CCASE_ID%27%29&sid=60e9565312944c74b5cea0e8b512822a

²⁶⁵ ΣτΕ 1360/2018, σκ. 21 διαθέσιμη στο: https://www.dsnet.gr/Webtop/ws/alis11i/www/case/Record?r=1&rpp=50&set=102&upp=0&w=NATIVE%28%27CASE_ID+%3D+1360+and+YEAR+%3D+2018%27%29&m=4&order=native%28%27COURT_ID%2CYEAR%2FDescend%2CCASE_ID%27%29&sid=60e9565312944c74b5cea0e8b512822a

Θ. Ανανέωση & Τροποποίηση Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης- Διαδικασία Ανανέωσης ΑΕΠΟ

Ευθύς εξ αρχής, θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι, τόσο κατά ανανέωση, όσο και κατά την τροποποίηση της ΑΕΠΟ, η κρίση της αρμόδιας αρχής, θα πρέπει να ερείδεται σε σαφή και πλήρη αιτιολογία, ως αποτέλεσμα της αξιολόγησης πρόσφορων δεδομένων, στοιχείων, παραγόντων και κριτηρίων, που ανάγονται στον σχεδιασμό, την εξέλιξη και τη λειτουργία του έργου/δραστηριότητας, στην υλοποίηση των περιβαλλοντικών όρων και περιορισμών που έχουν επιβληθεί και στην αποτελεσματικότητά τους σε ενδεχόμενες μεταβολές, που έχουν επέλθει στο περιβάλλον.

Εν προκειμένω λοιπόν, οι φορείς έργων και δραστηριοτήτων πριν από τη λήξη ισχύος της ΑΕΠΟ υποχρεούνται να υποβάλλουν προς έγκριση στην αρμόδια περιβαλλοντική αρχή Φάκελο Ανανέωσης ΑΕΠΟ²⁶⁶. Η ΑΕΠΟ εξακολουθεί να ισχύει προσωρινά και μετά τη λήξη της, μέχρι την έκδοση νέας ανανεωμένης ή τροποποιημένης απόφασης, εφόσον όμως ο υπόχρεος φορέας αιτηθεί εγκαίρως την ανανέωση ή τροποποίησή. Η αρμόδια περιβαλλοντική αρχή αξιολογεί τα υποβληθέντα δικαιολογητικά, και δύναται:

- Εφόσον κρίνει ότι επέρχονται ουσιαστικές διαφοροποιήσεις ως προς τις επιπτώσεις στο περιβάλλον, ζητεί την υποβολή νέας ΜΠΕ ως προς το σύνολο ή μέρος του έργου:
- Εφόσον κρίνει ότι επέρχονται μη ουσιαστικές διαφοροποιήσεις ως προς τις επιπτώσεις στο περιβάλλον, ανανεώνει την ΑΕΠΟ λαμβάνοντας υπόψη τις ισχύουσες γενικές προδιαγραφές, όρους και περιορισμούς που προβλέπονται από τις οικείες διατάξεις.
- Εφόσον κρίνει ότι δεν επέρχονται ουσιαστικές διαφοροποιήσεις ως προς τις επιπτώσεις στο περιβάλλον, παρατείνει τη διάρκεια ισχύος της ΑΕΠΟ ως έχει.

Σημειωτέον, ότι η κρίση της αρμόδιας αρχής, θα πρέπει να ερείδεται σε σαφώς και πλήρως αιτιολογημένη άποψη σχετικά με την αναγκαιότητα ανανέωσης της απόφασης ΕΠΟ, χωρίς να απαιτείται ιδιαίτερη πράξη.

Τα περιεχόμενα του φακέλου Ανανέωσης ΑΕΠΟ εμπεριέχουν τουλάχιστον²⁶⁷:

²⁶⁶ Ιδ. άρθρο 5 του Ν. 4014/2011, όπως τροποποιηθέν ισχύει.

²⁶⁷ Ιδ. άρθρο 11, παρ. 5 του Ν. 4014/2011, όπως τροποποιήθηκε με την παρ.1 του άρθρου 5 του Ν. 4685/2020

- α) συνοπτική τεχνική περιγραφή του έργου ή της δραστηριότητας,
- β) συνοπτική περιγραφή των στοιχείων που έχουν προκύψει από την εφαρμογή του προγράμματος παρακολούθησης και ελέγχων και συσχετίσή τους με τους εγκεκριμένους περιβαλλοντικούς όρους,
- γ) προτάσεις για τροποποίηση όρων και περιορισμών εφόσον προκύπτουν από τυχόν τροποποιήσεις ή προσθήκες νομοθετικών ρυθμίσεων που αφορούν στο περιβάλλον κατά την περίοδο μεταξύ της έκδοσης της ΑΕΠΟ και της κατάθεσης του φακέλου ανανέωσης ή τα στοιχεία του προγράμματος παρακολούθησης ή των ελέγχων.

Ως προς τη διαδικασία Τροποποίησης ΑΕΠΟ²⁶⁸, οι φορείς έργων/δραστηριοτήτων σε περίπτωση ουσιώδους μεταβολής²⁶⁹, και δη εκσυγχρονισμού, επέκτασης, βελτίωσης ή τροποποίησης περιβαλλοντικά αδειοδοτημένων έργων, υποχρεούνται να υποβάλλουν προς έγκριση στην αρμόδια αρχή Φάκελο Τροποποίησης²⁷⁰.

Σύμφωνα με την παρ. 1α²⁷¹, πλέον, διαφοροποιήσεις μικρής κλίμακας που αφορούν σε τεχνικές ή λειτουργικές λεπτομέρειες περιβαλλοντικά αδειοδοτημένου έργου ή δραστηριότητας δεν συνιστούν τροποποίηση, εκσυγχρονισμό, επέκταση ή βελτίωση του έργου ή της δραστηριότητας²⁷².

²⁶⁸ Ιδ. άρθρο 6 παρ. 1 εδ.α΄ του Ν. 4014/2011, όπως τροποποιηθέν ισχύει.

²⁶⁹ Σε περιπτώσεις μη ουσιώδους μεταβολής των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, η τροποποίηση περιβαλλοντικών όρων που έχουν εγκριθεί κατά τη χωροθέτηση επενδυτικού σχεδίου αξιοποίησης δημοσίου ακινήτου του άρθρου 13 του ν. 3986/2011 (Α΄ 152), επενδυτικού σχεδίου ανάπτυξης στρατηγικών επενδύσεων του άρθρου 7 του ν. 4864/2021 (Α΄ 237), σε σύνθετα τουριστικά καταλύματα της υποπερ. ζζ΄ της περ. α΄ της παρ. 2 του άρθρου 1 του ν. 4296/2014 (Α΄ 155), τα μικτά καταλύματα μικρής κλίμακας της υποπερ. ζζ΄ της περ. α της παρ. 2 του άρθρου 1 του ν. 4276/2014, τουριστικού λιμένα του άρθρου 31 του ν. 2160/1993 (Α΄ 118) και ανάπτυξης επιχειρηματικού πάρκου του άρθρου 47 του ν. 3982/2011 (Α΄ 143), πραγματοποιείται σύμφωνα με την υποπερ. αα) της περ. β) της παρ. 2 του παρόντος, ιδ. εδ β΄ του Ν. 4014/2011, όπως τροποποιηθέν ισχύει

²⁷⁰ Ο φάκελος περιέχει τα οριζόμενα στην παρ. 6 του άρθρου 11

²⁷¹ Όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 4 του Ν. 4964/2022

²⁷² Οι διαφοροποιήσεις αυτές κοινοποιούνται στην αρμόδια περιβαλλοντική αρχή η οποία μπορεί αιτιολογημένα, εντός αποκλειστικής προθεσμίας δεκαπέντε εργάσιμων ημερών, να ζητήσει την εφαρμογή της παρ. 2. Αν έχουν προηγηθεί παρόμοιες διαδοχικές διαφοροποιήσεις, η αρμόδια περιβαλλοντική αρχή εξετάζει τη νέα διαφοροποίηση σωρευτικά με τις προηγούμενες. Διαφοροποιήσεις μικρής κλίμακας συνιστούν ιδίως οι εργασίες:

- α) συντήρησης και επισκευής του έργου ή μηχανημάτων ή βοηθητικών εγκαταστάσεων,
- β) κτιριακής ανακαίνισης, κύριων ή βοηθητικών χώρων, χωρίς αλλαγή χρήσης ή αύξηση δυναμικότητας,
- γ) εκσυγχρονισμός αντικατάστασης μηχανολογικού εξοπλισμού, συμπεριλαμβανομένου του εξοπλισμού ανανεώσιμων πηγών ενέργειας χωρίς αύξηση της εγκατεστημένης ισχύος και αύξηση της δυναμικότητας,
- δ) εγκατάστασης βοηθητικού εξοπλισμού, όπως γερανογέφυρες, γεφυροπλάστιγγες και υποσταθμοί ηλεκτρικού ρεύματος,

Η αρμόδια περιβαλλοντική αρχή αξιολογεί τα υποβληθέντα στοιχεία και αποφαινεται:

- ο ότι λόγω των διαφοροποιήσεων επέρχεται ουσιαστική μεταβολή των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τη λειτουργία του έργου, οπότε απαιτείται η υποβολή νέας ΜΠΕ²⁷³,
- ο ότι δεν επέρχεται ουσιαστική μεταβολή των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τη λειτουργία του έργου, οπότε εκδίδει απόφαση, η οποία είτε εγκρίνει την τροποποίηση άνευ ετέρου είτε δύναται να προβλέπει τυχόν πρόσθετους όρους, μόνο ως προς το τροποποιούμενο φυσικό αντικείμενο²⁷⁴.

Για το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ της εμπρόθεσμης, ήτοι τουλάχιστον δυο μήνες πριν τη λήξη της υφιστάμενης, υποβολής Φακέλου Τροποποίησης ΑΕΠΟ και της ολοκλήρωσης της διαδικασίας νέας αδειοδότησης, η υφιστάμενη ΑΕΠΟ διατηρείται σε ισχύ²⁷⁵, ενώ σε περιπτώσεις ταυτόχρονης τροποποίησης και ανανέωσης της ΑΕΠΟ ο φορέας του έργου ή της δραστηριότητας υποβάλλει ενιαίο φάκελο τροποποίησης και ανανέωσης, για τον οποίο εκδίδεται μία απόφαση²⁷⁶.

Ο φάκελος τροποποίησης ΑΕΠΟ περιλαμβάνει, τουλάχιστον, τη μελέτη τροποποίησης ΑΕΠΟ του έργου ή της δραστηριότητας. Τα περιεχόμενα της μελέτης τροποποίησης ΑΕΠΟ εμπεριέχουν τουλάχιστον²⁷⁷:

α) Την τεχνική περιγραφή του αδειοδοτημένου και προτεινόμενου τροποποιημένου έργου ή της δραστηριότητας, εστιάζοντας στις προτεινόμενες τροποποιήσεις και συνοδευόμενη από σχετικά τεχνικά σχέδια και τοπογραφικά διαγράμματα, με σαφή ένδειξη των προτεινόμενων τροποποιήσεων και του σκοπού της τροποποίησης.

ε) αλλαγών στη διαρρύθμιση των μηχανημάτων, του εργοταξίου, της πλατείας της εγκατάστασης εξόρυξης και της εσωτερικής διαρρύθμισης των χώρων,

στ) επικαιροποίησης των τεχνολογικών προδιαγραφών των έργων κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ της υποβολής αίτησης για τη χορήγηση ΑΕΠΟ και της κατασκευής των έργων,

ζ) τροποποιήσεων οι οποίες, ως αυτοτελές έργο, δεν υπόκεινται σε περιβαλλοντική αδειοδότηση, χωρίς ωστόσο να έχουν ως αποτέλεσμα την αλλαγή της κατηγορίας ή υποκατηγορίας κατάταξης του συνολικού έργου ή τη συμπερίληψή του σε αυτές.

²⁷³ Ιδ. ά. 6, παρ. 2 εδ ββ του Ν. 4014/2011, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 4 του Ν. 4964/2022

²⁷⁴ Ιδ. ά. 6 παρ. 2 εδ αα του Ν. 4014/2011, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 4 του Ν. 4964/2022

²⁷⁵ Ιδ. ά. 6 παρ. 5 του Ν. 4014/2011, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 4 του Ν. 4685/2020

²⁷⁶ Ιδ. ά. 6 παρ. 6 του Ν. 4014/2011, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 4 του Ν. 4685/2020

²⁷⁷ Ιδ. ά. 11 παρ. 6 του Ν. 4014/2011, όπως τροποποιήθηκε με την παρ. 2 του ά. 5 του Ν. 4685/2020

β) Συνοπτική περιγραφή των στοιχείων που έχουν προκύψει από την εφαρμογή του προγράμματος παρακολούθησης και ελέγχων.

γ) Την εκτίμηση και αξιολόγηση ενδεχόμενων επιπτώσεων στο περιβάλλον που συνδέονται με την αιτούμενη τροποποίηση.

δ) Την περιγραφή προτάσεων, όρων και μέτρων για την αντιμετώπιση ενδεχόμενων επιπτώσεων που συνδέονται με την αιτούμενη τροποποίηση, καθώς και το σχετικό με την τροποποίηση πρόγραμμα παρακολούθησης.

Σημειώτέον ότι στην περίπτωση της τροποποίησης, λόγω επέκτασης ή εκσυγχρονισμού υφιστάμενου έργου, δεν είναι απαραίτητη η τήρηση της διαδικασίας ΕΠΟ, εφόσον η αρμόδια αρχή, πριν από την έναρξη των εργασιών κρίνει, με έκδοση εκτελεστικής διοικητικής πράξης, ότι από την τροποποίηση του υφιστάμενου έργου δεν επέρχονται ουσιαστικές τροποποιήσεις στου εγκεκριμένους όρους. Η πράξη αυτή είναι δεσμευτικό να εκδίδεται από τα ίδια όργανα, που εξέδωσαν την απόφαση ΕΠΟ, χωρίς να απαιτείται και η τήρηση της διαδικασίας που τηρήθηκε κατά την αρχική έγκριση. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι η απόφαση τροποποίησης θα πρέπει να ερείδεται σε σαφώς και πλήρως αιτιολογημένη κρίση και σε κριτήρια, που να αφορούν στα χαρακτηριστικά του έργου/δραστηριότητας της επέκτασης, στα χαρακτηριστικά των περιοχών, όπου επεκτείνεται το υφιστάμενο έργο και στα χαρακτηριστικά των ενδεχόμενων επιπτώσεων από την επέκταση του έργου.

I. Ελεγκτικός Μηχανισμός - Περιβαλλοντικές επιθεωρήσεις

Δυνάμει του ά. 20 παρ. 1 του εν λόγω Νόμου, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 50 του Ν. 4843/2021²⁷⁸ «Κάθε έργο ή δραστηριότητα κατηγορίας Α΄ ή Β΄ υπόκειται σε προληπτικές και τακτικές ή έκτακτες επιθεωρήσεις για τον έλεγχο της τήρησης των ΑΕΠΟ ή ΠΠΔ και της εν γένει περιβαλλοντικής νομοθεσίας», ενώ στο ίδιο άρθρο αναφέρονται και οι αρμόδιες αρχές διεξαγωγής των περιβαλλοντικών ελέγχων και επιθεωρήσεων²⁷⁹

²⁷⁸ Νόμος 4843/2021 - ΦΕΚ 193/Α/20-10-2021: Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/2002 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 2018 «σχετικά με την τροποποίηση της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση», προσαρμογή στον Κανονισμό 2018/1999/ΕΕ, <https://www.e-nomothesia.gr/energeia/nomos-4843-2021-phkek-193a-20-10-2021.html>

²⁷⁹ Ιδ. Παρ.3 του Ν. «3.Αρμόδιες αρχές για τη διεξαγωγή περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων είναι:

Οι προληπτικές διενεργούνται κατά τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης, για τη διασφάλιση της επάρκειας των προτεινόμενων μέτρων, οι τακτικές διενεργούνται μετά την αδειοδότηση, σε προσδιορισμένο χρόνο βάσει του σχεδιασμού των επιθεωρήσεων είτε κατά το στάδιο κατασκευής του έργου είτε κατά το στάδιο της λειτουργίας του έργου ή της δραστηριότητας, για την εξέταση όλων των σημαντικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων και τη διασφάλιση της τήρησης των ΑΕΠΟ και ΠΠΔ στα στάδια αυτά, ενώ οι έκτακτες, διενεργούνται μετά την αδειοδότηση, εκτός του χρονικά προσδιορισμένου σχεδιασμού, προκειμένου να διερευνηθούν το ταχύτερο δυνατόν περιβαλλοντικές καταγγελίες ή συμβάντα με περιβαλλοντικές επιπτώσεις, καθώς και περιπτώσεις μη συμμόρφωσης. Οι έκτακτοι έλεγχοι διενεργούνται αυτεπάγγελτα ή κατόπιν καταγγελίας, η οποία υποβάλλεται με κάθε πρόσφορο μέσο²⁸⁰. Οι περιβαλλοντικοί έλεγχοι και επιθεωρήσεις είναι μεγάλο κεφάλαιο της ασφάλειας δικαίου, ωστόσο εμφανίζεται μια σχετική απαξίωση του θεσμού, καθώς, να μεν διενεργούνται περιβαλλοντικοί έλεγχοι σε επίπεδο αποκεντρωμένων διοικήσεων, ο κεντρικός όμως ρόλος που καλούνται να επιτελέσουν στον έλεγχο της περιβαλλοντικής νομιμότητας, οι επιθεωρητές περιβάλλοντος, έχει υποβαθμιστεί.

Το γεγονός αυτό αποτυπώνεται στον κάτωθι πίνακα:

(α) η Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος (ΕΥΕΠ), σύμφωνα με το άρθρο 9 του ν. 2947/2001 (Α' 228), όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, για κάθε περίπτωση διενέργειας περιβαλλοντικής επιθεώρησης,

(β) η αδειοδοτούσα αρχή για τις προληπτικές επιθεωρήσεις, κατά τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης, ως ανωτέρω στην παρ. 2 υποπαράγραφος Α,

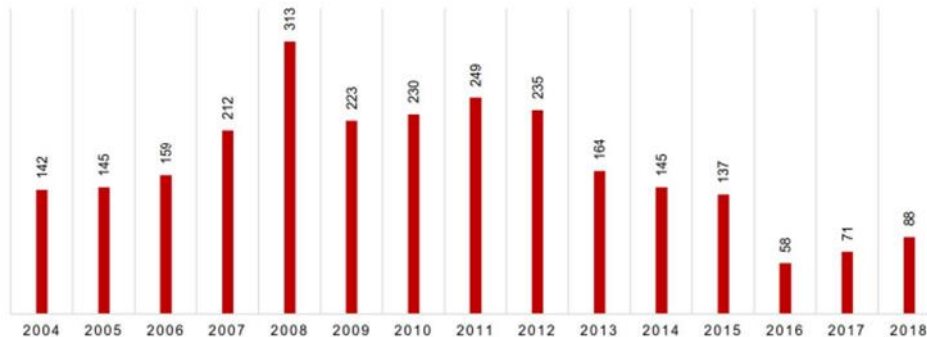
(γ) οι αρμόδιες υπηρεσίες των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων και των Περιφερειών σε έργα και δραστηριότητες της χωρικής αρμοδιότητάς τους, ανεξαρτήτως της κατηγορίας του έργου ή της δραστηριότητας,

(δ) τα Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος σε έργα και δραστηριότητες της χωρικής αρμοδιότητάς τους, κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 4,

(ε) οι Περιβαλλοντικοί Ελεγκτές, όπως ορίζεται στην παράγραφο 5, ενεργούντες κατόπιν εντολής των αμέσως προαναφερόμενων ελεγκτικών υπηρεσιών.

²⁸⁰ Ιδ. παρ. 2 & 14 του ά. 20 του Ν. 4014/2011, όπως τροποποιηθέν ισχύει.

ΕΛΕΓΧΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Πίνακας 3²⁸¹: Έλεγχοι από επιθεωρητές περιβάλλοντος, ανά έτος

Μετά την ψήφιση του νόμου 4622/2019²⁸², δεν υπάρχουν πλέον δημόσια διαθέσιμα²⁸³ στοιχεία για τη συνολική αποτίμηση του έργου όλων των σχετικών με το περιβάλλον ελεγκτικών σωμάτων, ευθύνη την οποία είχε ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης που καταργήθηκε. Αν και οι αρμοδιότητες του θεσμού μεταφέρθηκαν στην Εθνική Αρχή Διαφάνειας, εντούτοις ο θεσμός των περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων και ειδικότερα το σώμα επιθεωρητών περιβάλλοντος²⁸⁴, αντιμετωπίστηκε ως διοικητική ευθύνη ήσσονος σημασίας και παρέμεινε κάτω από την ευθύνη του υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

Κατά τα τελευταία χρόνια, η υποβάθμιση του σώματος επιθεωρητών είναι εμφανέστατη. Ενδεικτικά:

- Το Σώμα Επιθεωρητών Περιβάλλοντος είναι μια από τις πολύ λίγες ελεγκτικές αρχές που δεν υπάχθηκαν στην ανεξάρτητη Αρχή Διαφάνειας. Το αποτέλεσμα είναι πως

²⁸¹ Από τα πρακτικά του συνεδρίου με θέμα «ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΟ ΜΕ ΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ», 2020, διαθέσιμο στο: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/environmental_law_conference_proceedings_wwf_nomos_physis.pdf

²⁸² Ιδ. ά. 119 Ν. 4622/2019, <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/545222/nomos-4622-2019>

²⁸³ Η πρακτική αυτή είναι αντίθετη στις ελάχιστες ενωσιακές απαιτήσεις, σύμφωνα με τις οποίες τα πορίσματα των ελέγχων θα πρέπει να είναι διαθέσιμα στο κοινό «εντός διμήνου από την επιθεώρηση» Πρβλ. άρθ. VI παρ. 2 της Σύστασης 2001/331/ΕΚ «για τον καθορισμό ελάχιστων κριτηρίων σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιθεωρήσεις στα κράτη μέλη».

²⁸⁴ Το σώμα Επιθεωρητών, έχει αλλάξει τίτλο τουλάχιστον τρεις φορές μέσα στην τελευταία δεκαετία

παραμένουν σε απόλυτη εξάρτηση από τον κάθε Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

- Από το 2019 δεν έχουν δημοσιευθεί δεδομένα και αποτελέσματα ελέγχων, ούτε καν η ετήσια έκθεση πεπραγμένων που δημοσιευόταν ανελλιπώς από το 2003.

- Τα αποτελέσματα ελέγχων και οι αποφάσεις επιβολής κυρώσεων δεν δημοσιεύονται, παρά το γεγονός ότι οι αντίστοιχες αποφάσεις για την επιβολή προστίμων από περιφερειακές υπηρεσίες αναρτώνται στη Διαύγεια.

Περαιτέρω, όπως προκύπτει από τις καταχωρήσεις στο ΗΠΜ και στον ιστότοπο για την περιβαλλοντική αδειοδότηση, στο οποίο αναρτώνται υποχρεωτικά τα αποτελέσματα αυτοψιών και επιθεωρήσεων σχετικών με τη συμμόρφωση εγκαταστάσεων και έργων με τους περιβαλλοντικούς όρους, το σώμα επιθεωρητών περιβάλλοντος διενεργεί ολοένα και λιγότερους ελέγχους. Συγκεκριμένα: -Κατά τα έτη 2020 και 2022, δεν φαίνεται να έχει διενεργηθεί κανένας έλεγχος, το 2021, διενεργήθηκε ένας μόνο έλεγχος, κατά τον οποίο διαπιστώθηκαν ευρήματα (δεν αναφέρεται άλλη σχετική πληροφορία), ενώ το 2019 διενεργήθηκαν τέσσερις επιθεωρήσεις, από το Σώμα Επιθεωρητών Βορείου Ελλάδος, στις οποίες διαπιστώθηκαν ευρήματα.

Ο έλεγχος της περιβαλλοντικής συμμόρφωσης και η αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής παραβατικότητας είναι κρίσιμος θεσμός για τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, ενώ καθιστά τον θεσμό της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, αυτό καθ' εαυτό αποτελεσματικό, καθόσον δεν επαρκεί μόνο η προληπτική δράση, αλλά απαιτείται η ex post παρακολούθηση, μέσω της διενέργειας ελέγχων και επιθεωρήσεων, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα μέτρα και οι δεσμεύσεις των φορέων των έργων/δραστηριοτήτων, τηρούνται. Συνεπώς, επιτακτική φαντάζει η ανάγκη ενίσχυσης και ουσιαστικής ενεργοποίησης του τομέα των περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων, καθόσον, ενώ περιβαλλοντικούς ελέγχους ασκούν και άλλες υπηρεσίες, εντούτοις η ύπαρξη ενιαίου σώματος με αποκλειστική αρμοδιότητα τις επιθεωρήσεις για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και την επίτευξη υψηλού επιπέδου περιβαλλοντικής συμμόρφωσης, αλλά και για την

έκδοση οδηγιών και κατευθύνσεων προς τις συναρμόδιες αρχές, έχει αναμφισβήτητα μεγάλη σημασία στο σύστημα περιβαλλοντικής διακυβέρνησης της χώρας

ΙΑ. Η συμμετοχή του κοινού

Στο άρθρο 19²⁸⁵ του Ν. 4014/2011, παρουσιάζεται ο τρόπος συμμετοχής του κοινού και λοιπών γνωμοδοτούντων φορέων στην διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης.

Η συμμετοχή των πολιτών, η οποία σαφέστατα προϋποθέτει την πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφορία και την έγκαιρη ενημέρωση, συνιστά βασική παράμετρο στην προστασία του περιβάλλοντος. Υπό το πρίσμα αυτό, δυνάμει της παρ. 3 εδ. ζ του άρθρου 18²⁸⁶ του ως άνω Νόμου, το κοινό έχει δικαίωμα πρόσβασης στο ΗΠΜ για θέαση, μεταφόρτωση δεδομένων και συμμετοχή στη διαβούλευση, χωρίς να απαιτείται η χρήση ειδικής ηλεκτρονικής άδειας, ενώ η δημόσια διαβούλευση στις περιπτώσεις όπου απαιτείται, θα διεξάγεται μέσω του ΗΠΜ²⁸⁷.

Ένα από τα σημεία που εγείρουν προβληματισμός ως προς την συμβατότητα με τις διατάξεις της Οδηγίας ΕΠΕ, είναι ότι η διαδικασία της δημόσιας διαβούλευσης δεν προβλέπεται στα έργα και δραστηριότητες που ανήκουν στην κατηγορία Β, ούτε και στην περίπτωση της ανανέωσης των ΑΕΠΟ καθόσον, όπως περιεγράφηκε ανωτέρω, αν ο φάκελος ανανέωσης ΑΕΠΟ ή ο φάκελος τροποποίησης ΑΕΠΟ που υποβάλει ο φορέας του έργου ή της δραστηριότητας κριθεί πλήρης από την αρμόδια περιβαλλοντική αρχή, δεν είναι υποχρεωτικό να ακολουθηθεί εκ νέου η διαδικασία ΜΠΕ άρα και η δημόσια διαβούλευση.

Ως προς το έννομο συμφέρον και την ενεργητική νομιμοποίηση για την πρόσβαση στο Δικαστήριο, το ΣτΕ, αναγνωρίζει την ενεργητική νομιμοποίηση σε πρόσωπα, φυσικά ή νομικά, ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου, που θίγονται από τη ρύπανση του περιβάλλοντος, προκειμένου να απαιτήσουν την τροποποίηση υφιστάμενου προγράμματος δράσης ή τη λήψη συμπληρωματικών μέτρων ή την ανάληψη

²⁸⁵ Ιδ. ά. 19: «Γνωμοδοτήσεις φορέων και δημόσια διαβούλευση περιβαλλοντικής αδειοδότησης», όπως εξειδικεύθηκε δυνάμει των ΥΑ 1649/45, Υ.Α. 167563/2013 & ΚΥΑ οικ.1915/2018.

²⁸⁶ Όπως τροποποιήθηκε με την παρ.8 του ά. 15 του Ν. 4635/2019

²⁸⁷ Ιδ. παρ. 6 του ά. 18 του Ν. 4014/2011, όπως προστέθηκε με το άρθρο 8 του Ν. 4685/2020

ενισχυμένων δράσεων που προβλέπονται στις σχετικές οδηγίες, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η υπέρβαση των επιτρεπόμενων ορίων επιβάρυνσης του περιβάλλοντος δύναται να τους στερήσει τη δυνατότητα κανονικής χρήσης των οικείων περιβαλλοντικών αγαθών. Όταν οι δημόσιες αρχές υπερβαίνουν τη διακριτική τους ευχέρεια κατά την υιοθέτηση κατάλληλων μέτρων για τη μείωση της ρύπανσης, υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο²⁸⁸.

Συμπεράσματα III Μέρους

Οι ΜΠΕ και η περιβαλλοντική αδειοδότηση, συνιστούν εξαιρετικά εργαλεία στον εκσυγχρονισμό της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης, στον εκδημοκρατισμό της λήψης αποφάσεων, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην προστασία του περιβάλλοντος, επιχειρώντας την εξισορρόπηση μιας εγγενούς ανισορροπίας. Ωστόσο, η ελληνική πρακτική πλήττεται -μεταξύ άλλων- από την έλλειψη συντονισμού μεταξύ των αρμόδιων φορέων, από την κάλυψη της λειτουργίας διάφορων έργων και δραστηριοτήτων που στερούνται απόφασης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων σε ισχύ με διατάξεις τυπικού νόμου, από την έλλειψη ex post ελεγκτικού μηχανισμού. Ωστόσο, η συνεχής προσπάθεια βελτίωσης, όπως αποτυπώνεται σε σωρεία νομοθετημάτων, δημιουργεί ευοίωνες προοπτικές για την παγίωση ενός ολοκληρωμένου, συνεκτικού και διαρκώς αποτελεσματικότερου θεσμικού πλαισίου. Παρά το γεγονός ότι από την ψήφιση του Ν. 4014/2011 και εφεξής, το Συμβούλιο της Επικρατείας, συνέβαλε καθοριστικά στην ερμηνεία και την εφαρμογή των κείμενων διατάξεων, διαμορφώνοντας μια λεπτομερή και πολυδιάστατη νομολογία, υπό το πρίσμα της προστασίας του περιβάλλοντος, η περιβαλλοντική νομολογία του ΣτΕ αποτελεί διαχρονικά αντικείμενο των πολιτικών και ακαδημαϊκών συζητήσεων και αντιπαραθέσεων. Επιπλέον, παρά το γεγονός ότι η προστασία του περιβάλλοντος και η προώθηση της ανάπτυξης αποτελούν συνταγματικά κατοχυρωμένους σκοπούς, το ΣτΕ, κατηγορείται άλλοτε για ακτιβισμό στον τομέα του περιβάλλοντος με ανάλογο κόστος για την αναπτυξιακή πορεία της χώρας και άλλοτε για διάθεση προώθησης

---

²⁸⁸ Ιδ. ενδεικτικά ΣτΕ 2026/2016, 1973/2017, 1112/2017, 673/2018, 2865/2019, 1606/2019, 1607/2019

κρατικών αναπτυξιακών στόχων με τίμημα το περιβάλλον. Ταυτοχρόνως, αδιαμφισβήτητο είναι ότι σκοπός του -εν προκειμένω- εθνικού δικαστή, είναι η εξεύρεση της βέλτιστης λύσης ήτοι η επικύρωση από τον δικαστή ενός σχεδίου, έργου ή κανονιστικής πράξης της Διοίκησης που έχουν ενσωματώσει, αποδεδειγμένα, αναπτυξιακούς στόχους, μέσω της απαρέγκλιτης τήρησης του δικαίου: διευρυμένη, υπό προϋποθέσεις, πρόσβαση στο Δικαστήριο, έλεγχος της στάθμισης των εκάστοτε αναπτυξιακών στόχων με βάση τα κριτήρια προστασίας του περιβάλλοντος, όπως τίθενται από το εθνικό, το ενωσιακό και το διεθνές δίκαιο, εξασφάλιση της συμμετοχής των πολιτών στις διοικητικές διαδικασίες, αποτελεσματικότητα του δικαστικού ελέγχου. Η συνεκτική εξέλιξη της νομολογίας του ΣτΕ, επιβεβαιώνει την ανάγκη για την προώθηση της ανάπτυξης κατά τρόπο όμως βιώσιμο, η οποία διασφαλίζει, δηλαδή, το μέλλον των επόμενων γενεών, η οποία μπορεί να διασφαλιστεί, αφενός, μέσω του σχεδιασμού που τροφοδοτείται τόσο από τα σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα ως προς τις βέλτιστες πρακτικές προστασίας του περιβάλλοντος όσο και από τις εκάστοτε θέσεις και απόψεις των ενδιαφερόμενων πολιτών και, αφετέρου, μέσω της διεύρυνσης και εμβάθυνσης του δικαστικού ελέγχου.

Στην πρόσφατη έκθεση της Επιτροπής²⁸⁹, αναφορικά με την Ελλάδα, η οποία συνοδεύει την Ανακοίνωση της Επιτροπής, η οποία αφορά στην επισκόπηση της εφαρμογής της περιβαλλοντικής πολιτικής 2022, και αναφέρεται: *«Όσον αφορά την απλούστευση των διοικητικών δομών και διαδικασιών για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, ένα θετικό βήμα για την Ελλάδα είναι ο εξορθολογισμός της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων στο πλαίσιο της οδηγίας για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, της οδηγίας για τους οικοτόπους και της οδηγίας για τις βιομηχανικές εκπομπές. Η ανεπαρκής διοικητική ικανότητα των περιβαλλοντικών αρχών της χώρας θεωρείται σοβαρό εμπόδιο».*

---

²⁸⁹ Διαθέσιμη στο: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=comnat%3ASWD_2022_0254_FIN, SWD, (2022, 254 final), 4

Μέρος IV

A. Αξιολόγηση Ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2011/92 ΕΕ²⁹⁰ στην ελληνική έννομη τάξη

Δυστυχώς, η ενσωμάτωση της Οδηγίας στην ελληνική έννομη τάξη, συντελέσθη με σαφή καθυστέρηση, η οποία επέφερε νομικές συνέπειες, όπως παραδείγματος χάριν ο εμπλουτισμός των κριτηρίων επιλογής των έργων/δραστηριοτήτων, βάσει των οποίων κρίνεται αν πρέπει να υπαχθούν σε περιβαλλοντική αδειοδότηση. Τα νέα κριτήρια επιτάσσουν την εξέταση θεμάτων, όπως οι κίνδυνοι ατυχημάτων και καταστροφών (μεταξύ άλλων και λόγω κλιματικής αλλαγής) και οι επιπτώσεις στις τοποθεσίες «ιστορικής, πολιτιστικής ή αρχαιολογικής σημασίας» και στην ανθρώπινη υγεία. Πριν την ενσωμάτωση, αλλά μετά την ημερομηνία που έπρεπε αυτή να λάβει χώρα, η κατάταξη τροποποιήθηκε. Δεν φαίνεται τα νέα κριτήρια να έχουν ληφθεί υπόψη. Περαιτέρω, ότι η ενσωμάτωση κρίνεται ελλιπής. Παραδείγματος χάριν, η νέα Οδηγία, επιβάλλει στα κράτη-μέλη να διασφαλίσουν ότι οι αρμόδιες αρχές δεν βρίσκονται, στο πλαίσιο της διαδικασίας περιβαλλοντικής αδειοδότησης, σε σύγκρουση συμφερόντων²⁹¹. Η πλημμελής, και σε αρκετές περιπτώσεις ελλιπής ενσωμάτωση της Οδηγίας ΕΠΕ, αποτυπώνεται εναργώς, στην παραπομπή²⁹² της Ελλάδας, μόλις τον Ιούλιου του 2022, στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη μη ορθή μεταφορά της Οδηγίας για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων²⁹³, η οποία υποχρεώνει τα κράτη μέλη να διενεργήσουν εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων για ορισμένα μεγάλα έργα υποδομής.

Η ελληνική νομοθεσία δεν εφαρμόζει -μεταξύ άλλων- τις διατάξεις της Οδηγίας για την ΕΠΕ σε όλα τα έργα που εξυπηρετούν σκοπούς εθνικής άμυνας. Η Οδηγία ορίζει, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, ότι η εν λόγω εξαίρεση μπορεί να χορηγείται, μόνο σε

²⁹⁰ Όπως τροποποιηθείσα, δυνάμει της Οδηγίας 2014/52, ισχύει.

²⁹¹ Ιδ. ά 9α Οδηγίας ΕΠΕ

²⁹² Υπ' αριθμ. Παράβαση: INFR(2019)2217, https://ec.europa.eu/atwork/applying-eu-law/infringements-proceedings/infringement_decisions/?typeOfSearch=true&active_only=0&noncom=0&r_dossier=INFR%282019%292217&decision_date_from=&decision_date_to=&title=&submit=Search&lang_code=el

²⁹³ Οδηγία 2011/92/ΕΕ, όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 2014/52/ΕΕ

κατά περίπτωση εξέταση του έργου και μόνο αν το κράτος μέλος, θεωρεί ότι η εφαρμογή της διαδικασίας για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, θα επηρέαζε αρνητικά τους σκοπούς άμυνας ή έκτακτων περιστατικών πολιτικής προστασίας. Επιπλέον, η ελληνική νομοθεσία δεν περιλαμβάνει νομική διάταξη που να υποχρεώνει τις ελληνικές αρχές να ενημερώνουν το κοινό για οποιαδήποτε απόφαση λαμβάνεται από άλλο κράτος μέλος σχετικά με έργα με διασυνοριακές επιπτώσεις στην ελληνική επικράτεια. Τέλος, η ελληνική νομοθεσία δεν περιλαμβάνει την υποχρέωση διενέργειας εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων για ορισμένα έργα, όπως εγκαταστάσεις επανεπεξεργασίας ακτινοβολημένων πυρηνικών καυσίμων ή τελική διάθεση ραδιενεργών αποβλήτων ή εσωτερικές πλωτές οδοί και λιμένες που επιτρέπουν τη διέλευση πλοίων άνω των 1.350 τόνων.

Η Επιτροπή απέστειλε στην Ελλάδα προειδοποιητική επιστολή τον Οκτώβριο του 2019²⁹⁴ και, στη συνέχεια, αιτιολογημένη γνώμη τον Δεκέμβριο του 2020²⁹⁵.

---

²⁹⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/EL/INF_19_5950 : «*Η Ελλάδα επίσης δεν μετέφερε διάφορες διατάξεις της οδηγίας για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ή δεν τις μετέφερε ορθά. Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, η οδηγία για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων δεν εφαρμόζεται, αυτομάτως, σε όλα τα έργα που εξυπηρετούν σκοπούς εθνικής άμυνας. Ωστόσο, σύμφωνα με την οδηγία για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, η εν λόγω εξαίρεση μπορεί να χορηγείται μόνο σε κατά περίπτωση εξέταση του έργου και μόνο αν το κράτος μέλος θεωρεί ότι η εφαρμογή της διαδικασίας για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων θα επηρέαζε αρνητικά τους σκοπούς άμυνας ή έκτακτων περιστατικών πολιτικής προστασίας. Επίσης, δεν έχει θέσει νομική διάταξη που να υποχρεώνει τις ελληνικές αρχές να ενημερώνουν το κοινό σχετικά με την απόφαση που έχει ληφθεί από άλλο κράτος μέλος, όταν η Ελληνική Δημοκρατία είναι το θιγόμενο κράτος μέλος από έργο στο έδαφος άλλου κράτους μέλους.*»

²⁹⁵ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/EL/INF_20_2142: «*Εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων: η Επιτροπή καλεί την ΕΛΛΑΔΑ να ενισχύσει τους εθνικούς κανόνες σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των επενδύσεων. Η Επιτροπή καλεί την Ελλάδα να μεταφέρει στο εθνικό της δίκαιο την οδηγία για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (οδηγία για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων) (οδηγία 2011/92/ΕΕ). Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία τονίζει ότι είναι σημαντικό να συνεχίσει η Ευρώπη την πορεία προς την επίτευξη των περιβαλλοντικών της στόχων. Η Ελλάδα δεν έχει μεταφέρει ορθά ορισμένα μέρη της οδηγίας, γεγονός που σημαίνει ότι στην Ελλάδα είναι δυνατόν να εγκρίνονται ορισμένα έργα για τα οποία πρέπει να διενεργείται εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων μολονότι δεν συμμορφώνονται πλήρως με την οδηγία. Για παράδειγμα, δεν υπάρχει συγκεκριμένη νομική διάταξη που να υποχρεώνει τις ελληνικές αρχές να ενημερώνουν το κοινό σχετικά με την απόφαση που έχει ληφθεί από άλλο κράτος μέλος, στην περίπτωση που η απόφαση αυτή αφορά την Ελληνική Δημοκρατία. Επιπλέον, ορισμένα έργα δεν έχουν ενσωματωθεί στην ελληνική έννομη τάξη, π.χ. οι εγκαταστάσεις για την επανεπεξεργασία ακτινοβολημένων πυρηνικών καυσίμων ή για την τελική διάθεση ραδιενεργών αποβλήτων, ή οι εσωτερικές πλωτές οδοί και λιμένες που επιτρέπουν τη διέλευση σκαφών άνω των 1 350 τόνων. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή αποστέλλει αιτιολογημένη γνώμη στην Ελλάδα, η οποία θα έχει προθεσμία δύο μηνών για να απαντήσει. Διαφορετικά, η Επιτροπή μπορεί να αποφασίσει να παραπέμψει την υπόθεση στο Δικαστήριο της ΕΕ.*»

B. Συμπεράσματα - Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Οι μελέτες εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων περιλαμβάνουν την διαδικασία προσδιορισμού των πιο σημαντικών συνεπειών, από την κατασκευή και λειτουργία των έργων, στο περιβάλλον, και αποτελούν ένα από τα πιο σημαντικά εφόδια για την προστασία και διαχείριση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Αποτελούν ένα θεσμό κριτικής θεώρησης των υπό μελέτη έργων/δραστηριοτήτων, εκπονούνται βασικά κατά τη φάση σχεδιασμού του έργου, αλλά και περιοδικά, κατά τη λειτουργία του, προκειμένου να ελεγχθεί η καταλληλότητα των τιθέντων όρων για τη λειτουργία του έργου ή της δραστηριότητας, σε σχέση και με την εκάστοτε διαθέσιμη τεχνογνωσία για την προστασία του περιβάλλοντος. Έτσι, οι Μ.Π.Ε. συνιστούν ένα θεσμό συνεχούς παρακολούθησης των ανθρωπογενών επεμβάσεων στο περιβάλλον.

Παράλληλα, μετά από επισκόπηση των αποφάσεων του ΣτΕ, αφενός διαφαίνεται ότι οι αρχές που ερευνά ο δικαστής σε κάθε υπόθεση είναι αυτές της προφύλαξης, της προληπτικής δράσης, της αρχής της χωροθέτησης, της βιώσιμης ανάπτυξης, της εγγύτητας, της συνολικής προσέγγισης της περιβαλλοντικής προστασίας, καθώς και του εξειδικευμένου περιεχομένου της περιβαλλοντικής μελέτης, αφετέρου δε προκύπτει ότι οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αποτελούν εργαλείο περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ελλάδα, ενώ το Συμβούλιο της Επικρατείας διαδραματίζει καίριο ρόλο στην περιβαλλοντική νομολογία. Η ακυρωτική διαδικασία ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, προωθεί την βελτίωση των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, με τους φορείς πλέον να υποβάλλουν εμπειριστατωμένες Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις, εκτός των τυπικών θεμάτων, οι δικαστές υπεισέρχονται στην ουσία της υπόθεσης εξετάζοντας εάν οι όροι που αναφέρονται στις Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων είναι ορθές. Στις περιπτώσεις αυτές ο δικαστής ελέγχει όλους τους λόγους της αίτησης ακύρωσης, ακόμα και τα τεχνικά στοιχεία των μελετών.

Η ορθή χρήση του θεσμού των Μ.Π.Ε. και της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, μόνο ωφέλειες μπορεί να έχει. Ωστόσο, σημαντικός είναι ο κίνδυνος να αποτελέσουν οι Μ.Π.Ε. και περιβαλλοντική αδειοδότηση, ένα ανούσιο τμήμα μιας γραφειοκρατικής

διαδικασίας. Από την ως τώρα λειτουργία του θεσμού έχουν καταγραφεί αρκετές αδυναμίες, οι οποίες επιχειρούνται να εξαλειφθούν σταδιακά, μέσω του εκσυγχρονισμού και της απλοποίησης των διαδικασιών. Με τον νόμο 4014/2011, όπως τροποποιηθείς ισχύει, και τις υπουργικές αποφάσεις που ακολούθησαν με πρόσθετες καθοδηγητικές διατάξεις, έγιναν σημαντικά βήματα²⁹⁶ στη διαμόρφωση και καθιέρωση ενός περισσότερο διαφανούς νομικού και διοικητικού πλαισίου εκπόνησης και αξιολόγησης των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων και τελικής αδειοδότησης των έργων και δραστηριοτήτων μέσω ψηφιακής υποβολής και παρακολούθησης από το Ηλεκτρονικό Περιβαλλοντικό Μητρώο, το οποίο σταδιακά αναβαθμίζεται, με τις αναλυτικές προδιαγραφές της περιβαλλοντικής αδειοδότησης και τη διάθεση όλων των απαιτούμενων εντύπων ψηφιακά, να καθιστούν πλέον σαφή την όλη διαδικασία αδειοδότησης για τα στοιχεία που πρέπει να υποβληθούν, ώστε να τεθούν υπόψη της δημόσιας διαβούλευσης πριν την τελική έγκριση.

Ωστόσο, απαιτούνται να γίνουν ακόμα πολλά κυρίως ως προς την εφαρμογή, τήρηση και παρακολούθηση μέσω συνεχών ελέγχων της ισχύουσας νομοθεσίας, καθώς και να επιτευχθεί πλήρης εναρμόνιση με το ευρωπαϊκό δίκαιο, προκειμένου η περιβαλλοντική αδειοδότηση των έργων και δραστηριοτήτων να είναι ένα πραγματικό εργαλείο για τη βιώσιμη ανάπτυξη μιας περιοχής.

Ωστόσο, πλέον, η περιβαλλοντική και η κλιματική κρίση έχει εκλάβει διαστάσεις τέτοιας παγκόσμιας απειλής, απαιτώντας την έτι εντονότερη ώθηση στην ενσωμάτωση της καινοτομίας και των επιστημονικών δεδομένων, ως μέτρο μείωσης της πίεσης στο περιβάλλον.

Εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι, απαιτείται ολοκληρωμένος συντονισμός των αρμοδίων φορέων, μέσω σαφών κατευθυντήριων οδηγιών, στελέχωση, με επιστημονικά καταρτισμένο προσωπικό, των αρμοδίων υπηρεσιών, αλλά και πληρέστερη ενημέρωση του κοινού, κατά τρόπο εύληπτο, διαφανή και ολοκληρωμένο, προκειμένου η λήψη

---

²⁹⁶Τα σημαντικότερα σημείαβελτίωσης της διαδικασίας θεωρούνται η επιτάχυνση των υπογραφών και απλοποίηση σταδίων με ενοποίηση αδειών και σημαντική αναβάθμιση της δημοσιοποίησης μέσω ανάρτησης στο διαδίκτυο.

των σχετικών αποφάσεων να ερείδεται σε ένα επαρκές πλαίσιο αντικειμενικότητας και αμεροληψίας

Τέλος, ακρογωνιαίο λίθο της εν γένει προσπάθειας, αποτελεί η αντιμετώπιση της έλλειψης δικαστικής προστασίας και του εν τέλει δημιουργούμενου θεσμικού κενού, λόγω της συνεχούς διεύρυνσης του πεδίου των ανέλεγκτων τεχνικών κρίσεων.

Υπό το πρίσμα αυτό, σε συνδυασμό με τον υψηλό βαθμό του τεχνικού χαρακτήρα του εν θέματι πεδίου, η ίδρυση μιας ανεξάρτητης αρχής για την περιβαλλοντική αδειοδότηση, στελεχωμένη από καταρτισμένους επιστήμονες που θα απολαμβάνουν προσωπικές και λειτουργικές εγγυήσεις των μελών των ανεξάρτητων αρχών²⁹⁷.

Η σύσταση και λειτουργία μιας τέτοιας αρχής θα εναρμονιζόταν εξάλλου και με σειρά διατάξεων του ενωσιακού δικαίου που αξιώνουν από τις αρμόδιες περιβαλλοντικές αρχές εχέγγυα αμεροληψίας, αλλά και πρόσβασης σε επαρκή εμπειρογνωμοσύνη²⁹⁸.

Αρμοδιότητα της αρχής θα μπορούσε να είναι η περιβαλλοντική αδειοδότηση των έργων, ή η εξέταση διοικητικών προσφυγών κατά αποφάσεων έγκρισης ή απόρριψης

---

²⁹⁷ Κ. Παπανικολάου, (2018) «Η εξουσία των ανεξάρτητων αρχών, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Ε. Πρεβεδούρου, Τι είναι οι Ανεξάρτητες Αρχές και σε τι χρησιμεύουν», <https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/ti-ine-oi-anexartites-arches-kai-se-ti-chrisimeoun>

²⁹⁸ Η σύσταση ανεξάρτητης αρχής εναρμονίζεται και με το άρθρο 6 παρ.1 της Οδηγίας 2001/42 για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, το οποίο επιβάλλει τη λειτουργική διάκριση των υπηρεσιών της αρχής η οποία είναι επιφορτισμένη με τη διενέργεια διαβουλεύσεων σε περιβαλλοντικά θέματα *«κατά τρόπο συνεπαγόμενο την πραγματική αυτοτέλεια μιας εσωτερικής διοικητικής υπηρεσίας της, με την έννοια, ιδίως, ότι η υπηρεσία αυτή διαθέτει δικά της διοικητικά μέσα και δικό της προσωπικό και είναι, συνεπώς, σε θέση να εκπληρώσει τα καθήκοντα που ανατίθενται στις αρμόδιες για διαβουλεύσεις αρχές βάσει της οδηγίας αυτής και, ειδικότερα, να εκφράζει αντικειμενικώς τη γνώμη της επί σχεδίου ή προγράμματος του οποίου έχει επιληφθεί η αρχή στην οποία οργανικώς ανήκει, γεγονός το οποίο εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διακριβώσει»* ΔΕΕ απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2011, Department of the Environment for Northern Ireland κατά Seaport (NI) Ltd, C-474/2010, σκ.42, ιδ. και Conseil d'Etat, Décision n° 365876 du 26 juin 2015, καθώς και προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέα της 28ης Απριλίου 2016 στην υπόθεση C-379/15: σκ. 18. «Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι κατά το άρθρο 6, παράγραφος 3, δεν απαγορεύεται η αρχή που είναι αρμόδια για την κατάρτιση κάποιου σχεδίου ή προγράμματος ή έχει οριστεί προς τούτο, να γνωμοδοτεί παράλληλα (η ίδια) για τις πράξεις αυτές. Στην περίπτωση αυτή όμως απαιτείται τουλάχιστον να διακρίνονται λειτουργικώς οι υπηρεσίες της αρχής με την οποία διεξάγονται κατά κανόνα οι διαβουλεύσεις σε περιβαλλοντικά θέματα αρχής, κατά τρόπον ώστε μια εσωτερική διοικητική μονάδα (με την οποία διεξάγονται οι διαβουλεύσεις) να διαθέτει πραγματική αυτοτέλεια». Η ύπαρξης μιας τέτοιας ανεξάρτητης αρχής φαίνεται επίσης να ικανοποιεί καλύτερα και τις απαιτήσεις της Οδηγίας 2014/52, σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 3 περ. β' της οποίας «η αρμόδια αρχή εξασφαλίζει ότι διαθέτει ή, κατά περίπτωση έχει πρόσβαση σε επαρκή εμπειρογνωμοσύνη για την αξιολόγηση της μελέτης εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων».

περιβαλλοντικών όρων²⁹⁹. Οι αιτιολογημένες αποφάσεις της επί των τεχνικών ζητημάτων κάθε υπόθεσης θα υπόκειντο βεβαίως στον ακυρωτικό έλεγχο του ΣτΕ. Παράλληλα, στην σφαίρα των αρμοδιοτήτων της θα μπορούσε να ενταχθεί και η γνωμοδότηση επί ερωτημάτων υποβληθέντων από όργανα της διοίκησης, το κοινό ή ακόμη και από τα Δικαστήρια. Δεδομένων των απειλών και των κινδύνων για το περιβάλλον, λόγω του σαρωτικού αναπτυξιακού προτάγματος, η σύσταση και λειτουργία μιας ανεξάρτητης αρχής, θα εξασφάλιζε υψηλά εχέγγυα αποτελεσματικής εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας στην περιβαλλοντική αδειοδότηση.

---

²⁹⁹ Αντίστοιχη αρχή (Autorité environnementale-Ae) έχει συσταθεί για παράδειγμα στη Γαλλία, ήδη από το 2009. Η εν λόγω αρχή παρίσταται ανεξάρτητη από τις λοιπές κρατικές δομές και διαθέτει γνωμοδοτικές αρμοδιότητες κατά την αδειοδότηση έργων, ιδίως όσον αφορά την αξιολόγηση των συνεπειών τους στο περιβάλλον. Ενδεικτικά το 2019, η Ae εξέδωσε 123 γνωμοδοτήσεις, εκ των οποίων 78 για έργα και 45 για σχέδια/προγράμματα. Αν και δεν προσδιορίζεται ως ανεξάρτητη υπό τη στενή έννοια που θέτει για τις ανεξάρτητες αρχές η γαλλική νομοθεσία, λαμβάνεται ιδιαίτερα μέριμνα ώστε να αποφεύγεται οποιαδήποτε υποψία μεροληψίας. Στην κατεύθυνση αυτή συμβάλλουν εγγυήσεις όπως η συλλογικότητα των συζητήσεων και η δημοσιότητα των απόψεων των μελών αυτής και των αποφάσεών της που δημοσιεύονται στον ιστότοπό της, καθώς και η δημόσια κριτική στην οποία υπόκεινται, αλλά και ο αποκλεισμός από τη συμμετοχή σε συνεδριάσεις των μελών, στα οποία συντρέχει σε ορισμένη περίπτωση σύγκρουση ενδιαφέροντος, <http://www.cgedd.developpementdurable.gouv.fr>.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Δ. Βαγιονά, (2018) «Μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων θεωρία και εφαρμογές» (2^η έκδοση), εκδ. Δίσιγμα
- Γ. Σιούτη, (2018) «Εγχειρίδιο δικαίου περιβάλλοντος» (3η έκδοση), εκδ. Σάκκουλα
- Γ. Μπάλιας, (2018) «Η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση», εκδ. Παπαζήση
- Β. Καραγεώργου, (2021) «Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Η επιρροή της Σύμβασης Aarhus και του Ενωσιακού Δικαίου», Νομική Βιβλιοθήκη
- Μ. Παπαγεωργίου, (2022) «Η Προστασία του Περιβάλλοντος και η Οικονομική Ελευθερία: Από τη σύγκρουση συμφερόντων στη Βιώσιμη Ανάπτυξη», εκδ. Π. Ν. Σάκκουλα
- Ένωση Διοικητικών Δικαστών, Γ. Μπάλιας, Ε.-Α. Μαριά κλπ, (2020) «Περιβαλλοντικές Προκλήσεις στον 21ο Αιώνα», εκδ. Π. Ν. Σάκκουλα
- Κ. Γώγος, (2009) «Η περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων σε περιοχές του δικτύου Natura 2000», εκδ. Π. Ν. Σάκκουλα
- Μ. Χαϊνταρλής, (2014) «Περιβαλλοντική Νομοθεσία», Νομική Βιβλιοθήκη
- Δ. Χριστοφιλόπουλος, (2002) «Πολιτιστικό Περιβάλλον – Χωρικός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη», εκδ. Π. Ν. Σάκκουλα
- Β. Βρετού, «Η συνταγματική κατοχύρωση της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης. Προκλήσεις για τη Διοίκηση – Συνήγορος του Πολίτη και προστασία του περιβάλλοντος», ΠερΔικ 1/2003.
- Αραβώσης, «Η χρήση των ΜΠΕ στον σχεδιασμό και την αξιολόγηση έργων», ΠερΔικ 2003.
- Γ. Δελλής, (2008) «Η στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση της Οδ. 2001/42/ΕΚ και οι προεκτάσεις της για το ελληνικό δημόσιο δίκαιο», Ευρωπαϊών Πολιτεία.

Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου (2005), «*Δίκαιο του περιβάλλοντος*», Αθήνα-Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκκουλα

Οικονομίδης Δ. (1998), «*Νομοθεσία περιβαλλοντικής αδειοδότησης*», ΥΠΕΘΟ / ΥΠΕΧΩΔΕ – ΜΕΚ, Αθήνα

Παπαδημητρίου, Γ (1992), «*Οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά την Οδηγία 85/337/ΕΟΚ. Ένα παράδειγμα στρεβλής εφαρμογής του ελληνικού προς το κοινοτικό δίκαιο*», Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου

Μυλωνάς, Σ. (2009) «*Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Εισαγωγή για Νέους Μηχανικούς*», ΤΕΕ-Τμ. Κεντρ. Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη

Λ. Μιμίκος (2020), «*Ποιοτική Αξιολόγηση των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων στην Ελλάδα. Η Περίπτωση των Συμβατικών Σταθμών Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας*», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Πολυτεχνική Σχολή Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας & Ανάπτυξης.

Α.Αλεφαντή (2015) «*Η Διοίκηση ως παράγων εξισορρόπησης μεταξύ των αναγκών προστασίας του περιβάλλοντος και της οικονομικής ανάπτυξης*», ΠερΔικ 2016

Χαροκόπου, Α., (2004) «*Η διαδικασία της εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων στη νομολογία του ΣτΕ*», Τόμος Τιμητικός του Συμβουλίου Της Επικρατείας 75 χρόνια, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκκουλα

Γώγος, Κ. (2016), «*Η μεταρρύθμιση της περιβαλλοντικής αδειοδότησης με τον ν. 4014/2011-πέντε χρόνια μετά*», Περιοδικό Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου

Κουτούπα Ρεγκάκου, Ε., (2016), «*Η συμβολή του Κωνσταντίνου Μενουδάκου στην νομολογία του ΣτΕ για τον θεσμό της εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. ο Δικαστής, ο Νόμος και το Περιβάλλον*», Τιμητικός Τόμος για τον επ. Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας Κωνσταντίνου Μενουδάκου, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκκουλα

Ξενογλώσση

P. Taylor and R. Morgan, (2012) *“Impact Assessment and Project Appraisal Environmental impact assessment: the state of the art Environmental impact assessment: the state of the art”*, Impact Assessment and Project Appraisal

J. Glasson and R. Therivel, (2022) *“Introduction To Environmental Impact Assessment”* 5th Edition, Routledge Publishing

L.K. Caldwell, (1998) *“The National Environmental Policy Act: An Agenda for the Future”*, Bloomington, IN, USA, Indiana University Press

L. Kørnøv, M. Thrane, A. Remmen and H. Lund (2007), *“Introduction to Environmental Assessment of projects and planning”*, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag

J. Holder (2006), *“Environmental Assessment”*, Oxford, Oxford University Press

J. Holder, D. McGillivray (2007) *“The Prospects for Ecological Impact Assessment”*, Taking Stock of Environmental Impact Assessment: Law, Policy & Practice

Wood, G., Glasson, J., & Becker, J. (2006). *“EIA Scoping in England and Wales: Practitioner Approaches, Perspectives and Constraints”*. Environmental Impact Assessment Review

Holder, J., & Scott, J., (2006). *“Law and new environmental governance in the European Union”*. In G. De Búrca, & J. Scott (Eds.), *Law and new governance in the EU and the US*. Oxford, Hart Publishing

Jay, S., Jones, C., Slinn, P., & Wood, C. (2007), *“Environmental impact assessment: Retrospect and prospect”*. Environmental Impact Assessment Review

MacKinnon, A. J., Duinker, P. N., & Walker, T. R., (2018). *“The Application of Science in Environmental Impact Assessment”*, Routledge Publishing.

J. Holder, (2004) *“Environmental Assessment”*, Oxford, Oxford University Press

M. Lee, (2014) *“EU Environmental Law, Governance and Decision-Making”*, 2nd edition, Hart Publishing

E, Fisher, B. Lange, and E. Scotford, (2019) *“Environmental Law: Text, Cases & Materials”* 2nd Edition, Part V: Environmental Law and Environmental Protection

H. Tegner Anker (2014), “*Simplifying EU Environmental Legislation-Reviewing the EIA Directive?*”, Journal for European Environmental & Planning Law

Glasson, J., Therivel, R. & Chadwick, A. (2005). “Introduction to Environmental Impact Assessment”, London: Routledge Publishing

M. Hertz, (1993) “*Parallel Universes: NEPA Lessons for the New Property*”, Columbia Law Review, Vol. 93

M. Prieur, (2001), “*Droit de l’Environnement*”, Paris, Dalloz, 4e Edition

H. Tegner Anker, (2000) “*The Precautionary Principle and Nature Conservation Law: EU and Danish Experiences*”, Luxembourg, European Communities

M. Lee, (2005) “*EU Environmental Law*”, Oxford, Hart Pub.,

Karageorgou, V, (2013) “*Granting development consent by specific legislative act. Choice to circumvent public participation and judicial control? The European perspective*”, στο Westra, L., Taylor, P. and Michelot, A. (επίμ.) *Confronting Ecological and Economic Collapse, Ecological integrity for law policy and human rights*, Routledge Publications, London and New York

Partidário, M. R. (1999). Strategic environmental assessment—principles and potential. Handbook of environmental impact assessment, 1, 60-73.

Ηλεκτρονική - Διαδικτυακές Πηγές

1. www.gov.gr
2. www.books.google.com.
3. www.epa.gov
4. www.osce.org
5. www.era-comm.eu
6. www.sciencedirect.com
7. www.eur-lex.europa.eu
8. www.lexparency.org
9. www.op.europa.eu
10. www.ikasmirak.eus
11. www.researchgate.net

12. www.icj-cij.org
13. www.e-nomothesia.gr
14. www.kodiko.gr
15. www.elinyae.gr
16. www.nomosphysis.org.gr
17. www.dsanet.gr
18. www.lawspot.gr
19. www.ypen.gov.gr
20. www.taxheaven.gr
21. www.mitos.gov.gr
22. wwfeu.awsassets.panda.org
23. www.syntagmawatch.gr
24. www.cgedd.developpementdurable.gouv.fr